

BELSŐ BIZTONSÁGI ALAP

Az Európai Unió
támogatásával

NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓS SZERVEZET
ORSZÁGOS RENDŐR-FŐKAPITÁNYSÁG
TRAUMAKÖZPONT KÖZHASZNÚ NONPROFIT KFT.

**„BBA-5.1.6/10-2019-00001 - Ne hagyd, ne tedd! - emberkereskedelem elleni
kampány”**

projekt keretében

**AZ EMBERKERESKEDELEM KERESLETI OLDALÁRA
VONATKOZÓ FELMÉRÉS**

KUTATÁSI JELENTÉS

Budapest, 2022. szeptember 15.

A KUTATÁST AZ ADAMSKY BY POSITIVE KFT. VÉGEZTE.

KUTATÁSVEZETŐ: POLONYI GÁBOR

A KUTATÁSI JELENTÉS SZERZŐJE: LEHMANN HEDVIG

A jelentésben leírtak a szerző nézeteit tükrözik, azok nem tekinthetők a Belügyminisztérium vagy az Európai Bizottság hivatalos állásfoglalásának, ők nem tehetőek felelősek az abban foglaltakért.

TARTALOM

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
I. BEVEZETÉS	8
I/1. A kutatássorozat célja.....	8
I/2. Jelen tanulmány tárgya.....	8
I/3. Módszertan	10
I/4. Az adatok ismertetésének módja.....	12
II. MUNKACÉLÚ KIZSÁKMÁNYOLÁS.....	12
II/1. Csicskázatatók/házi rabszolgotartók/uzsorások.....	13
II/1.1. A tájékozottság mértéke.....	13
II/1.2. A kereslet nagysága	13
II/1.3. A keresleti oldal profilja	15
II/1.4. A keresleti oldal motivációi	18
II/1.5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről	20
II/1.6. A kereslet visszaszorításnak lehetséges útjai	21
II/1.7. A látencia mértéke	24
II/2. Külföldön történő munkacélú kizsákmányolók.....	25
II/2.1. A tájékozottság mértéke.....	26
II/2.2. A kereslet nagysága	26
II/2.3. A keresleti oldal profilja	27
II/2.4. A keresleti oldal motivációi	29
II/2.5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről	30
II/2.6. A kereslet visszaszorításának lehetséges útjai	30
II/2.7. A látencia mértéke	32
II/3. A lakossági fogyasztók (vásárlók).....	33
II/3.1. A kereslet nagysága	33
II/3.2. Fogyasztói tudatosság	34
II/3.3. A minősítő védjegyek szükségessége	37
III. SZEXUÁLIS CÉLÚ KIZSÁKMÁNYOLÁS (A PROSTITÚCIÓ).....	39
III/1. A tájékozottság mértéke	39
III/2. A kereslet nagysága	39
III/3. A keresleti oldal profilja	41
III/4. A keresleti oldal motivációi.....	46
III/5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről.....	52
III/6. A kereslet visszaszorításnak lehetséges útjai.....	55

III/7. A látencia mértéke	60
IV. KÉNYSZERKOLDULTATÁS.....	62
IV/1. A tájékozottság mértéke	62
IV/2. A kereslet nagysága.....	63
IV/3. A keresleti oldal profilja.....	63
IV/4. A keresleti oldal motivációi.....	64
IV/5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről.....	65
IV/6. A kereslet visszaszorításnak lehetséges útjai.....	65
IV/7. A látencia mértéke	65

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

- Az emberkereskedelem esetében a társadalomnak azon tagjai jelentik a keresletet, akik valamilyen formában igénybe veszik vagy megvásárolják a kizsákmányolás útján keletkezett árukat és szolgáltatásokat. A tervezett kampány egyik célja, hogy a kampány segítségével az ő igényeiket és fogyasztásukat sikerüljön visszább szorítani, ami a kereslet-kínálati törvények következményeként az emberkereskedelem visszaszorulását is elősegíthetné Magyarországon.
- A kvalitatív kutatás során a lakossági interjúalanyok három olyan esetet emelnek ki, amelyek az emberkereskedelem leginkább típusos esetének tekinthetők Magyarországon. A szexuális célú kizsákmányolás területéről egyet emelnek ki. Itt típusesetnek a prostitúció kerül meghatározásra. A keresleti oldalt könnyen azonosítják a kérdezettek a prostituáltak szolgáltatásait igénybe vevő kliensek képében. A kereslet aktív magatartásformával jellemezhető megjelenését a munkacélú kizsákmányolás kapcsán az interjúalanyok már nehezebben tudják értelmezni, mert a lakossági fogyasztókat nagyon messze látják a kizsákmányolói viszonylattól. Éppen ezért elsődleges keresletként a munkacélú kizsákmányolás két típuseseténél (a házi rabszolgaságnál, illetve a külföldre megtévesztett módon kiközvetített munkavállalók „alkalmazásánál”) az elkövetői oldal szereplőit definiálják (házi rabszolgatartók, külföldön működő vállalkozások, munkaerőközvetítők). Csak másodlagos keresletként jelentkeznek a kizsákmányolt módon előállított/nyújtott termékek/szolgáltatások vásárlói.
- Összességében a munkacélú kizsákmányolás esetében a keresleti oldalon belül a legnagyobb számban ezek a (másodlagos) lakossági fogyasztók jelentkeznek, akik a pénzükért megvásárolt különböző árukon és szolgáltatásokon keresztül kerülnek érintkezésbe a kizsákmányolással. Az interjúalanyok szerint elvben és gyakorlatban ezen (másodlagos) lakossági keresleti oldalon nagyon sokan lehetnek. Tulajdonképpen mindenki a részese lehet, mert valószínűleg mindenki szokott ilyen termékeket vásárolni (csak nem tud róla, vagy maximum feltételezheti azt, hogy itt a termelési láncolat valamely pontján emberkereskedelemmel kapcsolatos dolgok történnek meg).
- A válaszadók szerint a legkülönbözőbb gazdasági ágazatokból és a világ legkülönbözőbb pontjairól érkehetnek hozzánk bűncselekményből származó árucikkek, olyan élelmiszeripari, textilipari, elektronikai, mezőgazdasági stb. termékek, amelyeknek az előállítása nagy mennyiségű kvalifikálatlan emberi munkaerőt igényel, és amelynek hátterében meghúzódhatnak munkacélú kizsákmányolással kapcsolatos esetek is. Ezeknek az árucikkeknek a túlnyomó többsége a kérdezettek szerint nem Magyarországon, hanem távoli földrészeken, Ázsiában, Dél-Amerikában kerül előállításra, onnan érkezik be hozzánk. Ezen értelmezés alapján a kínálati oldal gócpontja nem Magyarországon van, a keresleti és a kínálati oldal területileg teljes mértékben elválík egymástól.
- Talán ez a távolság - távol van egymástól a termelő és a fogyasztó, az utóbbinak nincs rálátása arra, hogy hogyan állították elő a konkrét árucikket - is közrejátszik abban, hogy a lakossági interjúalanyok szerint a vásárlók túlnyomó többségét nem foglalkoztatja vásárláskor a lehetséges emberkereskedelemmel megterhelt előállítási folyamat: a vásárlóknak eszükbe sem jut ez a jelenség, de az nem is várható el tőlük. Az interjúalanyok úgy vélik, hogy többnyire alapvető élelmiszerekről és használati tárgyokról van ilyenkor szó, és vásárlásukkor a fogyasztókat leginkább csak a termék ára és a minősége érdekli.

- A fiatalok egy része talán valamennyire kivételt jelent ez alól a szemlélet alól, őket már jobban érdekli az, hogy milyen körülmények között, hogyan készül el egy termék, mint az idősebbeket. Mint ahogy az sem mindegy sok fiatal számára, hogy milyen környezetkárosító hatásai lehetnek egyes árucikkek előállításának, úgy a termelési folyamat során fellépő kizsákmányolás is jobban előtérbe kerülhet a körükben.
- Az interjúk tapasztalatai alapján a fogyasztók nyitottak volnának arra, hogy ne vegyenek olyan terméket, amiről tudják, hogy mások kihasználásával készült el. Vannak olyan kérdeztettek, akik oda szoktak figyelni a termékek eredetével és biztonságosságával kapcsolatos különböző információkra, az árucikkeken található jelölésekre, és egy olyan tanúsítvány is befolyásolhatná vásárlói döntésüket, amely arra utal, hogy az adott gyártó zérótoleranciát hirdet meg az emberkereskedelem elleni harcban.
- Az interjúalanyok többsége szerint nem lehet azt várni, hogy a társadalomból azonnali, gyors reakciót váltana ki egy ilyen minősítő védjegy bevezetése, sokkal inkább egy lassú folyamatra lehetne számítani, de a védjegy működőképességének komoly akadályozó tényezője lehet, hogy a hazai vásárlóközönség elég érzékeny, és sokan az olcsóbb árucikket fogják választani – különösen jelen gazdasági helyzetben -, akkor is, ha etikátlan volt a termék előállítási folyamata.
- A munkacélú kizsákmányolással ellentétben a szexuális célú kizsákmányolás kiemelt esetében, a prostitúciónál, a közvélemény a keresleti oldalt könnyen össze tudja kapcsolni a lakossági „fogyasztókkal”. Ugyanakkor az interjúalanyok meghatározása alapján a prostitúciós szolgáltatás keresleti oldalán jól megfogható, célzott társadalmi-demográfiai karakter nem rajzolható meg. Csak annyi, hogy a „fogyasztó” férfi, és van annyi pénze, hogy ezt a szolgáltatást igénybe tudja venni. Ez a „fogyasztó” lehet alacsony vagy magas társadalmi státuszú, életkorilag fiatal, középkorú, idős, családi helyzetét illetően egyedülálló, vagy családos, és a „fogyasztás” területileg sem specifikálható. A prostituáltak társadalmának belső tagozódása alapján lehet inkább profilokat megrajzolni: más veheti inkább igénybe az utcai prostituáltak szolgáltatásait (pl. munkások, kamionosok), az internetes szolgáltatásokat (pl. iskolázottabbak), más keresi a lehetőséget kiskorúak irányába (pl. idősebbek).
- A kereslet a motivációk alapján is viszonylag homogén. Teljes konszenzus van az interjúalanyok között abban, hogy a motivációkat illetően itt a lényeg a „fogyasztók” oldaláról azon van, hogy szexuális vágyaikat, igényeiket kielégítsék, és egyoldalúan, mert a kliens ebben a szolgáltatás igénybevételi folyamatban csak önmagával foglalkozik. Az interjúk során az indokok kapcsán nagyon sokszor kerül szóba olyan motiváció a kuncsafittal kapcsolatban, ami arra utal, hogy tulajdonképpen a kliens teljesen természetesen jut el oda, hogy egy prostituált szolgáltatását igénybe vegye (biológiai szükségletek, kapcsolatfelvételi nehézségek, időhiány, egyedüllét, stb.). Ezek a vélemények egyik oldalról valamelyest felmentik a „fogyasztót”, ugyanakkor ott van a válaszokban az is, hogy ezeket a férfiakat valamennyire stigmatizálja is a társadalom.
- A motivációk sorában gyakran hangoztatott érv, hogy ha a kliens házasságban van, akkor ő azért keresi a prostituáltak társaságát, mert a házasságuk már nem működik. Ez már felvet morálisan is értelmezendő kérdéseket. Ami egyértelműen kritika tárgya a kérdeztettek részéről, amikor a prostituáltak szolgáltatásának igénybevételét az váltja ki, hogy valakinek nagyon extrém, különleges igényei vannak, ami már túl mehet a szokványos határon, és ezek az emberek ezeket a vágyaikat a prostituáltakon akarják kiélni.

- Egy sor pszichológiai karakterjegy is hozzákapcsolható ehhez a keresleti profilhoz (pl. kétszínűség, alacsony érzelmi intelligencia, erőszakos/énközpontú karakter, stb.). Az egész jelenség mögött ott vannak azok a változások, amelyeket a szakértők emelnek ki elsősorban, amelyek abban ragadhatók meg, hogy a szexualitás érzelemgazdag megélése helyett a szexuális kapcsolat egy gépies cselekvéssé redukálódik le, hogy a kliens a szexuális partnerre csak egy tárgyként tekint, és egy hierarchikus kapcsolatban éli ki a szexualitását. Ezeknek a változásoknak egy fontos katalizáló tényezője a ma már mindenki (felnőtt és gyermek) számára lényegében szabadon elérhető internetes pornós tartalom.
- Abban teljesen egységes állásponton vannak a válaszadók, hogy minden olyan szexuális tevékenységet - és természetesen annak fogyasztóit is - mélységesen elítélnék, amely a nők prostitúcióra való kényszerítésén alapul. Abban viszont már megoszlanak a vélemények, hogy az önként vállalt, szabad akaraton alapuló prostitúcióról mit gondoljanak. A válaszadók egyik része szerint mindegy, milyen prostitúcióról van szó, önkéntesről-e vagy kényszerítettéről, a prostitúció igénybevétele mindkét formában elfogadhatatlan. Egy másik részük szerint bár a kényszerített prostitúciót használók tevékenysége teljesen elfogadhatatlan, de az önként vállalt prostitúcióval már nincsen semmi baj.
- Ha a keresletcsökkentés lehetséges megoldásai kerülnek szóba, akkor a keresleti oldalon ma megtalálható „fogyasztót” elsősorban nevének nyilvánosságra kerülése aggaszthatja a leginkább, a legkomolyabb visszatartó hatást ez gyakorolhatja a keresleti oldalra. A felnövekvő új nemzedékek számára, ha őket a kereslet potenciális tagjainak tekintjük, esetükben a leghatékonyabb keresletcsökkentő eszközként az edukációt emelik ki a kérdeztettek, de sokkal bővebb tematikával (pl. a pornós tartalmak befogadására és értelmezésére is kitérve), és változatosabb eszközökkel, mint ahogy ma a szexuális felvilágosítás megtörténik az iskolákban, és jóval korábban elindítva ezeket ismeretátadásokat, mint a jelenlegi gyakorlat. A szakértők szerint nem szexuális felvilágosításra volna szükség, hanem szexuális nevelésre.
- Bár a beszélgetések célja az volt, hogy feltárja ki milyen keresletcsökkentési eszközben gondolkodik, mit preferálna (ennek kapcsán szóba került még a „fogyasztók” büntethetősége, illetve új típusú reklámkampányok elindítása), de sokan a probléma megoldását nem a kereslet csökkentésében látják, ami kihathat a kínálat nagyságára és összetételére, hanem pont fordítva, a kínálat nagyságán próbálnának változtatni, ami aztán a kereslet nagyságára is kihatna. A kínálatcsökkentő megoldások esetében is nagyon hangsúlyos az edukálás fontossága (a kínálati oldal potenciális résztvevői számára). Ezentúl a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek csökkentése, a jogszabályi változtatások végrehajtása, a rendőrség proaktív magatartásának erősítése és a lakossági bejelentések aktiválása került szóba még mint lehetséges – rövidtávon kínálat-, hosszabb távon keresletcsökkentő eszköz.
- A prostitúciós szolgáltatás igénybevétele során a kliens találkozhat kizsákmányolói viszonylatban „dolgozó” prostituálttal, és ún. önkéntesen dolgozó prostituálttal. Az interjúk tapasztalatai azt mutatják, hogy a klienseket általában nem érdekli, hogy kivel találkoznak a szolgáltatás igénybevétele során (nagykorúval, kiskorúval, kizsákmányolttal, stb.), és mivel a kuncaftokat nem érinti meg, hogy a szolgáltatást nyújtó személy pontosan kicsoda, így az sem várható tőlük, hogy hatósági bejelentést tegyenek azokról az esetekről, amikor jogellenes tevékenységet érzékelnek. A bejelentés elmaradásának okán nemcsak ez az érdektelenség, illetve a jogtudatosság hiánya kerül szóba, hanem az is, hogy a kuncaftok félnek attól, hogy így kitudódhat a dolog, hogy mit tesznek.

I. BEVEZETÉS

I/1. A kutatássorozat célja

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) szervezésében, az Országos Rendőrfőkapitányság és a Traumaközpont Közhasznú Nonprofit Kft. partneri közreműködésével a „BBA-5.1.6/10-2019-00001 - Ne hagyd, ne tedd! - emberkereskedelem elleni kampány” c. projekt keretében a közbeszerzési pályázat nyertese, az Adamsky by Positive Kft. több kutatást is elvégzett.

A pályázati kiírásban megfogalmazott többemű kutatássorozat azt a célt tűzte ki maga elé, hogy bemutassa, a szakmai közvélemény, illetve a szélesebb értelemben vett társadalmi („laikus”) közvélemény milyennek látja az emberkereskedelem keresleti és kínálati oldalát. A kutatások ezen oldalak részletes feldolgozásával támpontokat, ötleteket kívántak nyújtani a projekt keretében megvalósuló országos kommunikációs kampány számára.

Az előzetesen definiált kutatási célok eléréséhez a projekten belül három fő tematikai irány volt meghatározva:

1. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi tudatosság, informáltság felmérése
2. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi attitűdök felmérése
3. Az emberkereskedelem keresleti oldalára vonatkozó felmérés

Az egyes kutatásokon belül a felhasználandó kutatási eszköztár is meg volt határozva. Ennek következtében a társadalmi tudatosság feltérképezése alapvetően kvantitatív kutatási eszközökkel történt meg. Az emberkereskedelem keresleti oldalára vonatkozó felmérés kvalitatív kutatási eszköztárral operált. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi attitűdök felmérése pedig kombinált eszköztárral, kvalitatív és kvantitatív kutatási eszközökkel dolgozott egyben.

I/2. Jelen tanulmány tárgya

Jelen tanulmány az emberkereskedelem keresleti oldalával fog foglalkozni. A jelentés alapjául szolgáló kutatás egyszerre célozta meg a szakmai és a laikus közvélemény tagjait. A pályázati kiírás meghatározott konkrétan vizsgálandó kérdésköröket, amiről a felmérésnek szólnia kellett:

- *„A szakértői interjúk keretében törekedni kell a keresleti oldal jellemzőinek felmérésére. Vizsgálandó kérdések a kereslet nagysága, a kereslet hogyan strukturált földrajzilag, gazdasági szempontból stb.*
- *A nem szakértői interjúk esetében a vizsgálandó kérdések fókusza: mit gondolnak a megkérdezettek azokról, akik szexuális, és vagy munka célú kizsákmányoláson alapuló szolgáltatást vesznek igénybe? Mit gondolnak a motivációikról, szerintük milyen gyakoriak az ilyen típusú jelenségek, stb? ”¹*

Mivel a tervezett kampány egyik fő célja az lesz, hogy az emberkereskedelem és kizsákmányolás útján biztosított áruk és szolgáltatások iránti keresletet valamilyen módon csökkentse, érdemes minél alaposabb és pontosabb képet nyernünk arról, hogy kik is azok, akik ebben a viszonylatban a keresletet képezik, akik

---

¹ lásd erről at IOM_BBA_Felhivas dokumentumot (32. oldal)

aktívan vagy passzívan, akarva vagy akaratlanul, fogyasztásuk révén hozzájárulnak a kizsákmányoláshoz kapcsolódó tevékenységek fennmaradásához.

Mint minden olyan piaci viszonyban, ahol áruk és szolgáltatások találunk gazdára, így esetünkben is érvényesül az az egyszerű közgazdasági összefüggés, hogy kereslet és kínálat kölcsönösen hatnak egymásra, kereslet nélkül nem lenne kínálat, és a kereslet csökkentése a kínálat visszaszorulásához vezethet. Az emberkereskedelem esetén a társadalomnak azon tagjai jelentik a keresletet, akik valamilyen formában igénybe veszik vagy megvásárolják a kizsákmányolás útján keletkezett árukat és szolgáltatásokat, és ha az ő igényeiket és fogyasztásukat sikerülne visszább szorítani, a kereslet-kínálati törvény következményeként ez egyben az emberkereskedelem visszaszorulását is elősegíthetné.

Az emberkereskedelem azonban korántsem csak egy egyszerű piaci folyamat, nem egy hétköznapi kereskedelmi aktus, ahol a kínálati oldalt az értékesíteni kívánt áruk és szolgáltatások jelentik, a keresleti oldalt pedig a fizetőképes vásárlók. Az emberkereskedelem egy olyan súlyosan terhelt társadalmi és gazdasági jelenség, melynek során jogellenes, törvénybe ütköző és üldözendő tevékenységek mennek végbe. A kínálatot nem egy jogszerű gazdasági folyamat eredményeképp létrehozott termék vagy szolgáltatás képezi, hanem legtöbb esetben maga az ember, akit kizsákmányolással és erőszakkal áldozati szerepbe kényszerítenek. Viszont, ha a kínálat áldozatok formájában jelentkezik, akkor joggal merülhet fel a kérdés, hogy a keresletet képezők akarva-akaratlanul nem válnak-e hol kisebb, hol nagyobb mértékig bűnrészessé ebben a kizsákmányolási folyamatban.

A keresleti oldal definiálását tovább bonyolítja az a körülmény, hogy a szokványos kereskedelmi folyamatokkal ellentétben az emberkereskedelem esetén a keresletet nyújtó fogyasztó és a kínálatot jelentő áldozat mellett megjelenik a kizsákmányoló is, aki az áldozatot kényszerrel veszi rá arra, hogy a testét vagy a munkaerejét mások rendelkezésére bocsássa. Az emberkereskedelem kereslet-kínálati viszonyai közt az elkövetőn kívül hol azt látjuk, hogy csak egy további típuszereplője van a viszonyoknak (pl. a házi rabszolgaság esetében az áldozat), hol kettő (pl. a prostitúció kapcsán a kuncaft és az áldozat), hol pedig már három fontosabb szereplő is megjelenik (a külföldi munkacélú kizsákmányolásnál a lakossági fogyasztók tömegei, a külföldi munkaadó és az áldozat). Számos variációja létezik tehát a kizsákmányolás felhasználásnak, a pusztán néhány embert érintő viszonylatoktól kezdve egészen az olyan alapszituációkig, amelyek akár több ezer embert is érinthetnek egyszerre.

Végül az emberkereskedelem esetében az is árnyalja a kereslet fogalmát, hogy mennyire vannak tudatában az egyes szereplők annak, hogy bűncselekmény történt. A lakossági fogyasztók esetében egyértelműen kijelenthetjük, hogy egy-egy árucikk esetében nincsenek információik arról, hogy etikus úton zajlott-e az általuk megvásárolni kívánt termék előállítását vagy sem. A külföldi munkaadóknál már nem állíthatjuk ilyen határozottan, hogy nem tudnak semmit a hozzájuk kiközvetített munkavállalók kizsákmányolásáról, egy részük egészen biztos, hogy aktív részese a törvénysértő folyamatoknak. A prostitúció esetében is nagyon fontos kérdés, hogy a kuncaft tud-e arról, hogy az általa „használni” kívánt prostituált önszántából vagy kényszerítés hatására bocsátja-e áruba a testét. A házi rabszolgaság esetében pedig, mint ahogy látni fogjuk, egészen megdöbbentő jelenségeket tapasztalhatunk azzal kapcsolatban, hogy hogyan gondolkodnak az elkövetők arról, hogy ők valójában jót vagy rosszat tesznek-e, az áldozatok pedig arról, hogy velük jót vagy rosszat tesznek-e a kényszerítés folyamán.

Számos dimenzió mentén finomíthatjuk tehát a keresleti oldalról felvázolható képet. A továbbiakban arra teszünk kísérletet, hogy az említett szempontokat is figyelembe véve bemutassuk a szakmai és a laikus megkérdezettek véleményét a kereslet különböző csoportjairól.

A kutatás külön-külön foglalkozott a kereslet nagyságával, összetételével, motivációival, stb. a két kiemelt kizsákmányolási forma vonatkozásában, egyrészt a munkacélú, másrészt a szexuális célú kizsákmányolást kiemelve.

A lakossági interjú egy pontján az interjúalanyokat tájékoztattuk is a két vizsgált alakzatról – ha tájékozatlannak mutatkoztak -, hogy testközelbe hozzuk számukra a témát:

- szexuális célú kizsákmányolás: *„amikor az emberkereskedők valakit szexuális szolgáltatás nyújtására kényszerítenek, és ezért az illető semmilyen vagy csak nagyon kevés ellenszolgáltatást kap, illetve korlátozhatják a szabad mozgását, bezárhatják, bántalmazhatják őt”*
- munkacélú kizsákmányolás: *„amikor az emberkereskedők valakit munkavégzésre kényszerítenek, az illető ezért nem kap rendes fizetést, illetve korlátozhatják a szabad mozgását, bezárhatják, bántalmazhatják őt. Egyes esetekben az áldozat előzetesen beleegyezik a tevékenység végzésébe, azonban annak valós körülményeit elhallgatják előle.”*

Az interjúk során mind a két témakörrel kapcsolatban a keresleti oldalra fókuszálva kikértük az interjúalanyok meglátásait, véleményét, az interjúk első felében a munkacélú kizsákmányolásról beszélgetve velük, második részben pedig a szexuális célú kizsákmányolásról.

A szakmai interjúk során a két témakör vizsgálatát ennyire nem tudtuk kibalanszírozni, mert a kutatásban résztvevő interjúalanyok szakterülete inkább egy kizsákmányolási formához kapcsolódott, és a szakemberek elsősorban a szexuális célú kizsákmányolással kapcsolatban rendelkeztek szakmai tapasztalatokkal, így erről is tudtak beszélni. Tőlük viszonylag kevés információt tudtunk begyűjteni a másik kizsákmányolási formával kapcsolatban.

I/3.Módszertan

A pályázati kiírás ennél a kutatási résznél tételesen meghatározta az alkalmazandó módszertant. A kiírás értelmében itt kvalitatív kutatási eszközöket kellett alkalmazni, és ezen belül a mélyinterjú technikát. A célzottan javasolt eszköztár használatát a téma érzékenysége miatt specifikálta a kiírás.

A pályázati kiírás az alkalmazandó eszközön belül választási lehetőséget kínált fel a mélyinterjúzás technikáját illetően (személyes, telefonos vagy online beszélgetés), esetszámában (12 vagy 20 fő), és hosszában (45 perces, 90 perces interjú). A felkínált és előre parametrizált kutatási eszköztárból jelen részkutatás kapcsán:

- az online mélyinterjúzás mellett döntöttünk, mert a kutatás menete így egyszerűbben és gyorsabban volt tervezhető,
- az esetszámok kapcsán a 20 fős opciót választottuk, hogy minél szélesebb kört tudjunk elérni, és
- a téma alaposabb megközelítése miatt hosszabb időtartamú mélyinterjúkat készítettünk (az elkészült interjúk átlagideje 60 percnél több volt)

Moderátori oldalon három (szociológus és/vagy pszichológus) végzettségű szakember lett bevonva, akik az interjúzást megelőzően részt vettek a megrendelő részéről megtartott szakmai eligazításon.

A mélyinterjú alanyival kapcsolatban az volt az elvárás, hogy legyenek közöttük szakértők és „hétköznapi” emberek is, azzal a megkötéssel, hogy ebből maximum 4 fő lehet szakértő.

A szakértők névsorát a megrendelő biztosította kutatáshoz (1.sz. táblázat). A szakemberek többféle szakterületet képviseltek. Egy szempontból az összetételük viszont homogén volt, ahogy korábban már

említettük, elsődlegesen a szexuális célú kizsákmányolás területére láttak rá, tehát inkább azzal kapcsolatban tudtak információkat nyújtani.

1.sz. táblázat

A keresletkutatással kapcsolatos szakmai mélyinterjúkon részt vettek összetétele
(esetszámok, N=4)

védett ház vezetője, oktató, kutató	1
kriminológus	1
rendőr	1
szociális munkás	1

A szakértői interjúk mellett 16 lakossági interjú készült el. A civil, „laikus” interjúalanyok rekrutálása során a kiírással összhangban, az volt a cél, hogy a demográfiai tényezők tekintetében (életkor, nem, iskolai végzettség, lakóhely) változatos mintaösszetétel álljon össze.

Ezen felül az interjúalanyok verbulásánál azt is szempontként kezeltük, hogy legyen egy-egy közvetetten is érintett interjúalany (pl. a roma lakosságból valaki, egy-egy meghatározott foglalkozási csoportból valaki (pl. kamionos), vagy a jelzőrendszeri intézményrendszerből valaki (pl. pedagógus)), ezzel is színesítve és mélyítve a meginterjúvoltak táborát (2.sz. táblázat).

2.sz. táblázat

A lakossági mélyinterjúk alanyai
(esetszámok a társadalmi-demográfiai változók bontásában, N=16)

a kérdezett neme		foglalkozás szerint	
férfi	8	asszisztens egészségügyben	1
nő	8	egyetemista	1
a kérdezett életkora		építőipari munkás	1
18-29	4	fordító	1
30-39	2	gazdálkodó	1
40-49	4	gyermekotthonban nevelő	1
50-59	4	HR-es	1
60-xx	2	informatikus	1
a kérdezett iskolai végzettsége		kamionsofőr	1
alapfok	4	közmunkás	1
középfok	6	mérnök	1
felsőfok	6	nehézgépkezelő	1
lakóhely, település szerint		pedagógus	1
Budapest	3	szakmunkás	1
megyeszékhely	4	szociális dolgozó	1
város	3	táncoktató	1
község	6		
lakóhely, megyék szerint			
Fejér	4		
Pest megye	1		
Budapest	3		
Borsod-Abaúj-Zemplén	3		
Hajdú-Bihar	2		
Szabolcs-Szatmár-Bereg	3	összesen	18

I/4. Az adatok ismertetésének módja

A közvélemény három olyan esetet emel ki, amely az emberkereskedelem leginkább típusos esetének tekinthető, ezért az eredmények, következtések ismertetésekor alapvetően erre a három esettípusra fogunk koncentrálni. A munkacélú kizsákmányolás területéről kettő van kiemelve, a szexuális célú kizsákmányolás területéről pedig egy. E szerint:

- a szexuális célú kizsákmányolás típusesetének a prostitúció tekinthető,
- a munkacélú kizsákmányolás kapcsán az egyik fő esettípus a házi rabszolgotartás,
- a második fő típusa pedig a munkacélú kizsákmányolásnak, amikor a munkaerőt, valamekkora létszámban, egy csapatban külföldre közvetítik ki, ottani kisebb-nagyobb cégek, családi gazdaságok részére, azonban a munkavállalókat megtevesztik, nem azt a munkát, nem abban a formában, nem olyan díjazással kell elvégezniük, amelyről kezdetben szó volt.

Ezentúl a jelentés – ha röviden is – de kitér a kényszerkoldultatás témakörére is, és az itt jelentkező keresleti tényezőkkel kapcsolatban is tesz megállapításokat. Teszi ezt azért, mert ez az a bűncselekményi alakzat, ahol a keresleti oldalt a legkönnyebben tudja definiálni a közvélemény.

A kutatási jelentés egy kvalitatív tartalomelemzést tartalmaz. A tartalomelemzés abból áll, hogy a vizsgált témakörök kapcsán bemutatjuk azokat a véleményeket, véleménytípusokat, amelyek egyrészt sajátosak, egyediek (vagy érdekesek), illetve amelyek többször kerülnek szóba, tehát típusos, gyakrabban megfogalmazott álláspontként jelentkeznek.

A kutatás két célcsoportot – a szakmai és a laikus közvéleményt – megcélózva készült, de a két célcsoporton belül – apróbb hangsúlyeltolódásokkal, és az eltérő szakmai kompetenciákat is figyelembe véve - ugyanazt vizsgáltuk, lényegében nagyon hasonló kérdéssorral, tehát a guideline-ok nagymértékben fedték egymást. Éppen ezért a jelentésben a két csoportot érintő interjúk tapasztalatait összevontan ismertetjük. De abban az esetben, ha valamelyik célcsoporttal kapcsolatban specifikus, csak rá jellemző megközelítések, vélemények figyelhetők meg, akkor erre külön felhívjuk a figyelmet (ez elsősorban a szexuális célú kizsákmányolás témakör esetében várható, mert a szakértők elsősorban ezen a területen mozognak).

A mélyinterjúk kutatások elemzésének standardjait követve sok idézettel illusztráljuk megállapításainkat. Ezeknél mindig jelezzük külön, hogy az idézet melyik célcsoporttól (a laikusoktól vagy a szakértőktől) származik.

II. MUNKACÉLÚ KIZSÁKMÁNYOLÁS

A munkacélú kizsákmányolás keresleti oldalát érdemes megbontanunk, és két csoportra osztanunk. Az első csoportot azok az elkövetők jelentik, akik közvetlen viszonyban állnak a kizsákmányoltakkal, és megtevesztéssel vagy kényszerrel bírják munkavégzésre a kiszolgáltatott embereket, így húzva hasznót a munkájukból. A laikus interjúalanyok elsődleges keresletként őket definiálják ennél a bűncselekménynél, itt az elkövetői és a „fogyasztói” szerepkört gyakran egymásba csúsztatják.

A másodlagos keresletet jelentők kapcsolatát az áldozatokkal sokkal indirektebbnek és áttételesebbnek tartják. Ide azok a felhasználók tartoznak, akik a társadalom szélesebb rétegeit alkotják, és akaratlanul válnak fogyasztóivá a kizsákmányolásból eredő javaknak. Az alábbiakban mindig a keresleti oldal azon csoportjait vesszük górcső alá először, akik közvetlen haszonélvezői a kizsákmányolásnak, míg a kereslet másik oldalával, azaz azokkal a fogyasztói rétegekkel, akik az áldozatoktól sokkal távolabb helyezkednek

el, és sokszor nincsenek is tudatában a kizsákmányolásnak, egy külön fejezetben foglalkozunk majd a későbbiekben.

II/1. CSICSKÁZTATÓK/HÁZI RABSZOLGATARTÓK/UZSORÁSOK

II/1.1. A tájékozottság mértéke

A munkacélú kizsákmányolás egyáltalán nem ismeretlen fogalom a vizsgálatunkban részt vevő laikus megkérdezettek számára. A legfőbb hírforrást ezzel kapcsolatban a média és az közösségi média jelenti számukra, de sokaknak testközelből is vannak erről tapasztalatai. Különösen a falvakban élők találkoznak személyesen is a házi rabszolgaság és az adórszolgaság jelenségével, minden olyan interjúalanyunk, aki kistelepülésen lakik, beszámolt valamilyen személyes, a közvetlen környezetéből származó tapasztalatról:

- „*Van azért szinte minden településen, hallani is ilyet, szóbeszédből, nemcsak a médiából.*” (laikus interjúalany)
- „*Hallani ilyet a faluban, van ez az úgymond kamatos pénz, amit felvesz, és így válik előbb-utóbb csicskává.*” (laikus interjúalany)
- „*A közvetlen környezetemben is történt itt az utcában.*” (laikus interjúalany)
- „*Nálunk a környékünkön is hallottam, tehát a kis falu, ahol élek, a környező tanyákon úgymond hallottunk olyat, hogy hoztak innen-onnan embereket, dolgoztatták őket.*” (laikus interjúalany)

II/1.2. A kereslet nagysága

Nehéz megmondani, hogy mekkora lehet Magyarországon a házi rabszolgamunka iránti kereslet, a megkérdezett szakértők nem is vállalkoztak erre. Megbízható statisztikák hiányában, illetve az e területen tapasztalható óriási látencia miatt egyikük sem volt hajlandó becslést adni, mindössze arra vonatkozóan kaptunk tőlük információt, hogy a bíróságok elé került esetek száma évente 50 alatti. A házi rabszolgaság valós nagyságrendje azonban nyilvánvalóan többszöröse ennek a számnak, a tényleges esetek túlnyomó többsége ugyanis rejtve marad a hatóságok és a közvélemény szeme elől a szakértők szerint.

- „*Az a baj, hogy nincs az az ember, aki ezt (a becslést) akár névvel, akár név nélkül fel merné vállalni, azért mondom azt, hogy erre nem lehet számot mondani, mert irgalmatlan nagy a látencia még a szexuálisnál is, nemhogy a munka céljánál.*” (szakértői interjúalany)

A laikus kérdezettek már inkább mertek vállalkozni a becslésre, a többségnek az volt a véleménye, hogy néhány ezres vagy tízezes nagyságrendben mérhető ma Magyarországon a munkacélú áldozatok száma. Voltak azonban olyan vélemények is, hogy ennél jóval alacsonyabb vagy jóval magasabb lehet a kizsákmányoltak aránya:

- „*Magyarországon azért annyira nem jellemző, hogy így rászédnek embereket ....szórványos esetek vannak itt. Én maximum ilyen tízes nagyságrendben gondolom.*” (laikus interjúalany)
- „*Én ezresre gondolok, nem tízezer... ezeregynéhányra gondolok.. szerintem ilyesmi.*” (laikus interjúalany)
- „*Nem elszigetelt és nem egyedi, biztos, hogy van, csak nem tudunk róla. Úgy gondolom, hogy tízezes nagyságról lehet szó, biztos vagyok benne.*” (laikus interjúalany)
- „*Szegénysorsú családok esetében ez szerintem elég gyakran előfordulhat még most is. Most én tízezes nagyságrendre gondolok.*” (laikus interjúalany)
- „*Hát tízezer körül.*” (laikus interjúalany)
- „*Százezer fölött vannak ezek az áldozatok szerintem. De ezek az adatok nem nyilvánosak. Biztos, hogy százezer fölött vannak, száz százalék.*” (laikus interjúalany)

Ha ezek alapján a számok alapján megpróbálunk következtetni az elkövetők számára, és abból indulunk ki, amit a laikus és szakértői válaszadóktól hallottunk, hogy egy-egy kizsákmányolónál egyidejűleg hol csak 1-2 áldozat van, hol 4-5, de lehet még akár 10-15 is, akkor azt mondhatjuk, hogy a kizsákmányolók száma a közvélekedés szerint nagyjából pár száztól pár ezerig terjedhet.

- „*Békésben én hallottam..., hogy a lótarató cigányok között egy státuszszimbólum, hogy hány ilyen szolgáljuk van. Nemhogy titokban tartja vagy szégyelli, hanem ez egy presztízs, hogy nekem 5 van, neked meg csak 4.*” (szakértői interjúalany)
- „*...Lehet tudni, hogy nála mindig 10-15 ember van..., akkor azért élünk már a gyanúperrel, hogy ez azért nem egy karitatív család, aki mindig csak befogad bárkit.*” (szakértői interjúalany)
- „*...Egy ember tudja ezt csinálni akár 10-20 emberrel is. Úgy gondolom, hogy az elkövetői oldal kevesebb (az áldozati oldalnál).*” (laikus interjúalany)

Ami a kizsákmányolás okait illeti, a házi rabszolgamunka fennmaradását többek szerint az teszi lehetővé, hogy vannak tanulatlan, hiszékeny, sérülékeny emberek, akiket megtévesztéssel vagy erőszakkal szolgáskorba lehet hajtani, és ilyen kiszolgáltatott csoportok mindig is voltak és lesznek. Azaz a meglévő kínálatnak van keresletgerjesztő hatása:

- „*Ameddig van egy tanulatlan réteg vagy egy nem túl okos réteg, addig mindig is lesz kereslet az ilyen munkaerőre.*” (laikus interjúalany)

A szakértők ezzel szemben a jelenség okait inkább a történelmi gyökerekre vezetik vissza, és Magyarországon a szolgamunkák iránti igényt valahonnan a cseléd tartásból eredeztetik:

- „*Nálunk az én tapasztalataim szerint ez ...a cselédségre vezethető vissza.*” (szakértői interjúalany)
- „*Ez hosszú ideje így van Magyarországon, ezek azért hosszabb időre nyúlnak vissza...nem volt egyértelmű, hogy ez bűncselekmény, emberkereskedelem vagy kizsákmányolás, ez nem mindig volt így, főleg nem 100 éve, amikor a cseléd tartás, ugye, a törvény szerint rendben volt.*” (szakértői interjúalany)

A fentieknek ellentmond az a laikus vélemény, hogy korábban, amikor nem volt ennyire individualizált a társadalom, és az emberek jobban figyeltek egymásra, nem történhetett volna meg az, hogy embereket rabszolgaként kezeljenek:

- „*Én sokat éltem a nagyszüleimmel, akik a XX. század elején születtek, ők rengeteget meséltek nekem, ...abban az időben... nem volt ennyi, lehet, hogy ez már ennek a modernebb világnak a mellékterméke. Mert ott az emberek elmentek, uradalmakban dolgoztak, feltűnt volna valakinek, hogy ha csicskáztatás van, az egy más világ volt, jobban összetartottak az emberek, jobban odafigyeltek egymásra, többet beszélgettek, mindenki tudott mindenről, most meg mi van, rohanás, mindenki a telefont nyomkodja, internetet lesi.*” (laikus interjúalany)

A munkacélú kizsákmányolás időbeli változásairól, a múlt - és jövőbeli tendenciákról a laikus kérdezték úgy vélekednek, hogy míg a közelmúltbeli gazdasági növekedés, a bérek emelkedése, a gazdaság fehéredése, a feketemunka csökkentése a kizsákmányolás visszább szorulását eredményezhette, addig a jelenlegi háborús helyzet, az infláció, az elszegényedés sajnos várhatóan a lecsúszottak számát és a kizsákmányolási helyzetbe kerülés veszélyét fogja növelni:

- „*Szerintem egyre jobb a helyzet ... ahogy próbál mindenki azon dolgozni, hogy tisztább legyen a gazdaság. Régebben, szerintem legalábbis, személyes vélemény, régebben sokkal rosszabb volt, sokkal több volt a fekete munka.*” (laikus interjúalany)

- „Szerintem talán picit emelkedik a számuk, a gazdasági helyzettel összefüggésben, szerintem sokan eladósodhatnak, kevés a bér, munkanélküliek lesznek, kénytelenek egy ilyen helyzetbe kerülni. Talán picivel emelkedhet, a hírek hallatán, csak ebből tudom leszűrni, többször hallok, olvasok ilyenekről.” (laikus interjúalany)
- „A mai világban már sajnos szerintem elterjedt és súlyos lehet, mert rá vannak kényszerítve az emberek, hogy valamennyi kis pénzhez jussanak, mert annyira emelkedtek az árak, annyira elszegényedtek az emberek, annyira nagy bizonytalanság van az országban most, hogy minden lehetőséget megfognak, de a háta mögé nem néznek, hogy mi mivel jár, és azt hiszik, hogy nekik ez (az eladósodás) jó lesz.” (laikus interjúalany)

Olyan vélemény is van viszont, hogy a kizsákmányolás mértéke időben nem nagyon változik, inkább csak a közösségi médiának köszönhetően hallhatunk most sokkal több ilyen esetről, mint korábban:

- „Stagnál az állapota, de mondjuk 20-30 évvel ezelőtt biztos nem hozták nyilvánosságra, hogy ilyen esetek vannak. Amióta jobban felkapott az internetes média, azóta lehet ezekről a dolgokról többet olvasni, és ott egyre többen kérnek segítséget ezügyben.” (laikus interjúalany)

II/1.3. A keresleti oldal profilja

A laikus kérdezetek szerint a házi- és adószolgáltatás területileg leginkább az ország keleti, északi és esetleg déli részeire jellemző, szerintük leginkább ezekben a régiókban mutatkozik ilyen jellegű rabszolgamunkára kereslet:

- „Szerintem az ország keleti részében, nem hiszem, hogy a nyugatiban”. (laikus interjúalany)
- „Inkább keleti és déli rész.” (laikus interjúalany)
- „Inkább Kelet- vagy Észak-Kelet Magyarország, amire én azt mondanám. A Dunántúlon én ezt kevésbé tudom elképzelni, inkább ilyen Szabolcs megye, Borsod, azok a megyék, amik kicsit fejletlenebbek.” (laikus interjúalany)

Az egyik szakértői vélemény szerint a dél-alföldi régió is egy erősen érintett területnek számít:

- „Ami még így nagyon kirajzolódott, azok Békés megyében és Bács-Kiskun megyében a tanyavilágban az állattartással kapcsolatos tevékenységek.” (szakértői interjúalany)

Ami a település típusát illeti, a laikus válaszadók szerint a tipikus kizsákmányolók a tanyavilágban vagy kisebb falvakban élnek, ahol könnyebben rejtve tudnak maradni ezek a dolgok. A városokban szerintük nem jellemzőek az ilyen esetek:

- „Kisebb településeken laknak szerintem, inkább tanyákon.” (laikus interjúalany)
- „A kistelepüléseken, tanyavilágban gondolnám, ami eldugottabb.” (laikus interjúalany)
- „Egy tanyán, ahol állatokat tartanak, azért oda nem megy ki egy ellenőr nagyon szívesen, a világ végére, egy eldugott helyre.” (laikus interjúalany)
- „Városban kevésbé tudom elképzelni, egy emeletes házban, ...egy társasházban. Még egy kertben esetleg úgy-ahogy, nagyobb kert esetén el lehet képzelni, hogy valaki csicskáztat valakit, de ez inkább szerintem egy farmra, tanyára jellemző, ott lehet igazán.” (laikus interjúalany)
- „Nem gondolnám, hogy egy városban, ha van valami vállalkozása, ahol dolgoztatná őket, hogy ott hosszú távon rejtve maradna ez, hogy csicskáztat embereket, ott hamar felgöngyölítik ezt. Ezt inkább vidéken tudják jobban megoldani elrejtett helyeken, ami nincs szem előtt.” (laikus interjúalany)

A laikus megkérdezetek alapvetően és leginkább a mezőgazdasághoz kapcsolják a rabszolgamunkát, illetve valamennyire még az építőiparhoz - más ágazatokban az ilyen jellegű kizsákmányolást nem nagyon tudják elképzelni Magyarországon. Mindenképpen fizikai munkáról van szó szerintük, legyen az állatgondozás,

terménybetakarítás vagy építőipari segédmunka, illetve egyesek szerint felmerülhetnek még ház körüli és háztartási munkák is. Ezeken kívül még az idősgondozásról tettek említést:

- „*A mezőgazdaságban...nem olyan csicskáztat embert, akinek tíz hektár földje van, hanem akinek 300-600 vagy 1500.*” (laikus interjúalany)
- *A mezőgazdaságban szerintem... úgy tudom elképzelni, mint a napszámosok, csak jóval kevesebb bérért.*” (laikus interjúalany)
- „*Gondolom elsősorban mezőgazdasági munkák, ház körüli munkák, ami éppen van, hólapátolás vagy állatokkal foglalkozás, ilyesmi lehet a fő cél.*” (laikus interjúalany)
- „*Leginkább fizikai munka... építőipar*” (laikus interjúalany)
- „*Szerintem úgymond bármit, de mondjuk ilyen... mosogatás, takarítás, ... teregetés, vasalás, mint egy házi cseléd, azon kívül el tudom képzelni, hogy ilyen összekötő ember, menj ide, oda, csináld meg ezt, pucold ki a cipőmet, vidd el ezt oda... akik ide-oda viszik a szállítmányokat, pakolják, raktárakban dolgoznak, ilyesmi. Nem hiszem, hogy pl. mivel Magyarországon nincsenek nagyon ruhaipari gyárak, nem hiszem, hogy gyári munkások – ez nagyobb probléma Indiában vagy az ázsiai országokban, hogy pl. ruhagyárakban dolgoztatják őket, Magyarországon ez nincs.*” (laikus interjúalany)
- „*Idősgondozásban is, hogy felveszik az idős szülő mellé az embert és elfelejtik kifizetni, a fizetést nem adják oda neki, és ugyanúgy ő is be van zárva a négy fal közé az idős nagymamával, nagypapával.*” (laikus interjúalany)

A kizsákmányolók leginkább magánszemélyek, gazdálkodók vagy kisvállalkozók lehetnek a kérdezettek szerint, nagyobb vállalkozások esetében nem nagyon van ilyesmire lehetőség a lebukás veszélye miatt:

- „*Szerintem inkább magánszemélyekre, kisvállalatokra igaz ez... a munkakörülmények elég gyatrák lehetnek.*” (laikus interjúalany)
- „*Inkább magánvállalkozó, 2-3, esetleg 4-5 ember.*” (laikus interjúalany)
- „*Nem hallottam, hogy nagyobb cégeknél így kihasználják az embereket.*” (laikus interjúalany)
- „*A nagyobb cégekre szerintem jobban odafigyelnek az emberek, ha történik valami, hamarabb közhírré terjed.*” (laikus interjúalany)
- „*Rizikó lenne, ha egy cég ilyennel lebukna, inkább csak magánszemélyekre ...jellemző.*” (laikus interjúalany)

Ami a kizsákmányolók társadalmi-demográfiai jellemzőit illeti, a kérdezettek szerint az elkövetők nagy valószínűség szerint középkorú, iskolázatlan, jobb anyagi helyzetben lévő férfiak:

- „*Szerintem nagyrészt férfiak, kevésbé tudom elképzelni a nőkről.*” (laikus interjúalany)
- „*Középkorú, 45 éves kopasz férfit tudtam elképzelni borostával... Iskolázottsága biztos alacsony neki is... Elért eredményei, elért vagyona nem feltétlenül a tanulmányi eredményéből következnek.*” (laikus interjúalany)
- „*Amit én láttam a tévében, amit bemutattak, nekik se volt magasabb iskolai végzettségük.*”
- „*Szerintem jó vagy jobb anyagi környezetűek.*” (laikus interjúalany)
- „*Kicsit tehetősebb, mert neki megvan arra a lehetősége, hogy tud adni (uzsorapénzt), kihasználva így az embereket, ő még gyarapítja a vagyonát.*” (laikus interjúalany)

Annak ellenére, hogy a kizsákmányolók jobb anyagi körülmények között élnek, mint a szűkebb környezetük, az áldozatok és az elkövetők - társadalmi státuszukat illetően - nem sokban különböznek egymástól a kérdezettek szemében:

- „Szerintem egy környezetből származik mindkettő, az egyik kicsit feljebb tört, és tudja, hogy hogyan használja ki az ismerősei szegénységét meg adósságcsapdáját.” (laikus interjúalany)
- „Egy kicsit jobb helyzetben vannak, mert ha most egy állatgondozóra gondolunk, akkor azoknak már vannak állataik, amikkel próbálnak pénzt szerezni maguknak, de akkor sem a felső kategóriába tartoznak.” (laikus interjúalany)
- „Az, aki rabszolgát tart, az gazdagabb, mint a rabszolga, ez nyilvánvaló... de nem feltétlenül azt mondom, hogy milliárdosok tartanak rabszolgát, sőt, jóval kisebb pénzü emberek is...a hírekre, ha visszaemlékszem, ott is az volt, hogy nem gazdag ember is tartott magának rabszolgát.” (laikus interjúalany)

Több válaszadó is úgy vélekedett, hogy a házi- és adósrabszolgaság elkövetői között a magyarokhoz képest nagyobb számban – vagy kizárólag - romákat találunk:

- „Itt a magyar lakosság körében ez nincs, ez a roma lakosság körében fordul elő, az uzsora is, minden.” (laikus interjúalany)
- „Elég csak elmenni egy Miskolc melletti nagyboltba, ahol romák vásárolnak hónap végén, és az ember tudja, hogy miért vásárol ő 3-4 hatalmas nagy kosárral. De biztos, hogy nem csak romák, száz százalékban gondolom, hogy magyarok is ugyanúgy dolgoznak vagy foglalkoznak ezzel. Foglalkozás ez? Dehogyan foglalkozás! Tehát ugyanúgy adnak uzsorakölcsönöket, tehát itt nemcsak erre a népcsoportra vonatkozik ez.” (laikus interjúalany)
- „Nem akarok rasszistának tűnni ezzel a kijelentéssel, de nem a magyar emberek.” (laikus interjúalany)
- „A cigánység között biztos, hogy előfordul ilyen. Cigányoknál is van azért nagyon jól élő ember, és ott azért egyértelműen ki tudják használni a másikat.” (laikus interjúalany)

A kizsákmányolói profilhoz a kérdezettek szerint a demográfiai-szociális-etnikai jellemzőkön kívül mindenképpen hozzátartoznak olyan pszichológiai karakter, illetve olyan személyiségi jegyek is, amelyek nagy valószínűséggel jellemeznék minden elkövetőt. Ezek közé az emberi tulajdonságok közé olyan vonások tartoznak, mint a hatalomvágy, a felsőbbrendűségérzés, az agresszió, az empátia hiánya, a jó megfigyelő- és meggyőzőkészség, a jó kommunikációs képesség és az inkorrekttség:

- „Szerintem kevés az empátiájuk, mert aki empatikus, az biztos nem fog így bánni más emberekkel... Fontos nekik, hogy valaki legyen alattuk, és valakinél jobbak legyenek, csicskáztatja, én vagyok a jó, te meg csináld meg, és azzal el lehet dicsekedni a szintén csicskázttató haveroknak, akik ugyanezt csinálják.” (laikus interjúalany)
- „Úgy képelem el, hogy vállalkozó, mezőgazdasági vagy bármilyen egyéb vállalkozása van, jó beszélőkéje van, tehát kommunikációs készsége nagyon jó, rá tudja beszélni az embereket sokmindenre, és ravasz, gondolom, kitervelni előre, hogy akkor én így fogok menni, ezeket a dolgokat fogom mondani, és akkor látja, hogy ez bejön, több embert is be tud fűzni ilyenformán. Ők ilyen vállalkozó szellemű ravasz emberek.” (laikus interjúalany)
- „Van valami olyan kisugárzásuk, beszélőkéjük, amivel nagyon jól be tudják magyarázni ezeknek az embereknek, hogy ez jó. Én úgy tudom elképzelni, hogy átverik az embereket, konkrétan megígérnek valamit, ezt nagyon jól elő tudják adni, és aztán meg szépen átcseszik őket . ... Megtanultak jól beszélni, hatni az emberekre, ezt kihasználják, ráadásul olyanokat, akik kevésbé gondolkodnak annyira jól, vagy kevésbé tudnak jó döntéseket hozni. Ezt ők észreveszik, ezt jól meg is tudják figyelni, kik ezek az emberek, akiknek be lehet adni mindent, és ezekre lecsapnak.” (laikus interjúalany)
- „Nagyon agresszívnek tünnek azok az emberek így kinézet alapján. Látszott rajtuk, hogy arra törekedtek, hogy a másik embert kihasználják.” (laikus interjúalany)
- „Mindenképpen unkorrekt emberek.” (laikus interjúalany)

Az eddigiekben a laikus megkérdezettek álláspontját összegeztük a keresleti oldal jellemzőit illetően. Egyes szakértői vélemények annyiban eltérnek ettől, hogy bár a szakemberek szerint is erős frekvenciát van a tanyavilágban, ők valamivel tágabban húzzák meg – területileg is és a munkák jellege szerint is – a kizsákmányolás hatókörét:

- *„Én azt gondolom, hogy súlyos probléma a ház körüli rabszolgaság nagyon, nagy számban jelen van az ország bármely területén, nemcsak a tanyavilágban, Budapesten is, a nyugati országrészben, bárhol, teljesen mindegy melyik települést mondom, mindenhol vannak. ... Mindenhol jelen van a probléma, azt gondolom az építkezéseken is nagy számban jelen vannak azok az emberek, akiket kihasználnak, nem fizetnek ki, bármilyen segédmunkát is mondhatnánk, konyhai kisegítőket is ... rendszeresen vannak ilyen történetek, hogy odahívják és 3 nap múlva elküldik és nem fizetik ki, ez még egy jobbik helyzet, mert nem egy hosszabb távú folyamat. De a mezőgazdaságban, meg bárhol is jelen van ez a munka célú kizsákmányolás.” (szakértői interjúalany)*

Végül bemutatunk két olyan csicskáztatásra vonatkozó esetet, melyekről a laikus interjúalanyok saját, személyes tapasztalataik alapján számoltak be, és melyek talán jól példázzák az eddigi elmondottakat.

Az első eset a következőképpen hangzott:

- *„Saját személyes példám a kisebbségből kiemelkedett gazdagabb (kizsákmányolóról szól). Egy nagyon elhagyatott fiatalemberről volt szó, akinek nem volt családja, és őt dolgoztatta. Ezt konkrétan tudom, hogy kint tartotta a színben, néha a lovakkal együtt, néha a malacokkal, amivel ő akkor kereskedelmet folytatott. (A vége az lett, hogy) meghalt a fiatalember. Kitétte. Nem volt vele elégedett. És azok után, hogy ő így tartotta, meg kitétte az utcára, elküldte, (a fiatalember) nagyon sokáig a nagyvárosban lakott a hidak alatt, és utána azt hallottam, hogy meghalt.” (laikus interjúalany)*

A második eset pedig így szólt:

- *„Egyszerű (roma) etnikum, tehát iskolázatlanság jellemzi (a kizsákmányolókat), nagyon szerény körülmények között élnek, szociális környezetük kifogásolható, többgyerekes, többgenerációs család. Ők folytatnak ilyen (kizsákmányoló) tevékenységet. Még fogyatékos gyerekek is vannak a családban, nem is egy, nem is kettő, és a gyerekek már felnőttek. Amíg pénzt kaptak rájuk, addig megvoltak, utána el vannak helyezve ápoló, gondozó otthonba. (A kizsákmányoltat) dolgoztatják, a pénzét meg elveszik, fedelet adnak neki, egy disznóólban lakik, de jó körülmények között, megvan az ennivalója, a kis innivalója, és csendben van, neki ez így jó, elfogadja. ... A mezőgazdaság az, ahol dolgoztatják. Nem az övéké a vállalkozás, csak aki ott lakik náluk, azt elküldik mezőgazdaságba dolgozni éjjel-nappal.... (A kizsákmányoltnak) ez így jó, mert van fedél a feje felett, kap enni-inni....(A hatóságok) tudnak róla, de amíg nincs jelzés, nem foglalkoznak vele, ez nálunk így működik. ....Ez már évtizedes dolog, ezt a falu lakói így elfogadják. Szörnyülködnek rajta, de elfogadja a falu lakossága is.” (laikus interjúalany)*

II/1.4. A keresleti oldal motivációi

A laikus kérdezettek egybehangzó véleménye szerint a házi- és adórabszolgotartás legalapvetőbb célja az anyagi érdek, a pénzszerzés, a haszonhoz jutás. A csicskáztatók és az uzsorások anyagi szempontjai némileg különböznek, hiszen uzsorával jóval nagyobb haszonra lehet szert tenni, mint az „egyszerű” házi rabszolgotartással:

- csicskázató: „*Anyagi haszon, hát nem egy nagy haszon, de mégis valami.*” (laikus interjúalany)
- csicskázató: „*A haszonért. ... nyilván pénzért találna állattenyésztőt, aki a földjét megműveli, megkapálja a gazos földjét, vagy valami... ezer, kétezer forintos órabérért lehet, hogy találna, de miért ne, ha itt egy szerencsétlen ember, aki egy napi paradicsomlevesért megcsinálja az egészet.*” (laikus interjúalany)
- uzsorás: „*Ők annyira pénzéhesek, és minél több pénzt szeretnének ezáltal maguknak tudni.*” (laikus interjúalany)
- uzsorás: „*Anyagi vonzata mindenképp van, ugye, a fent említett tartozás meg nem fizetése miatt (csicskázató).*” (laikus interjúalany)

Az interjúalanyok szerint az is motiválja az elkövetőket, hogy így nem nekik maguknak kell bizonyos munkákat elvégezniük, hanem valaki más dolgozik helyettük:

- „*A fizikai munka alól való kibúvás, mással végeztetik.*” (laikus interjúalany)
- „*Elvégezze helyette a tennivalót.*” (laikus interjúalany)

A képet valamennyire árnyalja annak a laikus kérdezettnek a véleménye, aki szerint azért is folyamodnak egyesek a csicskázatáshoz, mert másképp nem tudnak megfelelő munkaerőt találni a gazdaságukban elvégzendő feladatokhoz:

- „*Rengeteg olyan ember lehet, akinek van egy nagy gazdasága, állatokat tart, nagyon nehéz találni olyan embert, aki képes arra, hogy reggeltől-estig az állatokkal legyen, állatokra ügyeljen. Neki ez a legegyszerűbb, találni két ilyen embert, és akkor gyakorlatilag ők is jól érzik magukat, mert van hol lakniuk, van mit enniük, úgy gondolják, és akkor gyakorlatilag fillérekért megoldja az állatok ellátását.*” (laikus interjúalany)

A fenti vélemény egyben azt is sugallja, hogy egy ilyen helyzet valójában win-win szituációt jelenthet mind a két fél számára, hiszen így az áldozatnak is biztosítottá válik a megélhetése, és a munkaadó is hozzájut a szükséges munkaerőhöz. Kétségtelen, hogy az interjúzás során hallottunk példát arra, hogy egy áldozatnak hiába próbáltak kívülről segítséget nyújtani, hiába próbálták kimenekíteni őt a rabszolgamunkából, ő nem akarta otthagyni a kenyéradóját, jól érezte magát ott, ahol van. Kérdés persze, hogy egy ilyen embertelen alá-fölrendeltségi viszonyban a felek mennyire képesek tisztán látni a saját helyzetüket, mennyire tudják megőrizni helyzetértékelési képességüket. Egy ilyen viszonyban nem csak a kizsákmányolt világlátása módosulhat, hanem az elkövetőé is: hajlamos lesz magát a jótevő és megmentő hamis szerepébe képzelni. Ezt támasztja alá az egyik szakértői vélemény is:

- „*Abszolút a szociális ellátórendszer tagjaként aposztrofálják magukat (a kizsákmányolókat), mint aki segít, hiszen mi lenne azzal az emberrel nélküle, mert ő szállást ad neki, enni ad neki, munkát ad neki, gyakorlatilag nélküle az az ember hajléktalan lenne, nincstelen, így meg legalább ő segít. Ők így gondolkodnak saját magukról általában.*” (szakértői interjúalany)

A hamis önképen kívül a laikus kérdezettek szerint még számos egyéb pszichés torzulás motiválhatja a kizsákmányolókat arra, hogy kihasználjanak másokat – ezek azok a lelki tulajdonságok, amelyekről korábban, a keresleti profil felvázolásakor már beszéltünk. Legfontosabb közülük a hatalomvágy, a mások feletti uralkodni vágyás, és az erkölcsi érzék teljes hiánya - ezeket több interjúalany is kiemelte:

- „*Szerintem ez a hatalom fitogtatása igazából, leginkább az, hogy nekik hatalmuk van a másik ember felett, aki olyan helyzetben van, hogy nem engedheti meg magának, nem képes arra, hogy önállóan meg tudjon állni a világban. Ezért valahogy összetalálkozik olyan emberrel, aki hataloméhes és szereti fitogtatni, hogy neki mennyi mindene van, mennyire kemény, és neki ezzel jobb lesz. Mert*

amúgy lehet anyagi hasznot úgy is szerezni, hogy a pénzét tőzsdére teszi, vagy legális módon, a társadalom számára elfogadott módon, úgy, hogy a dolgoztatott embernek az érdekeit is figyelembe veszi, szóval nem dolgoztatja halálra, meg éhbérért. Szerintem sokkal inkább az van benne, hogy nála van a hatalom. Ezzel ilyen felsőbbrendűségi érzést él ki, szerintem nincsenek olyan tudatos szinten, hogy felismerjék, hogy ez nem helyes.” (laikus interjúalany)

- *„Ő ilyen abszolút nagy királynak képzei magát, akinek lesni kell minden kívánságát, mindenre kell, hogy legyen egy embere, akár arra, hogy hozzanak neki egy pohár vizet, vagy elmenjen valaki egy bevásárlásra neki, vagy kiparkoljon a garázsból az autóval, vagy kinyissák neki az ajtót.” (laikus interjúalany)*
- *„(Az uzsorásoknak) semmi erkölcsi gátjuk nincsen, hogy tönkretesznek embereket, hanem csak a haszonszerzés jár a fejükben. Nincs erkölcsi korlát bennük, nekik ez egyfajta sikerélmény is, hogy át tudják verni az embereket, és tetemes haszonra tesznek így szert, még büszkék is magukra, nekik ez egy ilyen sikerélmény, motiváció, hogy ezt meg tudják lépni, és milyen jól élnek belőle.” (laikus interjúalany)*

II/1.5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről

Mikor arról kérdeztük az interjúalanyokat, hogy összességében hogyan ítélik meg a kizsákmányolókat, a véleményük egyértelmű volt: elítélik őket, jellemtelennek és embertelennek tartják őket, a tetteiket pedig felháborítónak és undorítóknak találják.

- *„Mocskos emberek. Szemetek.” (laikus interjúalany)*
- *„Jellemtelének. Akik a pénz érdekében mindenre képesek.” (laikus interjúalany)*
- *„Nem nagyon veszem emberszámba én az ilyet, aki ezt csinálja.” (laikus interjúalany)*
- *„Semmiképpen nem elfogadható, hanem elítélendő mindenképpen, mert egy embert ezzel bántalmazunk akár fizikálisan, akár mentálisan, és ez semmilyen szempontból nem elfogadható.” (laikus interjúalany)*
- *„Mindenképpen nagy lelketlenség kell ahhoz, hogy valaki ... ilyenre adja a fejét.” (laikus interjúalany)*
- *„Én nagyon megvetem az ilyen embereket, és remélem, hogy kevés van belőlük. Nagyon mérges vagyok, ha én egy ilyenről hallok, és reménykedem benne, hogy az igazságszolgáltatás jól megbünteti őket és megváltoznak, mert rengeteg ember életét tehetik így tönkre.” (laikus interjúalany)*

A kizsákmányoló cselekedeteivel a kérdezetteknek az a legfőbb problémája, hogy ezzel tönkreteszik mások életét, sárba tiporják az áldozatok emberi méltóságát, megsértik az alapvető emberi jogait:

- *„Ez az emberi méltóság eltiprása, az egyik legundorítóbb bűncselekmény, én annak nevezném, visszaélni emberi méltósággal, életet tönkretenni, nem, semmiképp sem lehet elfogadni.” (laikus interjúalany)*
- *„Őket kellene abba a helyzetbe helyezni, amit ők csinálnak a másik emberrel, hogy ők hogy élnék át ezt a helyzetet. Embertelen körülmények között élni, se fürdőszoba, se WC, villany nincsen, be vagyok zárva, azt kell csinálnom, amit ők mondanak, hogy parancsolnak nekem. Tehát itt már az emberi jogokat sértik.” (laikus interjúalany)*

Mint már korábban is, itt is előkerül az az érv, hogy valószínűleg pszichésen beteg emberekről van szó a kizsákmányoló esetében:

- *„A pénz érdekében mindenre képesek. Ne kelljen dolgozni, ... ezt a módját használják ki a pénzszerzésnek, és ez így imponál nekik, hogy így pénzt tudnak szerezni mások sanyargatásával.”*

Nem tudom, úgy érzem, ehhez pszichológiai vizsgálatra van szükség, hogy megállapítsák (a motivációkat)." (laikus interjúalany)

- *Alapból ezek az emberek, biztos, hogy valahol van valami pszichés, nem normális, hogy valaki így gondolkodik, ott már nem oké, hogy valaki így gondolkodik. Úgy gondolják, hogy az, ami miatt ők csinálják, lehet, hogy azzal etetik magukat is, hogy ez valamiért olyan jó, abból olyan haszon tud lenni, ami megéri azt, hogy embereket ingyen dolgoztasson, vagy olyan megterheléssel, hogy az már nem oké. Úgy tudom elképzelni, hogy bemeséli magának, hogy jót csinál... nem tudom, de biztos, hogy nem normális az ilyen, baj van az ilyennel."* (laikus interjúalany)

Ugyanakkor egyes laikus megkérdezettekben az is felmerül, hogy minden ilyen kizsákmányolói viszonyhoz két fél kell, ez nem egy egyszereplős „játék”, és nem csak az elkövető hibás ebben a folyamatban, hanem bizonyos mértékig az is, aki a kizsákmányolás áldozatává válik. Tehát itt megjelenik már az áldozathibáztatás is:

- *„Miért keveredik az ember ilyen problémába, hogy kamatos pénzt kell felvennie? Vagy iszik, megissza, vagy drog miatt, drogra költötte a pénzét. Olyan szinten hibás ő is, hogy idáig jutott, de az meg még hibásabb, aki ezt kihasználja. Tudja, hogy kiket lehet rávenni erre, hogy adok neked, és akkor be is fogják munkára, és el is veszik a pénzét. Ha egyszer az ember ebbe belekeveredik, akkor ebből nehéz kimászni."* (laikus interjúalany)
- *Elfogadni nem tudom, elítélni igen is, meg nem is. El tudom ítélni, mert egy nem túl etikus dolog. Viszont hogyha ... itt mondjuk, aki ezt a csicskást tartja, én őt egy uzsorás személyében tudom elképzelni, a másik felet egy nem fizetőképes ügyfélként tudom elképzelni. Viszont, ha ők kötöttek egy ilyen alkut, akkor én ebben így nem nagyon tudok kivetnivalót látni. Ha neki ez így megfelel, és ledolgozza azt a pénzt, akkor csinálják így, mindenkinek egy nyerve sziituáció. De mindemellert elítélem, mert egy iszonyatosan kizsákmányoló dolog, és biztos, hogy nem annyit fog dolgozni, amennyit az a pénz valójában képvisel, hanem annak a 4-5 vagy rosszabb esetben sokkal többszörösét.* (laikus interjúalany)

II/1.6. A kereslet visszaszorításnak lehetséges útjai

A kereslet visszaszorításával kapcsolatban a megkérdezettek körében kétféle állásponttal találkozhatunk: egyrészt azokéval, akik szerint nem lehet az ilyen jellegű kizsákmányolást visszaszorítani vagy megszüntetni egy társadalomban, másrészt pedig azokéval, akik szerint lennének arra lehetőségek és eszközök, hogy visszább szoruljon Magyarországon a rabszolgamunka, és ezeket az eszközöket fontos lenne minél előbb alkalmazni.

A pesszimista megközelítések egyike szerint mindig is voltak és mindig is lesznek olyan emberek, akikkel meg lehet ilyet csinálni, ez a jelenség soha nem fog megszűnni:

- *„Az a baj, hogy biztos mindig lesznek olyan emberek, akiket ebbe bele lehet vonni. A társadalom nem fogja tudni úgy kiszűrni soha, hogy ez el tudjon tűnni, mert az a baj, hogy nagyban függ attól, hogy az ember milyen. Ha az ember olyan, hogy meg lehet vele ezt csinálni, akkor sajnos meg is fogják, valószínűleg."* (laikus interjúalany)
- *„Nehezen (visszaszorítható), mert a lecsúszott emberekkel kezdődik a történet, lecsúszott ember mindig is lesz, amíg ember lesz a földön, volt is, lesz is. Nagyon nehéz."* (laikus interjúalany)

Vannak, akik azért látják megoldhatatlannak a helyzetet, mert azok az érintettek – egyrészt maga az áldozat, másrészt az áldozat szűkebb környezete -, akiknek a bűncselekmény ellen fel lehetne és fel kellene lépniük, nem tesznek semmit. Vagy beletörődésből és közömbösségből – az áldozat esetében saját sorsa és helyzete

iránt, a környezet esetében pedig más emberek kiszolgáltatottsága iránt -, vagy pedig azért nem, mert félnek. Féltik önmagukat és hozzátartozóikat az elkövetőktől:

Félelem:

- *„Hát úgy (lehetne visszaszorítani), hogy ha akiket csicskáztatnak, azok a rendőrséghez fordulnak, segítséget kérnek, szerintem csak így. ... De nem nagyon jelentik szerintem, félnek. Van, aki meg tud szökni, évek alatt vagy mit tudom én, és akkor esetleg ő feljelentést tesz, ha tesz, nem tudom, de nem nagyon szoktak szerintem, félnek, vagy olyan helyen bujkálnak, hogy ne találják meg őket.”* (laikus interjúalany)
- *Nem látok erre (a visszaszorításra) járható utat. Engem abban a helyzetben (a konkrét esetről beszél, amit fentebb leírtunk), ha én ezt komoly útra tereltem volna, nem tudtak volna megvédeni. Ha én fogtam volna, és az első dolog, ami eszembe jut, hogy elmegyek a rendőrségre, vagy jelzem ezt a rendőrségnek, nem tudtam volna megvédeni magam, nem tudtak volna megvédeni, ugyanis rendőr barátok is vannak ennél az említett úriembernél, családnál, és nem tudtak volna megvédeni, kizárt dolognak tartom. Nem mertem volna. Nem bíztam volna abban, hogy ez anonim marad, hogy valami úton-módon az a telefonszám, amiről telefonálok, az kiderült volna. Nem bízok benne, hogy ez anonim.”* (laikus interjúalany)

Közöny, beletörődés:

- *„Áldozati oldalról nem tudom, ezt nagyon nehéz visszaszorítani, mert ez egy függő helyzet, ami kialakul, és a bántalmazott ebből saját maga nem hiszem, hogy ki tud lépni.”* (laikus interjúalany)
- *„Az embereknek van egy ilyen hozzáállása, ami nem rám tartozik, nem érdekel, nem az én dolgom, azt csinál, amit akar, tehát amíg őket nem érinti személyesen ez a történet, addig nem (tesznek semmit).”* (laikus interjúalany)
- *„(Akkor lehetne visszaszorítani), ha figyelnék egymásra. Ami egyre kevesebb, én azt tapasztalom, mindenki el van a saját életével foglalva, és még ha lát is valami olyan dolgot, ami rossz dolog, akkor inkább elnéz másfelé, és nem lép közbe. Inkább elmentünk ebbe az irányba, pedig ha figyelnék egymásra, akkor ezek a dolgok nem maradnának rejtve, még akkor sem, ha a rendőrség nem veszi észre.”* (laikus interjúalany)

De még ha a rendőrség látókörébe kerül is valahogy a dolog, a pesszimista hozzáállásuk szerint akkor sem feltétlenül várható túl sok eredmény. Vagy azért, mert korruptnak gondolják a rendőrséget, vagy azért, mert szerintük a rendőrség közömbös az ilyen ügyek iránt, és nem foglalkozik velük kellő mértékben, vagy pedig azért, mert bár a hatóságok mindent megtesznek, de nincs elég rendőr, állományhiánnyal küzdenek, nincs kapacitásuk az ilyen ügyekre.

- *„Lehet, hogy még a rendőröknél mindig van annyi pénz, hogy elnéz nek felette.”* (laikus interjúalany)
- *„Ugyanis rendőr barátok is vannak ennél az említett (kizsákmányoló) úriembernél, családnál.”* (laikus interjúalany)
- *„Az a baj, hogy nem nagyon foglalkozik a rendőrség ezekkel (az ügyekkel).”* (laikus interjúalany)
- *„A rendőröknek tudjuk, hogy nagyon sok a munkájuk, a hívásuk, én tudom, hogy iszonyú kevesen vannak az állományban. Itt helyben nálunk nincs rendőrség, körzeti megbízott van. Jönnek a járőrök hívásra, de két járőr naponta 12 településre nagyon kevés.... A rendőrség végzi a munkáját még erőn felül is, csak nincsenek elegendően, kevés állománnyal működnek.”* (laikus interjúalany)

A pesszimista véleményen lévőkkel szemben vannak olyanok is, akik látnak arra lehetőséget, hogy hatékonyan fel lehetne lépni a rabszolgamunka ellen. A kérdezettek szerint több olyan eszköz is rendelkezésére áll a döntéshozóknak, amelyek segíthetnek a bűncselekmények visszaszorításában. Az egyik

ilyen lehetőség az iskolai oktatás és felvilágosítás, a potenciális áldozatok, illetve a lakosság tájékoztatása a médián keresztül, ami elvezethet oda, hogy ne kerüljenek az emberek ilyen helyzetbe, vagy ha mégis, akkor tudják, mit kell tenni, hová kell fordulni:

- „Először is nagyon-nagyon nagy felvilágosítással. Fel kell világosítani az embereket, fiatalokat, már az iskolában, hogy túrhetetlen, ez az emberi méltóság megaláztatása. Az embernek meg kell adni minden lehetőséget, hogy tisztességesen éljen, dolgozzon, erre kell nevelni gyerekkorban is őket. Ennek majd lesz egy jövőbeli következménye, a gyerek tisztán lát, tudja hová kell menni, ha ilyennel találkozik, a hatóságokhoz fordul... Elsősorban az iskolázottságon, műveltségen múlik ez, ha a gyereket felkészítjük erre kiskorában, az iskolában, akkor nyilvánvaló, hogy vele nem hogy nehezen, hanem egyáltalán nem lehet ezt megcsinálni. ...Ahhoz ilyen körülmények kellene, iskolázatlanság, mélyszegénység, ott meg lehet ezt csinálni.” (laikus interjúalany)
- „Felvilágosítással talán, vagy több ilyen műsornak, példának a bemutatásával.” (laikus interjúalany)
- „Azt gondolom, hogy eleve az emberi jogoknak az efajta tudatosságra emelése, az egy nagyon fontos dolog, hogy tudatos legyen az emberekben, hogy az emberkereskedelem, a kizsákmányolás egy bűncselekmény. Az, hogy embereket tartanak ilyen lehetetlen körülmények között akár ház körül, küldik őket munkára 18 órában, az nem olyan dolog, ami rendben van, meg hogy ezek az emberek nem kapnak pénzt. ... Azt gondolom, hogy szemléletváltásra van szükség, amíg az emberek meg nem értik azt, hogy a falu bolondja, ami régen volt - sok van közöttük, aki fogyatékkal él, hajléktalan -, hogy az nem azt jelenti, hogy azokkal az emberekkel bármit lehet csinálni. Mert nekik is megvan a méltóságuk és joguk, hogy ha dolgoznak, pénzt keressenek. Azt gondolom, hogy ennek a tudatosítása, rengeteget kellene erről beszélni, hogy az emberek ezt megértsék, rengeteg esetet kellene előhozni az emberek szeme elé, meg tudatosítani, hogy a saját mikromiliójukban is történik ilyen, láthatják ezt, és hogy merjenek feljelentést tenni, segítséget kérni akár a szomszéd esetére, vagy bármi, amit látnak maguk körül, tudjanak róla, hogy ez nem normális dolog, hanem bűncselekmény.” (szakértői interjúalany)

Egy másik fontos eszköz lehet az intenzívebb hatósági ellenőrzés, illetve az elkövetőket sújtó bírságok megemlése, a börtönbüntetések megszigorítása:

- „Ha esetleg az állam közbelépne, és elkezdené ezeket felügyelni, vizsgálatot indítani, esetleg komolyabb büntetést kiszabni ezekre az emberekre.” (laikus interjúalany)
- „Hatalmas bírságokkal, akár sokkal szigorúbb börtönbüntetésekkel, hogy elrettentő példa legyen.” (laikus interjúalany)
- „Szigorú büntetéssel mindenképpen.” (laikus interjúalany)

Nagy segítséget jelentene a szociális háló javítása is:

- „Több odafigyelés kellene elsősorban a szegényebb emberekre, sokkal több szociális munkásra lenne szükség a mai világban, mert ezek az emberek tanyákon élnek elsősorban, és a tanyavilágra nagyon nem figyelnek oda.” (laikus interjúalany)

Volt olyan megkérdezett, aki a bejelentések anonimitására vonatkozóan várna el nagyobb garanciát, egy másik pedig térfigyelő kamerákat, illetve több polgárőrt és mezőőrt alkalmazna annak érdekében, hogy a rejtetten végzett rabszolgamunkákra fény derülhessen:

- „Anonim maradjon a bejelentő. Valami biztosítékot kellene adni a bejelentőnek, hogy nem fog napvilágra kerülni, hogy ő volt az, aki erre felfigyelt és bejelentette.” (laikus interjúalany)
- Kamerák mindenképpen mindenhol. Ezt csak az utcai munkára gondolom, mert az emberek magán lakóházán ezt nem lehetne. Esetleg nagy hatósugarú vadkamerák, ami borzasztóan drága, hogy látni lehessen az ilyen mozgásokat, tevékenységeket. Lehet, hogy még az is kellene, hogy a

közbiztonságra embereket beállítani. Nemcsak a rendőrség, hanem vannak a mezőőrök, polgárőrök, csak nagyobb létszámban, és ők kint vannak a határban, az utcákon, nemcsak a kamera, hanem ezek az emberek is. Hátha félnének ezektől a megmozdulásoktól.” (laikus interjúalany)

II/1.7. A látencia mértéke

Mind a szakértők, mind a laikus kérdeztettek úgy gondolják, hogy a házi rabszolgaság területén hatalmas lehet a látencia:

- *„Rengeteg (a látencia). Amit én tudok, településeken házról-házra, vannak bizonyos települések, ahol házról-házra vannak ilyen úgynevezett csicskák, és ez teljesen elfogadott egy településen. Ez mind azt mutatja, hogy nagyon magas a látencia.” (szakértői interjúalany)*

Nem volt egyetlen olyan válaszadó sem, aki a felderített ügyek számát magasabbra becsülte volna, mint a rejtve maradtakét. A laikus kérdeztettek szerint minimum az esetek felére soha nem derül fény, de a látencia becsült mértékét illetően 70 és 90 százalékról is beszéltek a laikus interjúalanyok.

A látencia okai az interjúalanyok szerint nagyrészt egybeesnek azokkal az okokkal, amelyeket az előbbi fejezetben a pesszimista válaszadónál láttunk a kizsákmányolás visszaszorításának elmaradását illetően. Így a látencia okai a kutatás tanúságai szerint a következők lehetnek:

Az áldozat passzivitása félelem miatt/mert nem tudja, kitől kérjen segítséget/mert elvesztette az autonómiáját:

- *„Nem tudják azok az emberek, akik bántalmazottak, csicskázattak, hogy hová fordulhatnak, és félnék attól, ha elmennek mondjuk a rendőrségre, akkor kitudódik, és esetleg büntetést kapnak, testileg bántalmazták őket, és a félelem bennük van, nem mernek segítséget kérni, nem tudják kitől.” (laikus interjúalany)*
- *„Nyilván vannak, akik nem is kérnek segítséget, vagy nem fogadják el a segítséget, olyan áldozatok, mert annyira bele vannak szocializálódva ebbe a helyzetbe. Meg annyira leépül az önérvényesítési készségük meg az autonómiára az igényük, hogy el sem tudják képzelni azt, hogy mit tehetnének egyedül, vagy hogy egyedül is képesek lennének élni.” (szakértői interjúalany)*

A környezet passzivitása félelem miatt/közömbösség miatt/mert tartanak a hosszadalmas hatósági procedúrától:

- *Hát amíg nem túl látványos a dolog, addig nem szólnak, inkább elkerülik, ilyen az emberi természet, nem nagyon akarnak beavatkozni, hogyha látnak egy balesetet, akkor se mennek oda nagyon, hogy ők segítsenek elsőnek. Ha már nagyon zavaró a dolog, akkor esetleg jelzik a hatóságoknak, de különben nem, úgy vélem.” (laikus interjúalany)*
- *„Én a mi falunkból kiindulva, itt, mint ahogy ez az eset is megtörtént, mindenki fel volt háborodva, de az, hogy valaki szóljon, hogy na, ott ez történt, azt senki nem vállalta, mindenki a homokba dugta a fejét egy kicsit. Félték, hogy az ő családjukban fog történni esetleg valami.” (laikus interjúalany)*
- *„Tipikus magyar (dolog). Jó az, nem velem történik, más csinálja, nem fogok beleszólni. Ez ugyanígy van a családon belüli erőszaknál, lehet hogy tudjuk, hogy az ismerősöm apukája néha odacsap, de nem fogunk szólani, mert úgy érezzük, nincs jogunk beleszólni a másik életébe. Meg lehet, hogy azt mondjuk, betakarjuk a szemünket, nem tudunk róla, kitöröljük, nem láttuk, meg sem történt, nem kell róla szólani. Azzal úgymond bajba keverhet, úristen, mit gondolnak majd rólam, hogy tudom. Az egész rendőri procedura, kihallgatás, bíróságra járás, tanúskodás, legtöbb ember*

úgy gondolja, hogy túl nagy befektetett energia az ő részéről, hogy megmenten egy-két embert. Aztán lehet, hogy fél attól, hogy a dolgoztató ember mérge megtalálja.” (laikus interjúalany)

A kizsákmányolás helyszínének izoláltsága, a világtól való elzártága, a rabszolgamunka rejtve maradása:

- *„A tanyavilágban, szerintem ott több lehet, amiről nem tudunk, ki sem fog derülni, nem sűrűn lakott, szomszéd nincs, senki nem látja, ott az embert megfogják és menni sem tud.” (laikus interjúalany)*
- *„Ezek ... inkább ilyen kis településen történnek. Valószínű, hogy olyan helyen történnek ezek a dolgok, vagy olyan helyeken tartják őket fogva, amik elszigetelt helyek.” (laikus interjúalany)*
- *„Mert olyan rejtve csinálják ezeket a dolgokat, igyekeznek eltitkolni a nagyvilág előtt, valakivel dolgoztatók, nem verem nagydobra, hogy nálunk ez meg az van.” (laikus interjúalany)*

A rendőri intézkedések elmaradása motivátlanság miatt/alacsony fizetések miatt/kapacitáshiány miatt/rendőri korrupció miatt:

- *„Ha tudomást is szerez róla a hatóság, akkor sem mozdítják meg olyan erőket, hogy tegyenek ez ellen. ... Ennek oka szerintem a hatósági alkalmazottak motivációja, ami nyilván a fizetésből is adódhat, a túlterheltségük, kevés alkalmazott, ezekre tudok gondolni.” (laikus interjúalany)*
- *„A hatóságok nem figyelnek oda, nincs megfelelő létszám erre, hogy nyomon kövessék ezeket.” (laikus interjúalany)*

Az egyik szakértői vélemény szerint a házi rabszolgaság területén jóval nagyobb a látencia, mint a szexuális kizsákmányolás téren. Ennek okát a szakértő abban látja, hogy a kizsákmányolás jövedelmezősége jelentősen kisebb mértékű a csicskázatók esetében, mint a futtatóknál, ebből sokkal kevésbé lehet meggazdagodni, vagyonokat felhalmozni, mint a prostitúcióból. Így sem az áldozatokból nem vált ki olyan heves ellenreakciót, sem pedig a környezetnek nem szúrja annyira a szemét az elkövetők gazdagsága, mint a futtatók esetében, ami aztán a szükséges lépések és a hatósági bejelentések elmaradásához vezet:

- *„A munka célú kizsákmányolás során realizálható profit, és annak a munkának a hozzáadott értéke, az nem hasonlítható össze azzal a jellegű profittal, amit a szexuális célú kizsákmányolás kapcsán tudnak az elkövetők napi szinten realizálni. ... Amit az elkövetői kör lényegében materiális javakban maga köré gyűjt, az sokkal inkább szembeütnő, ... jobban látszik adott esetben a saját sértettjeik számára is, mint egy munka célú kizsákmányolásban testet öltő magatartásnál. ... Ami az esetek nagyrésztében előfordul, egy-egy pofon, huzamosabb bántalmazás vagy éppen igazából lelki terror, és adott esetben azt mondja a (szexuálisan kizsákmányolt) sértett, hogy állj és ne tovább, és névtelen bejelentés formájában ezt a jelzést megteszi... (A környezet számára) sokkal inkább szembeütnik és vizuálisan megjelenik az a jellegű magatartás, ami a szexuális célú kizsákmányolással összefüggésbe hozható, mint a munka célú, ami izoláltabban. Tehát vannak olyan bejelentéseink, ahol azt mondják, hogy ezek az emberek ránézésre olyanból élhetnek, ami nagy valószínűséggel bűncselekménnyel összefüggésbe hozható.” (szakértői interjúalany)*

II/2. KÜLFÖLDÖN TÖRTÉNŐ MUNKACÉLÚ KIZSÁKMÁNYOLÓK

A külföldön történő munkacélú kizsákmányolás esetében tovább kell tagolnunk a keresleti oldalt, és egy harmadik keresleti csoportot is be kell vonnunk a vizsgálatba. Az áldozatokkal közvetlen viszonyban álló kizsákmányolók – a munkaközvetítők - és a kizsákmányolásból származó javakat felhasználó, az áldozatokról mit sem tudó fogyasztói rétegek mellett megjelenik egy harmadik keresleti csoport is: a külföldi munkáltatók csoportja. Az ő kapcsolatuk a kizsákmányoltakkal lehet teljesen direkt is, de lehet az is, hogy olyan távoli és áttételes ez a viszony, mint a tágabb fogyasztói csoportok esetében - ez annak függvénye,

hogyan a munkáltatók aktívan vagy passzívan vesznek-e részt a bűncselekményben. Az alábbiakban a keresleti oldalnak azt a részét, amely a munkaközvetítőkből és a külföldi munkáltatókból áll, együtt vizsgáljuk, míg a kereslet végfelhasználói oldalával -mint korábban már említettük – egy külön fejezetben foglalkozunk majd.

II/2.1. A tájékozottság mértéke

A külföldön történő munkacélú kizsákmányolás a laikus megkérdezettek körében még a házi- és adósrabszolgaságnál is jobban ismert jelenség: itt már nem csak a falvakban élőknek, hanem a nagyvárosokban lakóknak is vannak olyan közvetlen tapasztalataik, amelyek nem a médiából, hanem a saját környezetükből származnak:

- „Több ilyen ismerősöm is van.”
- „Édesapámmal megtörtént.”
- „Tapasztaltam is, ismerőseim is jártak így.”
- „Igen, itt is voltak olyanok, Németországba vagy valahová kimentek, ez lesz, az lesz, amaz lesz, mondták nekik, aztán nem az lett... Onnan haza is jöttek ...haza tudtak jönni.”
- „Azt hallottam, hogy egy faluból, az Alföldről vittek a melegházakba dolgozni embereket és négy hét, egy hónapi munka után elmenekült valahogy az egyik, és kimenekítette a többit is stb., mert ott, mint a laktanya, be voltak zárva abba a melegház részbe. Ott volt a szállás, kaja, pia, ott kellett dolgozni éjjel, nappal, erről hallottam egyszer a kollégámon keresztül, mert ő meg ott pakolt zöldséget... ott mondta, hogy nem lett kész az áru, mert elmenekültek a melósok.”

II/2.2. A kereslet nagysága

Mint láttuk, már a házi- és adósrabszolgaság esetében is nagyon nehéz volt egy körülbelüli számot adni arra vonatkozóan, hogy mekkorára teszik a kérdezettek az elkövetői kör nagyságát, a külföldi munkacélú kizsákmányolás esetében pedig ez, ha lehet, még nehezebb. Mivel semmilyen információ nincs arról, hogy egy-egy munkaközvetítő vajon hány munkavállalóval foglalkozhat, 50-nel, 100-zal vagy 500-zal, ezért még arra a korábban alkalmazott eljárásunkra sem támaszkodhatunk, hogy az áldozatok számából következtetünk vissza az elkövetőkre. A külföldi munkáltatói kör nagyságával még ennél is nehezebb a dolgunk, erről még kevesebb információ áll a kérdezettek rendelkezésére.

Mindezek miatt a külföldi munkacélú kizsákmányolás iránti kereslet mértékét illetően inkább nem bocsátkozunk becslésekbe, mindössze annyit állapítunk meg, hogy laikus válaszadóink az áldozatok számát hol körülbelül ugyanakkorára, hol pedig nagyobbra teszik, mint a házi- és adósrabszolgaság áldozatait, és úgy vélekednek, hogy ez a szám a jelenlegi gazdasági körülményeknek köszönhetően várhatóan nőni fog, mivel egyre többen fognak megpróbálkozni azzal, hogy külföldön találjanak munkát:

- „Ötszáz és ezer között.” (laikus interjúalany)
- „Abból is van pár. Lehet, hogy az ezret is meghaladja ez a szám. Nem tudjuk, mert kint történik külföldön, hazajön, itthon meg nem vallja be. (laikus interjúalany)
- „Szerintem ők is lehetnek ilyen pár ezren.” (laikus interjúalany)
- „Ezres vagy tízezres nagyságrend is.” (laikus interjúalany)
- „Ötven-százezer között lehet ez a létszám.” (laikus interjúalany)
- „Főleg most így ebben a kilátástalan helyzetben gondolom azt, hogy még többen próbálnak menekülni, próbálnak mindenféle lehetőséget kihasználni, és így lesz még több ember, aki áldozat lesz.” (laikus interjúalany)

II/2.3. A keresleti oldal profilja

A kereslet jellemzőit illetően a laikus kérdezettek valamivel bizonytalanabbak, mint a csicskázatók vagy az uzsorások esetében, inkább csak homályos elképzeléseik vannak arról, hogy kik is lehetnek a külföldi munkacélú kizsákmányolás elkövetői.

A munkaközvetítők kapcsán a válaszadók bármit el tudnak képzelni az elkövetőkről: szerintük lehetnek ezek akár magánszemélyek, akár kisebb cégek, vagy bünszervezetek is.

Azok, akik magánszemélyekben gondolkoznak, úgy képzelik, hogy akár még 1 személy is elegendő lehet - vagy legfeljebb 2-3 ember - a közvetítői munka elvégzéséhez. Felkutatják a magyar munkavállalókat, kiszállítják őket, előbb magas munkaközvetítői díjat szednek be tőlük, majd pedig a bérüknek csak egy kis töredékét adják oda nekik.

- „Inkább magánember, cég nem meri ezt megcsinálni....nyitott a határ, Schengen van, a kutyát nem ellenőrzik, ... mondhatja, hogy visz ki embereket dolgozni, senki nem akad fent a hálón.” (laikus interjúalany)
- „Szerintem egy-két ember megoldja ezt, van, aki közvetít, szállít, kinti kapcsolatnak is kell lennie, aki a kintiekkel intézi az ügyet, hogy hányan jönnek, kik jönnek, milyenek jönnek.” (laikus interjúalany)

Más kérdezettek szerint magánszemélyként nehezen lenne ez a munka megoldható, több ember összehangolt munkájára van ehhez szükség. A külföldi munkáltatókkal szerződéses viszony kialakítására is szükség lehet, ami vállalkozóként könnyebben megvalósítható, mint magánszemélyként:

- „Szerintem ezek biztos szervezetek már, egyéni emberként nem igazán lehet ezt megoldani, hogy embereket ...legális úton átvinni... Szerintem ők szervezetek alapvetően, van külföldi kapcsolatuk, van hová vinni (őket). Mert most én, ha átvinném a barátaimat, hová vigyem őket.” (laikus interjúalany)
- „Lehetnek cégek is, abszolút, meg valamilyen hivatalos kapcsolat csak kell, hogy legyen azok között, akihez külföldre közvetítik ezeket az embereket, úgyhogy lehetnek cégek is.” (laikus interjúalany)

Többen úgy gondolják a kérdezettek közül, hogy a munkaközvetítők valójában bünszervezetek:

- „Inkább bünszervezetnek nevezném őket, biztos, hogy van több ember is, aki így összekapcsolódik ebben, és szervezi az embereket, és viszi ki. Ez egy többszereplős banda, aki ezekre szakosodik. Nem gondolom, hogy egy ember gyűjti őket és viszi, biztos többen vannak. Van, aki beszél annak az országnak a nyelvét, és ott szervez, van, aki a fuvarozást intézi, van, aki az embereknek az ámtását itt az országban, és akkor ők így összedolgoznak, elosztják a pénzt.” (laikus interjúalany)

Ami a külföldi munkáltatókat illeti, róluk némileg homogénebb kép él a kérdezettek fejében. Szerintük leginkább magánvállalkozókról, agrárgazdálkodókról vagy kis cégekről lehet csak szó, nagyobb cégek nem mernének bevállalni ilyen bűncselekményeket:

- „Magánvállalkozó, mert nem hiszem, hogy egy multi bevállal egy ilyen illegális dolgot, hogy emberkereskedelem és emberek foglalkoztatása illegálisan, akár bérfizetés nélkül egy harmadik személynek fizetve a bért. Nem hiszem, hogy ilyenbe belemenne egy multi cég és veszélyeztetné a cégnek a biztonságát. Inkább ilyen kisebb farmokra gondolok, kisvállalkozókra, akik próbálnak így ügyeskedni, olcsó munkaerőt szerezni.” (laikus interjúalany)

- „*Hát szerintem itt is inkább a kisebb cégek, nem a nagyobb multik a felelősek ezért.*” (laikus interjúalany)

Ha mégis egy nagy cég vagy egy állami vállalat lenne a külföldi munkaadó, akkor a kérdezettek szerint maximum a cég alvállalkozói lehetnek érintettek a jogsértésben:

- „*El tudom képzelni, hogy van egy állami cég, ha útépitésről beszélünk, ő kiír egy pályázatot, ezt valamilyen vállalkozó megnyeri, és valahol itt az alvállalkozói szinten vannak ezek az emberek, akik viszik Józsit Borsodból egy legendásan alulképzett településről, Magyarországról.*” (laikus interjúalany)

A kizsákmányoló vállalkozásokat nem nagymúltú, stabil háttérű cégeként látják a kérdezettek, hanem olyanként, ami nemrég alakult és bármikor el is tűnhet.

- „*Pillanatok alatt alakult cégek, ezeknek a cégeknek nincsen háttértörténetük, én úgy gondolom. Ezek gyorsan megalakult cégek, ha az ember utánanézi a mai digitális világban - ami édesapám idejében még nem volt -, akkor lehet, hogy jóval okosabb lesz pillanatokon belül. De ezek nem teljes egészében leinformálható cégek.*” (laikus interjúalany)
- „*Inkább ilyen jött-ment vállalkozók, nem rendes, több éve működő jó vállalkozása van, mert az nem csinál ilyet.*” (laikus interjúalany)

A válaszadók azt is el tudják képzelni, hogy a külföldi munkáltatók sokszor nincsenek is tisztában azzal, hogy kizsákmányolt munkaerőt alkalmaznak. Ha mégis, akkor viszont mindent megtesznek azért, hogy ne legyenek felelősségre vonhatók:

- „*Ők nyilván valahogy megpróbálják levédeni magukat. Azt mondják, uraim idejött XY cég, hozta a bér munkásait... itt a szerződés. Biztos tud mutatni valami kamu szerződést, hogy alkalmazza őket ennyiért meg ennyiért... levédi magát, lepapírozza ezt az egészet...nem hülye... nehezen lehet belekötni, ez a lényeg.*”

A kérdezettek úgy gondolják, hogy külföldön leginkább a mezőgazdaság szívja fel azokat a magyar munkavállalókat, akikből aztán áldozatok válhatnak. Többen is hallottak már arról, hogy például spanyolországi narancsültetvényeken történtek ilyen esetek. De lehetséges helyszíneként említettek még portugál parafaültetvényeket, spanyol melegházakat, németországi marhatelepeket és osztrák vidéki gazdákat is. Szerintük bármilyen mezőgazdasági, szántóföldi munka szóba jöhet ilyen téren, pl. terménybetakarítás, gyümölcszedés, állatgondozás, stb..

Egy másik lehetséges külföldi felvevőpiaca a kizsákmányolt magyar munkaerőnek az építőipar és az idegenforgalom is. Olyan munkákról van szó a kérdezettek szerint, amik könnyen és gyorsan megtanulhatók, amik nem igényelnek szakképesítést és nyelvtudást, és amikhez kézierő vagy nagy fizikai erő kell. Ilyenek lehetnek az építőipari segéd munkák, illetve szállodákban és éttermekben a konyhai és szobai munkák, pl. mosogatás, takarítás, stb..

Ellenpélda is van azonban, egy válaszadó tanúsága szerint jól képzett emberek is kizsákmányolás áldozatául eshetnek külföldön:

- „*Több ilyen ismerősöm is van, aki Hollandiában dolgozott, és őket egy ügynökség közvetítette ki. Iszonyatosan kizsákmányoló fizetést kaptak mindezért. Tudni kell, hogy heti kifizetések vannak ezeknél a cégeknél, és 200 eurókat kerestek hetente. ... (eredetileg) nagyobb összeg hangzott el, majdnem a duplája heti rendszerességgel, csak mindig kitaláltak valamit, hogy most éppen a*

szállításra vonunk le pénzt, hogy elviszünk munkába, vagy éppen a szállásodat vonjuk le, vagy a biztosításod heti díját, néha azt havonta, néha hetente vonták. (A munkaközvetítőnél még semmi gyanús nem volt), egy teljesen korrekt, kulturált irodában történt az összes interjú, megbeszélés....A magyar és a holland oldal is ludas lehet a történetben, meg nyilván a magyar oldal kapott vissza valamennyi pénzt per kiközvetített munkavállaló, a holland oldal meg többszörösen vonta le a munkavállalótól. ...A magyar cég egy teljesen, mai napig teljesen legális formában működő vállalkozás Magyarországon. (A feljelentés) a holland oldalon már megtörtént, volt vizsgálat az ügyben, elég jó kis kártérítéseket kaptak az ismerősök, ők azóta már sokkal jobb helyen, sokkal korrektebb körülmények között dolgoznak valóban olyan pénzért, amit megérdemelnek.... A holland cég, ők továbbra is ebben utaznak, nekik egy-két ilyen nagyobb kakas munkavállaló becsúszik néha, és akkor van egy vizsgálat ellenük, de ők keresnek ezzel a kizsákmányoló dologgal annyit évente, hogy egy-két ilyen eljárás simán belefér nekik.” (laikus interjúalany)

Külföldi munkaadó országként a kérdezettek leginkább Németországot és Spanyolországot említették, de többször szóba került Ausztria, Hollandia, Anglia és Svájc is. De igazából bármelyik nyugati országban előfordulhat a munkavállalókkal, hogy kizsákmányolás áldozataivá válnak, hiszen a nyugat még mindig nagy vonzerővel bír a magyarok számára:

- *„Célország szerintem nincsen, vagy hát nem tudok róla. De mindenképpen szerintem a nyugati fénnel vakítják el a magyarokat, hogy ott milyen jó az élet. Ennyit tudok mondani, hogy nyugat.”* (laikus interjúalany)

Amit az emberkereskedelem áldozatává váló magyar munkavállalóknak a nyugat jelent, azt jelenti a tőlünk keletebbre lévő vagy fejletlenebb országokból érkező munkaerő számára Magyarország. Több kérdezett is említést tett arról, hogy hallottak olyan esetekről, ahol ukrán, román, vagy mongol munkások ezek kizsákmányolás áldozataul Magyarországon.

II/2.4. A keresleti oldal motivációi

A laikus megkérdezettek szerint a keresleti oldal szereplőit a pénz, a profitszerzés és a költségeik minimalizálása motiválja, az, hogy mások kihasználásával minél nagyobb haszonra tegyenek szert.

Az is mozgatórugója lehet egyes válaszadók szerint a bűncselekménynek, hogy az elkövetőknek nem nagyon kell tartaniuk attól, hogy felelősségvonalra kerülnek. Azok a munkavállalók, akik ilyen helyzetben találják magukat egy külföldi országban, teljesen kiszolgáltatottak: többnyire nem beszélnek a nyelvet, képzetlenek, szegények és nem ismerik ki magukat a helyi viszonyok között. Így kicsi az esélye, hogy bármit is el tudnak intézni a hatóságoknál:

- *„Azzal (az elkövetők) nem számolnak, hogy a törvény felettük van, és ha feljelentik őket, sokkal többet kell fizetniük. ...mert tudják, hogy a hatóságok semmit nem tesznek ellene.”* (laikus interjúalany)
- *„Nekem volt olyan ismerősöm, aki egy magyar ügyvédet Bécsben megbízott, ... de nem jutottak semmire. Esély nincs arra, hogy ezeket a pénzeket behajtsák. Sőt, volt olyan, amiről tudok, ez már majdnem átment önbíráskodásba, meg is vertek ilyen embereket, akik átvágták a másikat, utána meg ők ülnek, büntetőügy van belőle, az sem jó. De nem tudják behajtani ezeket. Pontosan ezt használják ki, hogy vannak kicsi emberek, akiknek nincsenek kapcsolataik, az adott nyelvet sem tudják, nincs arra pénzük, hogy bármilyen szinten is jögi útra tereljék ezt a dolgot.”* (laikus interjúalany)

A munkaadók esetében – már ha tudnak a bűncselekményről, és ők is aktív résztvevői a kizsákmányolásnak – az is motiváló erő lehet, hogy így jóval olcsóbb munkaerőhöz jutnak, mintha a saját országukban elérhető munkavállalókat alkalmaznák. Az egyik kérdezett szerint az is gond, hogy nyugaton nincs elég helyi munkaerő a nehéz fizikai munkákra:

- *„Az olcsó munkaerő (motiválja őket), mert újabban nem jutnak olcsó munkaerőhöz. Azt olvasom a cikkekből, hogy egyre kevesebb az olcsó munkaerő, pl. Angliában is nincs, aki leszedje a káposztát, tehát nincs meg az a korábbi mezőgazdasági munkáscsapat. Úgyhogy ez nagy problémákat okoz Nyugat-Európában, hogy a nyugat-európai állampolgárok nem akarnak ilyen jellegű munkát végezni. Amikor beütött a Covid, akkor a kelet-európaiak nem mentek, illetve keletről a bevándorlók se nagyon, és akkor ilyen patthelyzet alakult ki, hogy a farmerek nem tudták biztosítani a termények leszedését.”* (laikus interjúalany)

II/2.5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről

A laikus válaszadók hasonlóan ítélik meg a külföldi munkacélú kizsákmányolás elkövetőit, mint a csicskázatókat és az uzsorásokat, még a szószóhasználatuk is ugyanaz sokszor: inkorrektnek jellemtelennek, aljasnak, szemétnek tartják őket, „nem is ember”-nek, akik a haszon reményében kihasználják másokat, és akiknek börtönben a helyük.

Az egyik kérdezett szerint a megítélésben különbséget lehet tenni a közvetítők és a munkaadók között: a közvetítők cselekedete szerinte elítélendőbb, mert ők közvetlen kapcsolatban vannak az áldozatokkal, ők verik át az ártatlan embereket, míg a munkaadók viszonya az áldozatokkal nem ennyire direkt, ők „csak” használják őket:

- *„Szerintem, akik viszik, (a közvetítők), ők a rosszabbik fajta, mert ők behálózzák azokat az embereket, akik ki akarnak menni, hogy jó lesz, őket a pénz motiválja csak. Ők (a munkáltatók) kevésbé kerülnek kontaktba, kevésbé alkalmaznak erőszakot. De azok, akik viszik (az áldozatokat), ott meg kell győzni az egyes embereket, hogy gyere, és jobb lesz. ...Szerintem ez rosszabb, mert még inkább kihasználja azokat az ártatlan, hiszékeny, rossz helyzetben lévő embereket. Mert aki már foglalkoztat úgymond, ő nem ismeri őket személyesen, az már így munkaeszköz, takarító vagy valaki, aki dolgozik, de nem ismeri személyesen, nem ő hálózza be, ő már csak ezeket használja.”* (laikus interjúalany)

II/2.6. A kereslet visszaszorításának lehetséges útjai

A bűncselekmények visszaszorítását illetően is sok a hasonlóság a külföldön, illetve az itthon zajló rabszolgamunkával kapcsolatos véleményekben, bár azért új eszközök és módszerek is előkerülnek a lehetőségeket illetően.

Bár a pesszimista hangok itt valamennyivel visszafogottabbak, mint a házi rabszolgaság terén, azaz kevesebben hangoztatják azt, hogy különböző okok miatt lehetetlen visszaszorítani a külföldön történt jogsértéseket, de azért néhány válaszadó esetében itt is ugyanúgy felmerül az a vélemény, hogy az áldozatok félelmei miatt, vagy a megfelelő rendőrségi és hatósági eljárások elmaradása miatt nincs sok esély a bűncselekmények visszaszorítására.

- *Nehéz rájukbizonyítani ezt... Egyszerűen a szenvedő alanyok nem szívesen beszélnek erről. Ha nincs konkrét feljelentés....nem fog szívesen beszélni erről a körülményről, mert ... fél ...a brutális bánásmódtól.... utánanyúlnak szerintem.* (laikus interjúalany)

- „A rendőrök ...nem foglalkoznak velem, mert biztos van egyéb problémájuk, vagy máshol van a fókusz, eltekintenek felettem.” (laikus interjúalany)

Ezek mellett a korábban már felmerülő érvek mellett azonban még egy-két újabb szempont is előkerül: többek szerint az áldozatok egyrészt azért sem fordulnak a hatóságokhoz, mert szégyellik magukat, amiért így meg tudták alázni őket, másrészt pedig azért sem, mert nincs pénzük a jogi procedúrára, ügyvédre, stb.:

- *Maga a szégyen, az, hogy szégyelli, hogy ilyen helyzetbe került. Tehát a családjával megbeszéli, meg a környezete tudja, hogy mi történt, de nem jut el a rendőrségig is akár ez a dolog.*” (laikus interjúalany)
- *„Szégyelli. Kimegy nagy mellénnyel, kimennek, hogy majd ott mennyit keresnek így, úgy, amúgy... mégsem úgy jött össze a történet, örült, ha élve megszabadult, többet nem megy ki... (Szégyen ez), főleg faluhelyen.”* (laikus interjúalany)
- *„Hát sokan nem jelentik őket. Ha jelentenék, akkor szerintem baj lenne nekik belőle. Nekik (az elkövetőknek) van pénzük, ügyvédjük, van minden, ennek a koldusnak nincsen. Ez azért megy, hogy pénzt keressen, de nem adnak neki.”* (laikus interjúalany)

Az optimistább hozzáállások esetében - melyek szerint különböző eszközökkel el lehetne érni, hogy visszább szoruljon a kereslet -, szintén sok hasonlóság mutatkozik a külföldi és a hazai kizsákmányolók ellen javasolt fellépésekben. A külföldön történő kizsákmányolást elkövetők kapcsán ugyanúgy nagy hangsúlyt kapnak a szigorú büntetések és a minél gyakoribb hatósági ellenőrzések, mint a csicskázatóknál/uzsorásoknál:

- *„Nem tudom, milyenek (most a büntetések), de súlyosbítanám, háromszorosára. A narkónál is súlyosabb büntetéseket szabnék ezeknek.”* (laikus interjúalany)
- *„Szigorúbb ellenőrzési rendszerrel. A munkavállalókat folyamatosan ellenőrizni. Véletlenszerűen civil ruhás ellenőrök bemennek, a papírokat elkéri hirtelen.”* (laikus interjúalany)
- *„Nagyobb ellenőrzéssel. ...Inkább a kinti, ottani munkavégzés helyén, ott kellene ellenőrizni, kikkel dolgoztat, hivatalos-e, megvan-e a papírja.”* (laikus interjúalany)
- *„Ezeket valahogy biztosan ki lehetne szűrni, csak jobban kellene ellenőrizni ezeket a cégeket, ...többet kellene hivatalosan is ellenőrizni ezeket, adózás, bejelentés, minden egyéb dolgot, és ezeket szerintem elég hamar meg lehetne buktatni.”* (laikus interjúalany)

Az egyik megkérdezett a drón technikára hívja fel a figyelmet, mint ami sokat segíthet a mezőgazdasági munkákat végzők ellenőrzésében:

- *„Most már vannak drónok, azzal meg lehet számolni, hogy hány ember van ott, és úgy odamenni, hogy jó napot kívánok... . A technika már megvan hozzá, drónnal seperc alatt úgy meg lehet nézni, hogy észre sem veszik, meg lehet számolni, hogy ennyien voltak, odamentünk, akkor a többiek hová lettek.”* (laikus interjúalany)

Újra előkerül az az érv is, hogy a környezet odafigyelésére és bejelentéseire is szükség lenne. Az egyik szakértő érdekes angliai példát említ erre, melynek az a lényege, hogy a rendőrség lokálisan és célzottan edukálja a lehetséges jogsértések környezetében lévőket, és egyúttal jól működő anonim bejelentési lehetőséget is biztosít az érintettek számára:

- *„Angliában láttam tökéletes példákat erre a munkacélú kizsákmányolás megelőzése kapcsán, az adott szolgáltató szektor, mondjuk a mezőgazdasági szektor (kapcsán), hogy azt (mondják) hogy ez egy kifejezetten fertőzött szektor a munkacélú kizsákmányolás szempontjából, mert rengeteg külföldit dolgoztatnak éhbérért a földeken és az a gyümölcs, zöldség, amit ott betermelnek, összeszednek, az kimegy a helyi Tesco-nak, Spar-nak a polcaira. Akkor azt mondom, hogy azzal a*

2 céggel és a bedolgozó alvállalkozókkal összebeszélve egy kerekasztal keretében azt mondom, hogy srácok, itt az angol rendőrségnek az az online bejelentési platformja, ami 3 kattintás alatt lehetővé teszi anonim módon azt, hogy a helyszín megadásával átadod a rendőrségnek azt a jelzetedet, miszerint Mezőkövesd külsőn, azon a földön véleményem szerint olyan személyt foglalkoztatnak, aki emberkereskedelem áldozata, mert akarata ellenére van ott. Tehát egy ilyen online bejelentési formula. Az OKIT telefonszáma mindenre jó, csak erre nem, mert senki nem ismeri ezt a telefonszámot azokon kívül, akik a szakmában dolgoznak. Lehet, hogy érdekesebb lenne az embereket ebbe az irányba terelni..., hogy kvázi anonim módon tudjanak jelzéssel élni úgy, hogy tudják, hogy retorzió őket nem éri.” (szakértői interjúalany)

Voltak olyan vélemények is, amelyek a minél nagyobb publicitást hangsúlyozták: egyrészt azt, hogy a médiában sokkal nagyobb hangot kellene kapniuk a felgöngyölített eseteknek, másrészt azt, hogy előadásokkal, ismertető anyagokkal kellene felvilágosítani azokat, akik potenciálisan veszélyeztetettek lehetnek. Valaki más pedig úgy gondolta, hogy a kárvallottaknak kellene minél több jelzést leadniuk az interneten és a közösségi médiában a bűncselekmények helyszíneiről, így figyelmeztetve előre a potenciális kiutazókat:

- *„Közzétenném a médiában mindenhol, és úgy indulnának a főcímek is. Mert ez kellene, hogy legyen a sajtóban a főcím, hogy ilyenek vannak egyáltalán, és lelepleztek egy ilyen vagy olyan kört.” (laikus interjúalany)*
- *„Felvilágosító előadásokkal esetleg, vagy anyagokkal ezekben a keleti falvakban, hogy ne higgyenek el mindent, ha jön egy ember szép autóval és mindent ígér, akkor az úgy is van. Tehát az embereket lehetne esetleg oktatni, érzékenyíteni, hogy igenis létezik ilyen veszély, és figyeljenek erre.” (laikus interjúalany)*
- *„Hogy az interneten figyelmeztetik egymást az emberek, ide meg ide ne menj, mert ezt meg ezt csinálták.” (laikus interjúalany)*

Egy szakértő a korábbi kampányokról is beszélt, szerinte kifejezetten jó hatása volt ezeknek, érdemes ezt az utat tovább folytatni:

- *„Voltak nagyon jó kampányok ezzel kapcsolatban, hogy hogy ne dőljünk be külföldi hirdetéseknek, ne vállaljunk el mindent, beszéljük a nyelvet, talán nézzük meg, hogy ott mik a szabályok. Azért sikerült valamiféle előrelépést tenni. Sokkal körültekintőbbek talán az emberek, és ezért kevesebb ilyen ügy volt emiatt, mert ráálltak erre, ezzel kezdték a kampányt.” (szakértői interjúalany)*

A legfőbb megoldást ezen a téren természetesen az jelentené, ha olyan lenne Magyarországon a gazdasági helyzet, és az emberek olyan képzettséggel, szakmával, munkalehetőségekkel és bérekkel rendelkeznének, hogy nem kényszerülnének arra, hogy külföldön próbáljanak meg inkább boldogulni:

- *„Magyarországon úgy lehetne, hogy magasabb bérekkel mindenképpen, tehát egy magasabb minimálbérrel, garantált bérminimummal elsősorban, több munkalehetőség biztosításával, ... ilyen gazdasági intézkedésekkel, ... akkor nem lennének rászorulva. Illetve esetleg több ingyenes képzéssel, akiknek nincsen végzettségük, vagy támogatással. Akkor esetleg így rá lehetne bírni őket, hogy inkább itthon próbálják meg.” (laikus interjúalany)*

II/2.7. A látencia mértéke

Ezzel a témakörrel ebben a fejezetben nem foglalkozunk külön, mivel a bűncselekmény külföldön valósul meg, és a külföldi viszonyokra az interjúalanyok nem láthatnak rá.

II/3. A LAKOSSÁGI FOGYASZTÓK (VÁSÁRLÓK)

A munkacélú kizsákmányolás esetében a keresleti oldal legnagyobb csoportját a lakossági fogyasztók teszik ki, azok a tömegek, akik a pénzükért megvásárolt különböző árukon és szolgáltatásokon keresztül kerülnek érintkezésbe a kizsákmányolással, bár a kizsákmányoltak és a fogyasztók közötti viszony itt már annyira passzív, indirekt és távoli, hogy valódi kapcsolatról kínálat és kereslet között egyáltalán nem is beszélhetünk.

II/3.1. A kereslet nagysága

Arra a kérdésünkre, hogy mekkora lehet a keresleti oldalnak ez a csoportja, a lakosságnak mekkora hányada fogyaszthat vajon olyan javakat, melyek kizsákmányolás útján jöttek létre, az interjúalanyok azt a választ adják, hogy nagyon sokan, akár mindannyian érintettek lehetünk ebben. Vannak, akik úgy kalkulálnak, hogy a magyar társadalomnak legalább a felét teheti ki ez az arány, van, aki 70%-ról beszél, és többen is úgy vélik, hogy valószínűleg mindenki szokott ilyen termékeket vásárolni.

A válaszadók szerint a legkülönbözőbb gazdasági ágazatokból és a világ legkülönbözőbb pontjairól érkehetnek hozzánk bűncselekményből származó árucikkek, pl. indiai pólók, kínai telefontokok, spanyolországi narancsok, kolumbiai banánok - csupa olyan élelmiszeripari, textilipari, elektronikai, mezőgazdasági stb. termék, amelyeknek az előállítására nagy mennyiségű kvalifikálatlan emberi munkaerőt igényel.

Azok szerint, akik úgy vélik, hogy mindenki szokott ilyen javakat fogyasztani, bármilyen termék gyártása során előfordulhat kizsákmányolás, így bárhol bárkivel megtörténhet, hogy ilyen terméket vásárol.

- „Ez egy nagyon magas szám, akár a társadalom felét is érintheti. Bárkit, mert ha csak megnézzük akár a textilipart, hol készül a ruháknak a nagyrésze, Kína, India ...ott gyártanak a nagy ruhacégek. És mindenki csak bemegy a boltba, megveszi ezeket, emiatt mondom, hogy a társadalom fele, vagy még akár magasabb is ez a szám. Biztos, hogy mindenki vesz valamilyen tárgyat, valamilyen dolgot, ami így jött létre.” (laikus interjúalany)
- „Szerintem mindenki. Mert szinte minden Kínából jön, ahol a gyerekmunka, ahol az elég olcsó bérek a gyárakban jelen vannak. Elég sok apró termék, a legapróbb telefontok, ami a telefonunkon van, az is Kínából jön, és biztos, hogy ilyen körülmények között készült.” (laikus interjúalany)
- „A gyümölcszedés, amikor vannak ilyen nagy kampányok, hogy megérett az eper, narancs, vagy valamilyen gyümölcs, akkor szoktak sok embert felvenni, ...mentek ki rengetegen Olaszországba, Spanyolországba...hát akkor sok embert érint nyilván annak a terméke, a gyümölcs, a zöldség, az sok embert érint.” (laikus interjúalany)
- „Ha most nemcsak a magyar munkaerőre gondolok, hanem az egész világra, akkor mindannyian használunk olyan termékeket, akár egy olcsó pólót, cipőt, amit ilyen kizsákmányolt, modern rabszolgaságban tartott emberek készítenek. és nagy boldogan hazamegyünk az 1.000 Ft-os pólóval, de közben azért olyan emberek dolgoztak, akár a földeken, hogy az anyagokhoz a dolgokat betakarítsák, vagy a varrodában, szövőüzemben, akik tulajdonképpen egy marék rizsért dolgoznak, vagy azért, hogy ne haljanak éhen.” (laikus interjúalany)
- „Napi szinten használjuk ezeket a termékeket.” (laikus interjúalany)

Van olyan interjúalany is, aki másképp közelít a kérdéshez, és azt gondolja, hogy inkább csak az olcsó tömegáruk előállításakor kerül sor kizsákmányolt munkaerő alkalmazására, amelyeket alapvetően a szegényebb társadalmi rétegek vásárolnak, ezért van egy nem túl széles jobbmódu közép- és felső réteg, amely nem részesedik ezekből a kényszermunkával termelt javakból:

- „Szerintem (a társadalom) elég nagy (része érintett), 70%-ra gondolok. Mert akik kipróbálják és megveszik ugye ezeket az olcsóbb lehetőségeket, azok a szegényebb réteg, amiből rengeteg van. És ugye valószínű, úgy tudják ezt olcsón előállítani, hogy rossz minőségű az alapanyag, nem olyan tiszta, vagy a munkaerő, aki csinálja, éhbéért dolgozik. ... Akár ruhaipar, élelmiszer, mondjuk, kenyér, búza, annak a betakarítása, tárolása, szóval bármi, ami nem olyan nagyon bonyolult termék, hanem magának az alapanyagának a gyártása, tárolása, előállítása, raktározása... lehet, hogy elektronika, összeszerelés, ahol mondjuk nem gyártósor szereli össze... És mondjuk a gazdagok nagyon kicsi szegmense nyújtja azokat, akik megveszik a drágábbakat.” (laikus interjúalany)

Ezeknek a feltehetően bűncselekményből származó árucikkeknek a túlnyomó többsége a kérdezettek szerint nem Magyarországon, hanem távoli földrészeken, Ázsiában, Dél-Amerikában kerül előállításra, onnan érkezik be hozzánk. Egy vélemény szerint Magyarországon nem fordulhatna elő, hogy ilyen tömegmennyiségben állítsanak elő illegális körülmények között gyártott termékeket, mert a különböző hatósági ellenőrzések nem teszik ezt lehetővé:

- „Magyarországon ez nem jellemző, mert a termékeket cégek állítják elő, és azért a kontroll elég nagy ezeken a cégeken. Ugye, különböző állami szervezetek, nem is csak egy, az ÁNTSZ, Munkaügyi Főfelügyelet stb., tehát minden, ami ellenőrzi ezeket a cégeket. És egyből kiderülne, ha ott valami turpisság van, illegálisan foglalkoztatnak munkaerőt, nem fizetnek bért. Úgyhogy ez Magyarországon annyira nem jellemző, mert megvan a megfelelő kontroll, nem úgy, mint az ázsiai országokban, ahol fű alatt bármit meg lehet csinálni.” (laikus interjúalany)

II/3.2. Fogyasztói tudatosság

Mint láthattuk, minden interjúalanyunk tisztában van vele, hogy a világon számos helyen előfordul a rabszolgamunka alkalmazása, és bárkivel megtörténhet, hogy kényszermunkából származó árucikket vásárol. Ennek ellenére, amikor arról kérdeztük a válaszadókat, hogy általában az emberek vajon gondolkodnak-e vagy figyelnek-e erre, amikor egy terméket megvásárolnak, szinte mindenkitől egyöntetűen azt a választ kaptuk, hogy senkit nem foglalkoztat ez a kérdés, amikor egy árut beszerez. A kérdezettek szerint az embereknek eszükbe sem jut ez a jelenség, de nem is várható el tőlük, hogy vásárlás közben ezzel foglalkozzanak. Az interjúalanyok úgy vélik, hogy többnyire alapvető élelmiszerekről és használati tárgyairól van az ilyen termékek esetében szó, és vásárlásukkor a fogyasztókat leginkább csak a termék ára és a minősége érdekli. Nem lenne jogos számon kérni rajtuk, hogy azzal is törődjenek, hogy kik és milyen körülmények között állították elő a terméket:

- „Nem hiszem, hogy érdekelné, hogy amit megvett, gyümölcsöt, zöldséget, azt ki szedte le valójában, honnan van, és esetleg csak pár centet kapott-e érte a dolgozó. Nem hiszem, hogy utánagondolna... Csak szép legyen az áru meg olcsó. Azt esetleg megnézi, hogy spanyol piac, hazai áru, vagy Afrikából jött a banánszállítmány, de hogy azt kik szedték le ott...bérrabszolgák vagy rendes szedőmunkások, akik megkapták érte a bért, az nem hiszem, hogy érdekli. Csak az, hogy olcsó legyen, szép legyen.” (laikus interjúalany)
- „Most vettem egy Puma cipőt, Vietnámban gyártották. Vietnámban, ott azért nem valószínű, hogy nem gyerekekkel dolgoztatnak, Vagy veszek egy inget, pólót, azt Thaiföldön, vagy ki tudja, hol gyártották. Nem gondolom, hogy az emberek ebbe belegondolnak. Én nem, személy szerint nem. Ha ezzel foglalkoznék, akkor egy szál alsógatyában mászkálnék, ha csak a ruháról beszélek. Nem foglalkoznak ezzel az emberek.... Ha az a cég, aki ezt árulja, márpedig ahol megveszem, ott minden rendben van, akkor feltételezem azt, hogy ilyen helyekről is szerzi be.” (laikus interjúalany)

- „Lehet, hogy tudnak róla az emberek – de igazából ezek használati tárgyak, szóval így is, úgy is meg kell őket venni, és az embereket nem nagyon érdekli ez, és megveszik. Hát, nem is tudom, hogy kell-e erre figyelniük. Nem tudom, hogy ez jogos elvárás-e.” (laikus interjúalany)

A fiatalok egy része talán valamennyire kivételt jelent ez alól a szemlélet alól, őket már jobban érdekli az, hogy milyen körülmények között, hogyan készül el egy termék, mint az idősebbeket. Mint ahogy az sem mindegy sok fiatal számára, hogy milyen környezetkárosító hatásai lehetnek egyes árucikkek előállításának, úgy a termelési folyamat során fellépő kizsákmányolás is jobban előtérbe kerülhet a körükben. Ők már jobban odafigyelnek arra, hogy melyik cég hogy viselkedik és hogy kommunikál a társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos kérdésekben. Ugyanez mondható el valaki szerint a liberálisan gondolkodó emberekről is:

- *Nagyon sok cég nagyon sokféle jelölést alkalmaz, a Starbucks meg a Costa is csatlakozott egy ilyen szervezethez, hogy az ő kávébabjaik nem pusztítják az esőerdőket, a Nestle-nek van egy ilyen külön pecsétje, hogy fellépnek a gyermekmunka ellen, az ő termékeiknél, az ő gyáraikban nem alkalmaznak gyermekmunkát, kizsákmányoló munkát. De ruháknál is lehet látni, mindegyik cégnek van valami saját (jelölése), de vannak univerzálisabbak is, ez a cég nem fast fashion, mi nem alkalmazunk tíz órában dolgozó tajvaniakat, meg ilyesmik.” (laikus interjúalany)*
- *„A fiatal generáció odafigyel, nekem is huszonéves gyerekeim vannak, és ők nagyon figyelnek az ilyen dolgokra. Nemcsak ez, hanem a környezetvédelem is. A nagyobbik gyerekeim vegán is, mert fontosnak tartja, hogy az állatok is borzasztó körülmények között vannak tenyésztve... Ő minden ilyesmire figyel, ő ilyen. Vagy pl. inkább vesz használt ruhát, minthogy megvegye az olcsó, ilyen rabszolgaként tartott munkaerő által gyártott termékeket. Úgyhogy a fiatal generáció egyre inkább figyel rá. Az én korosztályom, ez a közép és idősebb korosztály abszolút nem, örül, hogy de jó, 1.000 Ft ez a póló, veszek kettőt, tehát abszolút meg sem fordul a fejében, hogy ez hogyan és hol készült, mennyi ember szenvedett ezért. Én azt látom, hogy a fiatalok egyre inkább figyelnek ezekre a dolgokra.” (laikus interjúalany)*
- *„Van egy réteg, akit ez megérint...a liberálisabb oldal, az érzékeny az ilyen témákra.” (laikus interjúalany)*

A gazdasági válság és az infláció azonban nehezíti azt, hogy az ilyen környezetvédelmi-társadalmi szempontokra is oda tudjanak figyelni az emberek. Egy középosztálybeli kérdezt, akinek a családja eddig fontosnak tartotta pl. a fenntartható termékek vásárlását, a romló gazdasági helyzet miatt lemondott erről, és inkább az olcsó árukat részesíti most előnyben:

- *„Most ez a háborús helyzet, nagy infláció, szerintem ilyenkor ... inkább a mindennapi megélhetés a cél azoknál a rétegeknél, akik ezeket vásárolják ...Saját példából is, a család nincs rossz anyagi helyzetben, de nem is jó, ezért mi is átváltottunk most az olyan termékek vásárlására, amik mondjuk olcsóbbak, ... hogy meg tudjunk élni, lemondunk azokról, amik drágábbak, fenntarthatóak, és inkább olyanokat veszünk, amik olcsóbbak, pedig egy középosztály vagyunk.” (laikus interjúalany)*

Arra az ellentmondásra, hogy bár az emberek tudnak a kizsákmányolásokról, és mélyen elítélik az ilyen bűncselekményeket, de eszükbe sem jut ez a jelenség, amikor vásárolnak, az az egyszerű magyarázat adható, hogy olyan távol van egymástól a termelő és a fogyasztó, az utóbbinak annyira nincs semmilyen rálátása arra, hogy hogyan állították elő azt a konkrét árucikket, amit éppen meg szeretne vásárolni, hogy racionálisan és érthető módon egyáltalán nem is foglalkozik ezzel a kérdéssel:

- *„Akár gyermekmunkáról is lehet szó, de ezt nem tudjuk. Halljuk a híreket, de a boltban egy termék választásakor nem tudjuk, hogy az hogyan készült.” (laikus interjúalany)*

- „Szóval, nem az én hibám, magamat nem tudom hibáztatni azért, mert megveszek valamit, ami... nyilván nem fogok utánajárni, hogy ez hol készült, mint készült.” (laikus interjúalany)

Van egy-két kérdezt, aki egész más szempontból közelít a kérdéshez, és úgy véli, hogy az egész jelenség civilizációs okokra vezethető vissza, a társadalomban tapasztalható elidegenedtség az oka annak, hogy nem törődnek az emberek azzal, ha másokat kizsákmányolnak:

- „Az a legnagyobb probléma a mai világban, hogy elszigetelődnek egymástól az emberek most már. Hazamennek, bezárkóznak, nem figyelünk oda sajnós egymásra, hogy a másikkal mi történik. Nem úgy, mint régen, hogy tudtunk a másikról, hogy mi van vele, mi történt vele...ma már ez nincsen meg sajnós.” (laikus interjúalany)
- „Itt már mindenki magával foglalkozik, ez a társadalom ezt produkálta, nem foglalkoznak az elesett emberekkel.” (laikus interjúalany)

Felmerül a kérdés, hogy másképp állnának-e az emberek ehhez a jelenséghez, ha egy-egy konkrét termék kapcsán információval rendelkeznének a kizsákmányolásról, vajon hatással lenne-e a vásárlásukra, ha tudnák, hogy a termék előállításához rabszolgamunkát használtak. A felmérés tanúsága szerint lenne nyitottság a probléma iránt a kérdezettekben, többségük azt gondolja, hogy nem venne olyan terméket, amiről tudja, hogy mások kihasználásával készült:

- „Hát egyből alternatívát keresnék, az biztos, én személy szerint, ennek a terméknek. Ha lehet, elállok a vásárlástól, azonnal.” (laikus interjúalany)
- „Akkor nem veszem meg, így bojkottálom a céget.” (laikus interjúalany)
- „Nem venném meg, szóvá tenném, ha megtudnám, azonnal. Én, hát jó, mondjuk én egy vagyok a nem tudom hány milliárd ember közül, de biztos vagyok benne, hogy nagyon magamon tudnám viselni. Akinek lehet, ahogyan tudom, jelezném is, biztos nem vásárolnám azt.”
- „Dühös lennék. Ha kiderülne, hogy hogy lett az a gyümölcs leszedve, feldolgozva, akkor nem venném meg. Ha nem tudnám, akkor megvenném, mert olcsó, de ha kiderülne, akkor én magam biztos, hogy nem venném meg.” (laikus interjúalany)

Többen is jelezték, hogy nem áll távol tőlük ez a hozzáállás, és volt már példa arra az életükben, hogy elvi okok miatt – pl. a magyar termékek preferálása a külföldi árukkal szemben, fenntarthatóság – inkább a drágább termékeket választották az olcsóbbak helyett:

- „Mi csak magyar termékeket vásárolunk. Amiből csak lehet, ha drágább is, akkor is magyart szoktunk venni.” (laikus interjúalany)

Ugyanakkor több olyan kérdezt is volt, aki nem állt ki egyértelműen amellett, hogy negligálná az ilyen termékek megvásárlását, ha megtudná, hogy emberkereskedelemmel volt érintett az előállításuk:

- Hát, lehet hogy szörnyű ember vagyok, de sajnós nem (lenne ez rám befolyással). Mert ez ellen nem nagyon lehet tenni. Az emberek ugyanúgy venni fogják az ilyen termékeket, nyilván, ha olcsóbb. És saját szempontból jobban kijövök. Az emberek annyira önzők, hogy magukra gondolnak.” (laikus interjúalany)
- „Ez függ attól, hogy milyen termék, mennyire fontos számomra, hogy konkrétan mi történt, milyen körülmények között, mi volt maga a kizsákmányolás, és ezeket mérlegelve hoznék egy döntést.”
- „Nekünk is oda kell figyelni erre, de elsősorban a hatóságoknak a feladata, hogy odafigyeljen, hogy ez a termék hogy készült, ki állította elő, milyen körülmények között készültek ezek a termékek. Erre van a NÉBIH.” (laikus interjúalany)

II/3.3. A minősítő védjegyek szükségessége

Mint láthattuk, vannak olyan kérdezettek, akik oda szoktak figyelni a termékek eredetével és biztonságosságával kapcsolatos különböző információkra, az árucikkeken található jelölésekre, címkékre, legyen szó akár a „magyar termék” vagy a „fairtrade” védjegyekről, vagy a fenntarthatóságot igazoló bármilyen termékinformációról. Kérdés, hogy mit gondolnának az emberek egy olyan minősítő védjegyről, ami azt igazolná a csomagoláson, hogy a terméket előállító cég nem alkalmazott olyan embert, aki emberkereskedelem áldozata volt.

Sokak szerint jó lenne, ha bevezetnének egy ilyen tanúsítványt, szerintük az emberek nyitottak lennének az ilyen információkra. Az egyik szakértő szerint is hasznos lenne a lakosság ilyen jellegű tájékoztatása, mert *„ha távolabbi perspektívából nézzük, az, hogy rabszolga munkával állítanak elő termékeket, annak a kommunikációja nagyon silány”* (szakértői interjúalany). Azonban azt többek szerint nem lehet várni, hogy a társadalomból azonnali, gyors reakciót váltana ki egy ilyen minősítő védjegy bevezetése, sokkal inkább egy lassú folyamatra lehetne számítani: előbb tudatosulna az emberekben a kizsákmányolás problémája, elgondolkodnának rajta, aztán lassan hozzászoknának a termékeken található jelölésekhez, végül pedig a vásárlói szokásaikban is megjelenne a védjegy hatása:

- *„Az elején furcsa lenne, de utána mindenki hozzászokna, hozzá kell szoktatni a fogyasztókat ehhez, hogy az összetétel mellett ezt is figyeljék. Most már hozzászoktattuk a fogyasztókat, hogy bio termék, ilyen élelmiszer összetevők, hatásfokozók vannak benne, ugyanúgy hozzá lehetne szoktatni őket, hogy nem az emberi méltóság megsértésével, hanem törvényes keretek betartásával jött létre, be lettek tartva a munkaügyi előírások, rendelkezések, munkavédelmi szabályok stb..”* (laikus interjúalany)
- *„Igen, el tudom képzelni, hogy hosszabb távon az emberek érzékenyek az ilyesmire, hogy ez (a termék) kizsákmányolással került ide. Többen elgondolkodnának ezen, ugyanúgy, mint ez a vegyünk magyar árut, ezt is sokan magukévá teszik, és sokan a magyart veszik. Biztos lenne hatása.”*
- *„Biztos lenne, akikre (hatna), mert ez nem egy hétköznapi dolog lenne, hogy hirtelen megjelenik egy címke. Biztos vagyok benne, hogy vannak olyan emberek, akik elkezdenének gondolkodni, elkezdenének azonnal agyalni, hogy mi, miért, hogyan. Ennek akár lehetne maradandó hatása is, ha nem is minden emberben, de biztos, hogy egy csomóban igen.”* (laikus interjúalany)

A védjegy könnyebben elérhetné a célját, ha a bevezetésével párhuzamosan elindulna egy lakossági tájékoztató kampány is:

- *„Ha megfelelő sajtóvisszhangja lenne, akkor (az emberek) ráállnának erre. Főleg az értelmesebbje figyelne erre, mert ezáltal megszüntetünk egy bűncselekményt vagy embertelenséget.”* (laikus interjúalany)
- *„Ha nagy kampányt csinálnának belőle, a végén még lehet, (hogy hatása lenne a védjegyek).”* (laikus interjúalany)

A kérdezettek szerint nem mindegy, hogy tartalmilag milyen szöveg jelenik meg a terméken, és az sem, hogy milyen a szöveg formai megjelenése: fontos, hogy ne legyenek túl kicsik a betűk:

- *Azt az emberek nem értik, hogy mi az, hogy emberkereskedelem, csak azt értenék meg, hogyha a terméken az lenne, hogy elítélik a gyermekmunkát, vagy elítélik a rabszolgamunkát. Ha egy cég azt írná rá, hogy mi elítéljük a rabszolgamunkát meg a gyermekmunkát, akkor azt értenék az emberek. De azt nem, hogy elítélik a kizsákmányolást, vagy nem kizsákmányolással történik.”* (szakértői interjúalany)

- „Ha nagy betűvel lenne kiírva, akkor (odafigyelnének rá), kisbetűvel nem.” (laikus interjúalany)

Ha a védjegyekkel sikerülne tudatosítani az emberekben, hogy bizonyos termékek megvásárlásakor olyan árucikkekhez juthatnak, amelyek előállításánál során nem történt bűncselekmény, az sokakat arra készíthetne, hogy akár többet is fizessenek ezekért az árukért:

- „Szerintem sokan felvilágosodnának, hogy valaki más rabszolgamunkával dolgozott meg ezért, és lehet hogy észbekapnának, hogy ezzel tudnak tenni ellene valamit, és lehet, hogy ha 5%-kal többbe kerülne az adott termék mint a másik, akkor lehet, hogy megvennék (a drágábbat).” (laikus interjúalany)

Vannak viszont olyan kérdezők is, akiknek kétségeik vannak a védjegy sikerességét illetően. Egyrészt azt gondolják, hogy sokan mindenképpen az olcsóbb árucikket fogják választani, akkor is, ha etikátlan volt a termék előállítási folyamata, mert a drágábbat nem engedhetik meg maguknak. Másrészt pedig vagy azért kételkednek a védjegyben, mert nem látnak semmilyen garanciát a tanúsítvány hitelességére, vagy mert úgy vélik, hogy az emberektől túl távol van ez a probléma, és ezért nem igazán érinti meg őket:

- „Az olcsóbbat (fogják megvenni, mert) nekik szükségük van a termékre, és esetleg nem tudják máshonnan beszerezni, ott tudják legközelebb, legjobb áron, és ha tudnak róla, hogy milyen körülmények között állították elő, akkor is megveszik, mert ahhoz, hogy elvből ne vegyenek ilyet az emberek, ahhoz valamennyire jómódúnak kell már lenni, hogy esetleg egy kedvezőtlenebb feltételt válasszanak a morális okok miatt.” (laikus interjúalany)
- „Hát mert... van olyan, hogy nem azt tartalmazza, amit a felirat (mond) rajta. Hát pl. karácsonykor is a szaloncukor, ez az, amaz, ...én nem nagyon hiszek benne.” (laikus interjúalany)
- „Hát az, hogy meglátom ezt a címkét, az van ráírva, hogy nem kizsákmányolással van, ki is nevettem, gondolhatom, hogy miért ne (lenne).” (laikus interjúalany)
- „Őszintén azt gondolom, hogy nem érdekelné őket, mert testközelből nem tapasztalják ezt a dolgot, nem érintettek ebben, nincsenek ismerőseik, amit hallanak erről, azt a tévéből hallják, és emiatt nem igazán érdekli őket.” (laikus interjúalany)

Olyan érvelés is elhangzott, hogy a közvélemény általában egyszerre csak egy ügyre tud koncentrálni – ami most a járvány után éppen a háború -, ezért nehéz lesz ennek a témának a közérdeklődés fókuszpontjába kerülni, és elnyerni a szélesebb társadalom figyelmét:

- „Szerintem az emberek nagyrészt egy dologra tudnak fókuszálni, van háború, van infláció, van környezetvédelem meg covid, mindig egy felkapott dolog (van). Tudjuk, hogy van ugyanúgy környezetrombolás, de most mindenki a háborúval foglalkozik. Előtte a coviddal, és nem érdekelt senkit, hogy Greta Thunberg mit csinált éppen akkor. Szóval mindig így egy ügy van. A környezetvédelem már régebb óta benne van a köztudatban, aki tudatosabb, és egy nagyon picit érdekli a környezet, ő lehet, hogy megnézi ezeket a kis plecsniket (a terméken). De a modernkori rabszolgaságot kevésbé ismerik az emberek, nem annyira nagy probléma, úgy gondolják.” (laikus interjúalany)

III. SZEXUÁLIS CÉLÚ KIZSÁKMÁNYOLÁS (A PROSTITÚCIÓ)

A prostitúció esetében a kínálat és a kereslet között nincsen sem földrajzi, sem időbeli, sem fizikai távolság, itt az áldozatok és a fogyasztók közvetlen kapcsolatba kerülnek egymással. Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a kényszer hatására végzett, kizsákmányoláson alapuló prostitúció keresletét jelentő kuncaftokról milyen kép él a laikus megkérdezettekben, illetve milyen információval rendelkeznek róluk a szakemberek. Mivel a kuncaftok nem feltétlenül tudhatják, hogy az általuk felkeresett prostituáltak saját akaratukból, önkéntesen vesznek-e részt a folyamatban, vagy pedig külső kényszer vagy erőszak hatására, ezért nem csak kizárólag azokra a fogyasztókra fókuszálunk, akik kényszerprostituáltakkal érintkeznek, hanem kitágítjuk a kört, és a szélesebb értelemben vett prostitúció keresleti viszonyait is vizsgálni fogjuk.

III/1. A tájékozottság mértéke

A külső kényszer hatására végzett prostitúció a laikus kérdezettek körében általánosan ismert jelenség, amikor a mélyinterjúk elején arról kérdeztük őket, hogy mi jut eszükbe az „emberkereskedelem” szóról, akkor - a migráció, a szervkereskedelem és a gyermekrablások mellett – a válaszadók spontán módon leginkább a kényszerprostituáltakról kezdtek el beszélni. Olyan történeteket idéztek fel, melyek során fiatal lányokat megtévesztéssel vagy erőszakkal egy nagyvárosba vagy külföldre visznek, majd arra kényszerítik őket, hogy eladják a testüket, és az így szerzett pénzt a futtatóiknak adják. A felmérés tanúsága szerint ezeket a történeteket sokan nem csak a médiából vagy az internetről ismerik: csaknem minden második kérdezett beszélt arról, hogy a szűkebb környezetében vagy az ismeretségi körében is előfordult már ilyen eset:

- *„Nekem volt is egy ismerősöm, nem nevezem meg, ki, ő belekerült egy ilyenbe, hogy először dolgoztatták, aztán pont ilyen szexuális téren használták ki. Aztán sikerült ebből kiszakadnia, nem tudom, annyira nem akarom részletezni... Én egészen addig nem is realizáltam magamban, hogy ilyen van, hogy manapság ebbe valaki ilyen szinten belekerül.”* (laikus interjúalany)
- *„Személyes (tapasztalat) is van, igen. Kistelepülésről elindult kisebbséghez tartozó kislány került Pesten ilyen helyzetbe.”* (laikus interjúalany)
- *„Vannak itt is ilyenek, nálunk is előfordult X faluban, és ebből börtönbüntetés is lett. ... Gondozott gyerekeket vittek ki határon túlra Ausztriába vagy akár Svájcba, és ott foglalkoztatták őket ilyen tevékenységgel. Van egy ilyen házuk, ahol ezek a lányok fogadják a férfi ügyfeleket, vagy fiúk fogadják a nőket ellenszolgáltatás fejében, tehát ezért pénzt kapnak. Aki mozgatója ennek, a begyűjtő, ő szedi a pénzt, és ők csak bizonyos százalékot kapnak. Volt olyanra is példa, akik mondták nekem, ezek a lányok, asszonyok, hogy még ennivalót sem kaptak, még annyi pénzt sem tudott összeszedni, hogy hazajöjjön onnan.”* (laikus interjúalany)
- *„A háttér az volt, hogy nevelőszülőkhöz került gyermekotthonból ez a kislány 15-20 évvel ezelőtt. Egy nagyon-nagyon kis település X. megye szívében, ott nőtt fel. Amikor 18 éves lett, megszűnt ez a nevelőszülői támogatottság, akkor sajnos egy olyan társaságba keveredett, ahol olyan férfiak voltak, akik ezzel bizniszeltek. Aztán nem tudom, hogy mi lett vele, azóta sem tudom, merre vitte az élete útja, egyáltalán él-e még.”* (laikus interjúalany)

III/2. A kereslet nagysága

Mivel nincsenek adatok arról, hogy mekkora lehet Magyarországon a prostitúció iránti kereslet, és a jelenség stigmatizált jellege, valamint az itt is erősen jelen lévő látencia miatt nem nagyon vannak elérhető információk azzal kapcsolatban, hogy vajon hányan vehetik igénybe a prostituáltak szolgáltatásait, ezért a szakemberek is és a laikus megkérdezettek is vagy csak körülbelüli becslésekbe mertek bocsátkozni erre vonatkozóan, vagy kitértek a számszerű válaszadás elől. Azt mindenesetre mindenki úgy látja, hogy a

prostitúció iránti kereslet nem elhanyagolható mértékű Magyarországon, sok olyan ember lehet, aki él a prostitúció által kínált lehetőségekkel:

- „Százalékosítva és számszerűsítve sem tudom ezt igazából kifejezni, de semmiképpen nem nevezném ezt marginális jelenségnek, hogy a magyar lakosságnak csak egy kis része vágyakozik ilyen szolgáltatásoknak az igénybevételére, keresleti oldalként megjelenve.” (szakértői interjúalany)
- „Fogalmam sincs (hogy a társadalomnak mekkora része vesz igénybe ilyen szolgáltatásokat), de tényleg. Én olyan emberekről is hallom, hogy elmennek a Főti útra, akikről soha az életemben eszembe nem jutna, az értelmiségtől kezdve a munkásokon át, fiatal, öreg, bárki.” (szakértői interjúalany)

Azok, akik konkrét számokra vállalkoztak, leginkább 20-30 százalékra becsülték ezt az adatot, azaz úgy gondolják, hogy legalább minden negyedik-ötödik férfi szokott prostituáltakhoz járni - mert a többség szerint főleg férfiak az érintettek. De csaknem ugyanilyen arányban voltak azok is, akik úgy vélik, hogy a férfitársadalomnak kb. a fele vesz igénybe prostitúciós szolgáltatást. Voltak persze olyanok is, akik ennél alacsonyabb számokban, 5-10 százalékban gondolkodtak.

- „Hát ezt én csak bemondásra tudom mondani, 100 emberből 20-30 biztos. Igen, lehet még több is.” (laikus interjúalany)
- „Hát szerintem itt férfi a nagy többsége ennek a kategóriának, akik igénybe veszik. Szerintem olyan 10-20-30% lehet.” (laikus interjúalany)
- „Hát szerintem biztos több, mint 50%-a...így a férfiak részét nézem inkább.” (laikus interjúalany)
- Nem tudom, (a lakosság) fele? Sokan. Lehet, hogy rosszul gondolom, de sokan.” (laikus interjúalany)
- „Hát csak saccolni tudok ez ügyben. 1-2, aki igénybe vesz 100 emberből, hát.. több azért, 5... nem tudom.” (laikus interjúalany)

Ez a jelentősnek mondható kereslet azonban a prostitúció összességére vonatkozik, azaz a prostitúciót önként vállaló nők, illetve a kényszerprostituáltak tevékenységének együttesére. Nézzük meg, hogy hogyan vélekednek a kérdezettek arról, hogy vajon a prostituáltaknak mekkora hányadát teszik ki a szexuális kizsákmányolás áldozatai, a férfiak által felkeresett prostituáltak közül vajon mennyien lehetnek azok, akik külső kényszer hatására dolgoznak ebben az iparágban.

Abban szinte egyöntetű a laikus kérdezettek véleménye, hogy a prostituáltak nagyobb hányadát teszik ki azok, akik nem önként bocsátják áruba a testüket, hanem kényszerítik erre őket:

- „A legtöbbet kényszerítik.” (laikus interjúalany)
- „35%, aki saját döntésből és nem kényszerből dönt úgy, és 65%, aki pedig... Vagyis inkább... átgondoltam... az elején 65, aki önszántából megy, és 35, akit kényszerítenek. Csak utána megfordul az arány 35-65-re.” (laikus interjúalany)
- „A kényszerítésből van több. Vannak önként is, de én azt kevesebbnek gondolom.” (laikus interjúalany)

Bár akadt olyan laikus vélemény is, mely szerint a prostitúciót ma már a nők jelentős többsége szabad akaratából űzi, mert a futtatók szerepe eltűnően van:

- „Szerintem a klasszikus értelemben vett stricik már nagyon nincsenek jelen ebben a világban, sokkal inkább azt lehetne gondolni, hogy így a lányok nagyrésze teljesen szabadúszó. Amit csinál, az teljes

mértékben az övé. Ha mégis van valaki közbenső személy, akinek úgymond jutalékot kell fizetni, az már biztos, hogy nem ilyen 80 %-os tétel, hanem ilyen 30-40%.” (laikus interjúalany)

A szakértők álláspontja ebben a kérdésben nem mondható egységesnek. Valamelyikük szerint a nők többsége önszántából végzi ezt a munkát, míg egy másik szakértő szerint nincs olyan prostituált, aki nem valamilyen kényszer hatására teszi azt, amit csinál, így minden prostituált egyben áldozat is:

- *„Az elkövetők (futtatók) a prostituáltak csak kis részére tudnak rátelepülni. Ha összesítenem kéne, nagyságrendeket kéne szemléltetni, akkor azt mondanám, hogy több az a lány, aki saját elhatározásából önkéntesen csinálja, amit csinál. ...Magyarországi szinten is, a rosszlányok.hu-s hirdetésekől kiindulva, akik nyíltan felvállalják, hogy ilyen tevékenységet végeznek, azok legtöbbször amúgy önkéntesen csinálja, amit csinál. Vannak hirdetések, eddig is voltak, ahol nagy valószínűséggel van mögötte egy elkövetői alakzat, hogy őt feltöltötték és kényszerítik, a pénzt elveszik és a külföldiekénél is a legtöbb... lány önkéntesen dolgozik kint, és ezzel keres magának pénzt, amivel semmilyen probléma nincs.” (szakértői interjúalany)*
- *„Ha valaki kizárólag gazdasági okokból vállalja ezt, azt sem nevezném már önként vállalt prostitúciónak. Sok nő hozza meg ezt a döntést, amiről tudja, hogy egy rossz döntés, de valós opciók hiányában hoz egy rossz döntést, mert nincsenek opciók ezen kívül. Illetve itt bejön az, hogy nagyon sok prostituáltat – és ezt már rengeteg kutatás alátámasztotta – már gyerekkorukban szexuálisan bántalmazták. Azt tanulták meg, hogy szexuálisan elérhetővé kell válniuk azonnal, hogyha szeretetet akarnak kapni, mert ezzel definiálják – ugye még mindig gyerekekről beszélünk -, aztán annyira természetessé válik számukra. Szokták kérdezni, hogy miért nem megy el inkább takarítani. Azért, mert neki addigra már ez a rossz szociális minta sajnos természetessé válik és normalizálódik.” (szakértői interjúalany)*

Ami a szexuálisan kizsákmányolt áldozatok számát illeti, azt a válaszadók a pár ezrestől a pár tízezresig terjedő nagyságrendűnek képzelik el. A kérdezettek fejében tehát egy olyan kép él a magyarországi prostitúció kereslet-kínálati viszonyairól, hogy több százezernyi, akár milliányi férfi vesz igénybe ilyen szolgáltatásokat, melyek során a szexuális szolgáltatásokat kínáló nők ezrei-tízezrei, vagyis a prostituáltak nagyobb hányada feltételezhetően valamilyen külső kényszer hatására vesz részt a folyamatban

III/3. A keresleti oldal profilja

Miközben a szexuális kizsákmányolás áldozatainak profilja minden megkérdezett szerint könnyen megrajzolható – mélyszegénységből érkező, iskolázatlan, észak- és kelet-magyarországi falvakból és kistelepülésekről származó, rossz családi körülmények között vagy gyermekotthonokban felnövő, már gyermekkorban traumatizált, sokszor roma származású, gyakran már saját gyermekekkel rendelkező és azokat egyedül nevelő fiatal lányokról és nőkről van szó -, addig a szolgáltatásaikat igénybe vevő kuncsaftok profilja már egyáltalán nem mondható ennyire karakteresnek. Sőt, a szakértők és a kérdezettek is egyhangúlag egyetértenek abban, hogy a társadalmi-demográfiai jellemzők mentén szinte definiálhatatlan, hogy milyen emberekről van szó keresleti szempontból - leszámítva a nemi kategóriát -, mert a prostitúciót igénybe vevők körébe mindenhol, a társadalom legszélesebb rétegeiből verbuválódnak alanyok:

- *„Nagyon nehéz valóban felrajzolni azt, hogy kik azok, akik igénybe veszik, mert bárki igénybe veheti.” (szakértői interjúalany)*
- *„Az, hogy kik azok, akik igénybe veszik a szolgáltatást, az nagyon változó. Itt a társadalomnak különféle osztályaiból és rétegeiből bárki, tehát hogy a szegénytől a tehetősebben át, a fiatalon az öregektől elkezdve bárki, nincsen erre egy ilyen, nem lehet megmondani, hogy lenne egy olyan tendencia, hogy csak az ilyen vagy olyan emberek veszik igénybe a prostituáltakat, hanem nagyon*

széles ez a paletta. Iskolázottságtól, kortól és társadalmi vagy egzisztenciális helyzettől függetlenül veszik igénybe.” (szakértői interjúalany)

- *Itt a legszélesebb a paletta. Mert akár családos férfiak, akár ...jómódúbbak, közepes, tehát átlag középosztálybeliek, akár még az alacsonyabb életszínvonalon élő férfiak is. Korosztály tekintetében is ez a legváltozatosabb, akár ilyen tinédzserektől a 80 vagy 70 éves korú férfiakig szinte bárki.*” (laikus interjúalany)

Egyetlen dimenzió alapján lehet csak éles különbséget tenni a fogyasztók között, és ez a nemi kategória: a kérdezettek között teljes az egyetértés abban, hogy a kuncsaftok szinte kizárólag férfiakkól állnak, női kliensekről sem a laikus, sem a szakértői kérdezettek nem adtak hangot:

- *„A szexuális célú kizsákmányolás keresleti oldalánál túlnyomó többségében férfiakkól beszélünk...: Mindenképpen, abszolút. Én interjúztam is, kerestem is nőket, akik használták a prostitúciót, nem találtam akkor. Mindenképpen férfi domináns.*” (szakértői interjúalany)
- *„Az emberkereskedelmes ügyekben egyáltalán nem látszódik (a férfi prostitúció). Ott, mintha a férfiak használata így nem lenne, ami nyilván nem igaz, csak annyira láthatatlan, hogy az már végképp nem férne be a hatóságok látókörébe.*” (szakértői interjúalany)
- *„Bárki (kuncsaft lehet), aki férfi.*” (laikus interjúalany)

Talán még a jövedelmi helyzet is szerepet játszhat abban, hogy ki válik kuncsafttá és ki nem, a kérdezettek többsége szerint ugyanis a szegényebb rétegek, a rosszabb anyagi helyzetben lévők nem engedhetik meg maguknak ezt a szolgáltatást:

- *”Szerintem a szegényebb rétegekben élők nem, mert nem tudják megfizetni. Nagyon picit átlag alatti, átlag vagy átlag feletti nagyon gazdag emberek (tudják megfizetni). A nagyon szegények, ők nem. Az átlag, aki ki tudja fizetni, nem bánja, ha 15 ezer forintot el kell költeni egy órára.*” (laikus interjúalany)
- *„Lehet, hogy a szegények nem annyira, mert nincs rá pénzük, de a nagyon szegények kivételével bárki.*” (laikus interjúalany)
- *„Az alacsonyabb jövedelmű kategóriába sorolható emberek nem nagyon tudják igénybe venni ezt a szolgáltatást.*” (laikus interjúalany)
- *„Hát kell egy bizonyos jövedelemnek lenni, mert nem olcsó... nem akciós árról van szó...tehát... egy bizonyos jövedelmi izének kell lennie. A nagyon tehetősek, gondolom, állandót tartanak, nem gond nekik, de egy közepes módú embernek kell, hogy legyen anyagi háttere, hogy ezt meg tudja engedni magának.*” (laikus interjúalany)

De nem mindenki gondolja ezt így, van, aki szerint, ha valaki élni akar a prostitúció nyújtotta lehetőségekkel, az így vagy úgy megtalálja rá a megoldást:

- *„Akinek erre igénye van, annak pénze is lesz rá.*” (laikus interjúalany)

Az iskolázottságot és a foglalkozást viszont már ilyen szempontból a kérdezettek nem találják differenciáló tényezőnek, a nyolc általánostól az egyetemig bármilyen iskolai végzettségű, és a segédmunkástól az ügyvédig bármilyen foglalkozású ember beletartozhat szerintük a prostitúciót használók széles táborába:

- *„Iskolázottság szintjén szerintem bárki lehet...szakközép, gimnázium, egyetem.. szerintem mindenki.*” (laikus interjúalany)
- *„Szerintem lehet sima irodai alkalmazott, lehet akár egy autószerelő, igazából ez szerintem nem fontos tényező ebben az esetben, szerintem bárki lehet.*” (laikus interjúalany)

- „Teljesen széles réteg, szóval tényleg az egyetemi professzortól kezdve a munkanélkülig mindenki beleértendő, diákoktól kezdve a közép kategória, munkások....” (laikus interjúalany)

Ezeknek a társadalmi-gazdasági dimenzióknak, mint a jövedelem vagy a foglalkozás, ott van inkább meghatározó szerepük, hogy milyen színvonalú szolgáltatást vesznek igénybe az érintettek, mennyire vannak magasabb igényeik, mit várnak el a prostituálttól külső megjelenésben, a környezet minőségében. A jobb anyagi helyzetűek inkább előnyben részesítik azokat a prostituáltakat, akik interneten hirdetik magukat és kellemes, akár luxus körülmények között fogadják a vendégeiket, a szegényebb kuncsaftok pedig gyakrabban választják az utcai prostitúcióban érintett nőket. Az egyik szakértői vélemény szerint a kényszerprostituáltak kuncsaftjai közé inkább csak az alacsonyabb társadalmi státuszúak tartoznak, a magas társadalmi státuszban lévők nem igazán kerülnek kontaktusba szexuálisan kizsákmányolt áldozatokkal:

- „Az utcai prostitúcióban olcsóbbak az árak, míg azért az interneten, ott sokkal inkább biztosított a névtelenség, ott azt mondanám, hogy inkább a középosztály vagy a magasabb középosztály az, aki ezeket a szolgáltatásokat igénybe veszi. (Ott) meg lehet úgy szervezni, hogy nem kell róla senkinek tudnia, könnyebb azért így láthatatlannak maradni kuncsaftként.” (szakértői interjúalany)
- „Ki mit tud igénybe venni, a pénztárcája hogy engedi, meg hát az igénye, hogy mit vár el...(az egyiknek) elég, ha csak elmegy a bokorba hátra, más pedig ötcillagos szállodában teszi ezt, pezsgőzve előtte.” (laikus interjúalany)
- „Ezek a (szexuális kizsákmányolást elszenvedő) lányok és az általuk nyújtott szolgáltatásoknak a köre... a megélhetés és a társadalmi kategóriák, osztályok szempontjából az alsó-közép kategóriába tartozó munkásréteg az, aki inkább igénybe veszi ezeket a szolgáltatásokat... tehát kinézetükre, amilyen autóval érkeznek, amilyen autóval távoznak, egyikükre sem az a jellemző, hogy műveltebb, felsőoktatásból származó emberek lennének, akik ilyen végzettséggel rendelkeznek, inkább az alsó-közép kategória, ami megjelenik... Biztos, hogy vannak olyan esetek, amikor adott esetben tehetősebb ember is egy ilyen megoldás felé nyúl, de aki tényleg ilyenben gondolkodik és ebben szeretné örömet lelni, az biztos vagyok benne, hogy képes azokat a lányokat megkeresni ajánlások révén vagy adott esetben tényleg ezeken az oldalakon keresztül, amik már a szolgáltatásnak a minősége, a lánynak a fényképei, az elhelyezkedése, hogy hol fogadja az ügyfeleit, azok alapján kizárható annak a lehetősége, hogy az a lány emberkereskedelem áldozataként nyújtsa a szolgáltatását az ügyfél számára. ...Szinte biztos vagyok benne, hogy... egy tehetősebb ember vagy akár igazából egy középvezető, ügyvéd, egy olyan ember, aki cégnél alkalmazottként dolgozik... nem ezen lányokat keresné meg első körben... akiket futtatnak...Nemcsak a spórolásról van szó, hanem alapvető igényességről velük szemben.” (szakértői interjúalany)

Ami az életkori dimenziót illeti, vannak, akik inkább korlátozottabb életkori szakaszokban gondolkodnak, és pl. 25-30 év fölé vagy 60 év alá helyezik a lehetséges kuncsaftok életkorát, de valójában azt mondhatjuk, hogy a többség szerint bármilyen korosztály megfordulhat prostituálnál:

- „Életkor szempontjából is változatos, de úgy gondolnám, hogy a 25 feletti korosztály inkább, egészen akár 60 évesig is. A fiatalok azért máshogy szórakoznak, meg esetleg van más lehetőségük kapcsolatépítésre. Inkább az a korosztály, aki már esetleg idősebb, akár családos is lehet, és valahogy így próbálja feldobni az életét, vagy valamiért úgy gondolja, hogy neki ez jó.” (laikus interjúalany)
- „Fiatalkorúak is elmehetnek kíváncsiságból, középkorúak is szerelmi csalódásból, idősebbek is elmehetnek, mert egyedül maradtak, és nem akarnak a családjukban kellemetlenséget, félrevonulnak és így oldják meg. Tehát minden korosztályban igény van.” (laikus interjúalany)

- „Még azt mondom, hogy életkorra sem tudnám ezt leszűkíteni, mert az egyszerű munkástól fogva az egyetemista srácon keresztül, a 40-50-es éveiben járó családapán keresztül egészen a már egyedül élő 60 éves emberig, mindenki előfordul...” (szakértői interjúalany)
- „Nyilván több korosztályból is, minden korosztályból, mind a tízen-huszonéves emberek és az idősebbek között is meglehet, hogy nem működik, nem jön össze úgy a dolog, és akkor tudják, hogy van ilyen, miért ne.” (laikus interjúalany)

A laikus megkérdezettek a területi dimenzió alapján sem látnak jelentős különbségeket a felhasználók között: a prostitúciót olyan jelenségnek tartják, amely az ország bármely régiójában, bármely pontján jelen van. Bár vannak, akik szerint a prostitúció inkább a nagyvárosokra és Budapestre koncentrálódik, ellenpéldát is mondott erre egy interjúalany, akinek a lakóhelyén, egy kis faluban több prostituált is él, és ahelyett, hogy ezek a nők mentek volna el egy nagyvárosba dolgozni, inkább hozzájuk érkeznek az ország minden pontjáról a kuncsaftok:

- „Ez jellemzően mindenütt igaz lehet, bárhol az országban, nem igazán területfüggő ez.” (laikus interjúalany)
- „Szerintem ez mindenhol megvan.” (laikus interjúalany)
- „Szerintem Budapesten jellemzőbb, és a nagy városokban.” (laikus interjúalany)
- „Én láttam is (öket), ...BMW-vel, Mustanggal (jönnek). Sokan még azt sem tudják, hogy hol van X falu, de ebből a célból eljönnek ide...Az ország minden tájáról, ... keletről, nyugatról, északról, délről, mindenhol. Van olyan, aki még Budapestről is képes ide lejönni, ha meglátja az interneten a csajt.” (laikus interjúalany)

A kizsákmányoláson és kényszeren alapuló prostitúció azonban az egyik szakértő véleménye szerint földrajzilag korlátozottabb és területileg jobban behatárolható, mint maga a prostitúció általában. Szerinte az ország keleti részére és Budapestre koncentrálódnak leginkább ezek a bűncselekmények, illetve még néhány olyan dunántúli nagyvárosra, ahol sok szalag mellett dolgozó, gyakran külföldről érkező gyári munkás él:

- „Azt mondanám, hogy inkább a keleti országrész az, ami előfordul. Régen tényleg leszűkítették ezt az elkövetői kört Szabolcs-Szatmár, Borsod-Abaúj-Zemplén megyére, illetve a Dunától nyugatra ... Baranyára... Budapest mindig is egy fókuszpont marad, amíg világ a világ, mert legalább 2 millió embert befogad, ha nem többet és rengeteg az ingázó, utazó, munkásszállón elszállásolásra kerülő ember, akinek adott esetben szüksége lehet ilyen szolgáltatások igénybevételére. De ha egy kicsit tovább megyünk, Csongrád-Csanád megye, az egy olyan megye, ahol voltak lányok hirdelve és ott fogadták az ügyfeleiket... illetve a másik Szabolcs-Szatmár-Bereg, de hozzá kell tennem, hogy az ottani elkövetői körök... gyorsan észrevették..., hogy itt nem a belföldben, hanem a külföldben van a pénz. Fel sem merül a lehetősége, hogy a lányokat akár 2 napig is alkalmazzák helyben a lakásukban, hanem rögtön felkészítették őket az útra, kiszépitették őket és vitték is külföldre. Azok a régiók, amik keletre esnek, nem Hajdú-Bihart mondanám első körben, az inkább egy kibocsátó külföldre... inkább Szabolcsra gondolnék, Csongrád-Csanád megyére, Bács-Kiskun megye, Kecskemét kapcsán most... olyan megye, ahol jelen van az utcai is és a lakásokban megvalósuló prostitúció, meg értelemszerűen Pest megye, ami lényegében Budapest közelsége, az agglomeráció miatt megint csak elsődleges szerepkörben van. ...Vannak Zalaegerszegen, Nagykanizsán, de Mosonmagyaróváron is olyan lakások, amiket ilyen célra alkalmaznak, de nekem az a véleményem, hogy azok a lakások leginkább az adott esetben külföldről Magyarországon dolgozó, vagy éppen külföldiek által működtetett gyárakban dolgozó embereknek kíségetésére vannak fenntartva, és a

lányok azért dolgoznak ott... De általánosítva inkább a keleti országrészre jellemző.” (szakértői interjúalany)

A társadalmi demográfiai dimenziók közül a családi állapot került szóba differenciáló tényezőként leggyakrabban a kérdezettek részéről, az, hogy a kuncsaft családos ember-e vagy egyedülálló. Az interjúalanyok mindkét csoport tagjait be tudják vonni a kliensek táborába, szerintük más-más motivációkkal, de ugyanolyan intenzitással vesznek részt a prostitúcióban a párkapcsolatban élő és a magányos férfiak is:

- *„Igazából én családi állapotra nem is tudnék szűrni, mert legalább annyi családos van vagy élettársi párkapcsolatban élő, mint nem családos.” (szakértői interjúalany)*
- *„Az egyik áldozatot kérdeztem, hogy kik voltak főleg, akik igénybe vették az ő szolgáltatásait, és ő is azt mondta, hogy gyakorlatilag 25-60-ig bárki, élettárssal, feleséggel, egyedülállóan.” (szakértői interjúalany)*
- *„Olyan ...emberek, akiknek nincsen társuk, párjuk. Vagy esetleg lehet az is, családos emberek is lehetnek, a szórakozás kedvéért, hogy jól érezzék magukat.” (laikus interjúalany)*

Ha az egyes demográfiai és gazdasági-szociális dimenziók mentén az interjúk alapján nem is lehet karakteres fogyasztói rétegeket meghatározni, azért a kérdezettek szerint léteznek olyan fogyasztói csoportok, akik tipikus használói a prostitúciónak. A következő típuseseteket említették az interjúalanyok:

a.) Férfivá avatás:

- *„Találkoztam olyanokkal, ami szintén klasszikus, az a férfiaságba való beavatás, amikor valamilyen férfirokon, nem kell feltétlenül, hogy az apa legyen, de valamilyen férfirokon elviszi a még nem is feltétlenül 18 éves, vagy a 18. születésnapját ünneplő gyereket prostituálthoz...” (szakértői interjúalany)*

b.) Kamionosok:

- *„Mi, kamionosok, ha hosszabb ideig kint vagyunk, régebben volt hogy egy hónapig, másfél hónapig kint voltunk, és akkor a szükséglet, volt.... Azért tudok erről, mert hát beszélgetés volt a kollégák közt.” (laikus interjúalany)*

c.) Otthonuktól távol dolgozó építőmunkások/gyári munkások:

- *Aztán, akik kint dolgoznak. Van olyan cég, aki kiviszi az építőipari brigádot Németországba, Hollandiába, azok ott kint vannak 2-3 hónapig, csak utána jönnek haza. Azt valahogy el kell intézni, annak megvan az anyagi háttere, hogy elmenjen egyszer, kétszer, háromszor. Így gondolom én.” (laikus interjúalany)*

d.) Tőzsdeügynökök/gazdag üzletemberek:

- *„Beszéltem olyannal, aki iszonyatosan sokat kereső tőzsdeügynök volt, ő jellemzően escortokat használt kokainpartik alkalmával többedmagával, és tényleg, ez így teljesen csak a szórakozás része, abszolút nem érezte súlyát a tettének.” (szakértői interjúalany)*
- *„Üzletemberek is lehetnek, ők a luxuskategóriába tartoznak a pénzüik miatt, mert ők bármit megtehetnek, bármit megvehetnek, és ezt ők ki is hangsúlyozzák.” (laikus interjúalany)*

e.) Gyermekotthonban lakó fiatalkorúakat kihasználó idősebb férfiak:

- *„Ezeknél az ügyeknél idősebbek a kliensek, akik könnyebben tudnak kapcsolatot teremteni a fiatalokkal, jobban ráérnek. Volt egy olyan ügy talán Somogy megyében, ahol a gyermekotthonból*

az egyik ilyen nyugdíjas bácsi vitte a lányokat egy-egy kuncsafthoz, tehát ő elvállalta a szállító szerepet, és ilyen 1-2.000 Ft-okat kért azért, hogy elvigye oda a lányokat, és ő szervezte a kuncsaftokat.” (szakértői interjúalany)

f.) Legénybúcsú:

- *„Ez is nagyon tipikus, legénybúcsún így búcsúztatják a férfit és ünneplik.” (szakértői interjúalany)*

Az egyik szakértői vélemény szerint a keresleti oldal felrajzolásához és jobb megértéséhez nem annyira a kliensek különböző társadalmi vagy demográfiai jellemzőinek megragadásán keresztül vezet az út, hanem azoknak a motivációknak és mozgatóerőknek a megértésén keresztül, amelyek ezeket az embereket a prostituáltakhoz irányítják:

- *„Azt gondolom, hogy nem is lehet egy ilyen profilt kialakítani a prostitúciót használó férfiakra, és ez el is viszi a lényegről a diskurzust, ami az, hogy mi a fő motiváció, amit többször is elismételtem, mi a fő mozgatórugó. A motiváció tapasztalataim szerint különbözhet, demográfiailag is különböznek ezek az emberek, A fő mozgatórugó a lényeg ebben, és ezen van a hangsúly.” (szakértői interjúalany)*

III/4. A keresleti oldal motivációi

Az interjúk egy kis részében az interjúalanyok a prostitúciót egy titokzatos, már-már érdekes világgént írják le, ahová már csak kíváncsiságból is érdemes belesni. Ahol lehet, hogy a kliensek professzionális szolgáltatásokat, élményeket kaphatnak, és egyfajta kalandként, szórakozásként élhetik meg az eseményeket.

- *„Akarnak egy olyan élményt, ami lehet, hogy nem minden nap adatik meg.” (laikus interjúalany)*

Ez egyfajta sztereotipikus vélemény a sok közül, ami általában a prostitúcióhoz kapcsolódik ma a közvéleményben, igaz nem annyira a kizsákmányolásra épülő prostitúcióhoz, hanem annak luxusváltozatához. De az is egy sztereotípiája, hogy itt pórén, szárazon pusztán csak alapvető biológiai szükségleteiket elégítik ki az emberek (a férfiak) mindenféle sallang nélkül, igaz, ezt a véleményt viszonylag sokan osztják az interjúalanyok körében.

Vannak, akik kifejezetten komplex módon közelítenek a kérdéshez, és egy sor lehetséges motivációt kiemelnek, amikor arról gondolkodnak, hogy miért veszik igénybe a férfiak egy prostituált szolgáltatását. A különböző motivációkat különböző élethelyzetekhez, és eltérő társadalmi-demográfiai háttérű kuncsaftokhoz kapcsolják az interjúalanyok:

- *„A kielégítetlen szexuális igények, otthon nem kapják meg a feleségüktől, illetve megkapják, de az nekik nem megfelelő, keresik az újdonságot, az izgalmat és emiatt. Ez elsősorban összetett biológiai és pszichológiai folyamat.” (laikus interjúalany)*
- *„Vagy azért, mert van valamilyen perverziója, amit esetleg a magánéletében nem tud kiélni, és akkor itt ezt megvásárolja szolgáltatásban, vagy pedig belefásult az otthoni dolgokba, az otthoni életébe és szeretne valami mást, izgatja ez a dolog és ki akarja próbálni, esetleg rákap, hogy ez jó, neki ez így tetszik. Illetve az idősebb korosztály a magányosság miatt is lehet, hogy így próbálja színesíteni az életét, úgyhogy sokféle dolog belejátszhat ebbe, hogy a kuncsaft elkezd használni ezt a szolgáltatást.” (laikus interjúalany)*

Egy dologban van teljes konszenzus az interjúalanyok között, hogy a motivációkat illetően itt a lényeg a „fogyasztók” oldaláról azon van, hogy szexuális vágyaikat, igényeiket kielégítsék, ami más módon nem

tudnak megtenni. A testi örömeik elérését egyoldalú folyamatként írják le az interjúalanyok, az örömszerzési motivációt általában csak a szolgáltatást igénybevevő oldalán kiemelve. A másik oldal ebből a szempontból nem nagyon kerül szóba, de más vonatkozásban sem, mint ahogy a kliens is ebben a szolgáltatás igénybevételi folyamatban csak önmagával foglalkozik.

Az interjúk során az indokok kapcsán nagyon sokszor kerül szóba olyan motiváció a kuncsafttal kapcsolatban, ami arra utal, hogy tulajdonképpen a kliens teljesen természetesen jut el oda, hogy egy prostituált szolgáltatását igénybe veszi. Például a már említett természetesen jelentkező biológiai szükségletek, amelyeket így automatikusan ki tud elégíteni. A folyamat természetességére való utalással az interjúalanyok egyfajta igazolást is adnak a szolgáltatást igénybevevők részére. Feltehetően maguk az érintettek is ezzel adnak önmaguk számára felmentést. Ezt az állítást igazolhatja, hogy az egyik szakértő saját kutatási tapasztalataira támaszkodva a felmérés során jelezte, hogy „(a szolgáltatást igénybevevők) akikkel én beszéltem anno és interjúztam, szinte mindegyikük említette a biológiai szükségletet, mintha valami oxigénhiányról beszéltek volna és mintha ez alapvető joguk lenne”.

Hogy végül mi vezeti vagy vezetheti el a klienseket ennek a szolgáltatásnak az igénybevételéhez, azzal kapcsolatban nagyon sokféle természetességgel harmonizáló indokot fogalmaznak meg a kutatás alanyai: biológiai szükségletet, kapcsolatfelvételi nehézséget, időhiányt, testképzavart, tartós magányt, egyedüllétet, stb.. Ezek az indokok mind-mind a szolgáltatás igénybevételének természetességére, hétköznapiságára utalnak:

- „Valaki nem tud könnyen partnert szerezni és így próbálja kielégíteni a nemi vágyait, ami mondjuk valahol nem baj, mert addig nem csinál bűncselekményt az illető, de valahogy ezt korlátozni kell, hivatalosan be legyenek jelentve, engedély, orvosi vizsgálat, stb..” (laikus interjúalany)
- „Szerintem inkább az olyan emberek, akik nem találnak maguknak párt, mert éppen olyan életmódot folytatnak, hogy nem találnak valakit, vagy pedig olyan testalkattal rendelkeznek, hogy nem találnak valakit, vagy pedig.. csak az idejükbe nem fér bele egy kapcsolat és csak alkalmi boldogságra vágyanak.” (laikus interjúalany)
- „Van olyan is, aki nehezen tud nővel kapcsolatot teremteni, ott meg odamegy, fizet, megvan a dolog és elfelejtjük egymást... Akinek tabu ez az egész nővel való foglalkozás.” (laikus interjúalany)
- „Olyan, aki a nővel nem tud kapcsolatot teremteni és inkább elmegy oda.” (laikus interjúalany)
- „Leginkább az egyszerűség az elsődleges (ok) szerintem, hogy a lány rendelkezésre áll, nem kell keresni, nem kell udvarolni..., hanem ott van és megtörténhet, aminek meg kell történnie.” (szakértői interjúalany)

Ezek a vélemények egyik oldalról valamelyest felmentik a „fogyasztót”, ugyanakkor ott van a válaszokban az is, hogy ezeket a magányos, testi hibás, gyors kapcsolatot kereső férfiakat valamennyire stigmatizálja is a társadalom, egy részük le is nézi őket:

- „Szerintem az gyengeség férfi részről, kicsit olyan, mintha nem tudna egy normális nőt megfogni, nem elég férfi ahhoz, hogy anélkül legyen valakivel, hogy ne fizessen érte. Ha fizet érte, a nő elmegy vele, prostituált, ez a dolga, de normál nő meg nem menne el vele, azt jelenti.” (laikus interjúalany)

A motivációk sorában gyakran hangoztatott érv, hogy ha a kliens házas ember, akkor ők azért keresik a prostituáltak társaságát, mert a házasságuk már nem működik, nem olyan mint régen volt, kihűlt a kapcsolatuk, és ezért máshol, máshogy oldják meg a szexuális igényeik kielégítését. Ez az érvrendszer a felelősséget részben vagy egészben áttolja a házastárs (feleség) oldalára, ugyanakkor azonban a „fogyasztó” magatartása kapcsán már felvet morálisan is értelmezendő kérdéseket, hiszen a prostituáltakkal történő kapcsolatfelvétel nyilvánvalóan nem a feleség tudtával és beleegyezésével történik meg.

- „*Férfiak, akik házasságban élnek, de nem működik. És ezért keresik a vigaszt.*” (laikus interjúalany)
- „*Nem úgy mennek otthon a dolgok ahogy kellene, én inkább erre gondolok, erre tendálok, ezért keresik másnak a kegyeit.*” (laikus interjúalany)
- „*Nőcs férfiakkal – otthon nem kapja meg amit akar.. fizet érte.. és (megkapja), amire vágyik... erre gondolok.*” (laikus interjúalany)
- „*Azért nem kapja meg, mert nem olyan a kapcsolata a feleségével vagy olyasmire vágyik, amire tudja, hogy a felesége (nem képes).*” (laikus interjúalany)
- „*Inkább olyasmire vágyik, ami tudja, hogy úgysem lesz meg otthon.*” (laikus interjúalany)

Ami már egyértelműen kritika tárgya, amikor a prostituáltak szolgáltatásának igénybevételét az interjúalanyok szerint az váltja ki, hogy valakinek nagyon extrém, különleges igényei vannak, ami már túl mehet a szokványos határon, elérheti a nem-normális szintet, és ezek az emberek ezeket a vágyaikat a prostituáltakon akarják kiélni. Ilyen indok esetében a kliensek magatartása már több morális (és jogi) problémát is felvethet az interjúalanyok szerint.

- „*Amit ő a saját kapcsolatában nem tud megtenni vagy éppen nem tudja, nem mert megélni*” (szakértői interjúalany)
- „*Ki tudják magukat élni rajtuk, amit a feleségükkel nem, mert van olyan ember, aki a feleségét megtartja, nem meri azt csinálni vele, mert még szereti vagy hosszútávon együtt élnek és ezzel a prostituálttal meg lehet mindent csinálni.*” (laikus interjúalany)
- „*Olyan vágyakat szeretnének kielégíteni, ... amit legális úton nem lehet vagy nem akarnak úgymond helyi emberekkel érintkezni, szeretnének anonimok maradni, ezért inkább olyan szexuális szolgáltatásokat választanak, ahol tudják, hogy az illető, akivel mondjuk együtt vannak, ő nem helyi.*” (laikus interjúalany)
- „*Látnak valamit pornóban, nem merik otthon kipróbálni az asszonnyal, olyan embert keresnek, akit egyszer lát, és köszönöm ennyi.*” (laikus interjúalany)
- „*Nagyon sok férfi, aki prostituálthoz jár, pornófogyasztó is, a pornó nagyrésze pedig erőszakos és egész egyszerűen erre vannak rákattanva. Ezt nagyon sok (prostituált) mondta, nagyon sokszor kéri azt a kuncsaftok, amit a pornóban láttak, ami erőszakos és amit a felesége, partnere nyilván nem fog teljesíteni neki otthon.*” (szakértői interjúalany)

A pornófilmek hatása átvezet az utolsó nagyobb detektált tényezőcsoporthoz, amelyek ugyancsak komoly hatással vannak a motivációkra, és amelyek értékelése morális értelemben még súlyosabb kérdéseket vetnek fel. Ezeket elsősorban a szakértők fogalmazzák meg, és az általuk mondottak egy más látószögől megközelítve a témakört, egy szinttel magasabbra helyezik a problémát, oda, ahol kérdésként merülhet fel, hogy ma a társadalom mit gondol a szexualitásról, a szexuális élet mennyiben alakul át az érzelemgazdag megélés helyett egy gépies cselekvéssé, ahol a szexuális partnerre csak egy tárgyként tekintenek, és úgy is kezelik őket, ahol egy férfi a szexualitás kapcsán a hierarchikus kapcsolatokat, a hatalmi egyenlőtlenségi viszonyokat keresi, és ezt akarja elsősorban megélni:

- „*Kötődési problémák, neveltetésből fakadó kötődési problémák (vannak), a dominancia, az érzelemmentes szexualitás, ami szerintem nagyon élénken megjelenik a médiában, pornóban, mindenhol, ez a teljesen személytelen hús, hús jellegű dolog, meg ez az egész lélektelen robot mód, ami tendencia szerintem erősödik, dolgozunk, keressük a pénzt, szexelünk, elmegyünk valakihez, tők mindegy, van-e hozzá közünk. A társadalmi értékek, pozíciók, ahogy egyre ellelektelenedik, szerintem az hozzájárul ehhez, hogy az emberek miért gondolják ezt, hogy a szexuális igényeiket egy ilyen lecsupaszított testi helyzetben valósítsák meg.*” (szakértői interjúalany)

- „*A férfiak többsége azért használ prostituáltat, mert a hatalmi egyenlőtlenségből való kiszolgáltatottságra izgul. Ily módon őt egyáltalán nem fogja zavarni, ha az, akivel együtt lesz, az saját akaratából van ott vagy sem. Sőt esetleg még izgató is lehet, pont ebből a kiszolgáltatottságból fakadóan.*” (szakértői interjúalany)

Mivel a kutatás célkeresztjében a szexuális célú kizsákmányolás áll, érdemes azt is megnézni, hogy az interjúalanyok hogyan vélekednek a kliensek döntéseiről, amikor prostituáltat választanak, szerintük a motivációikra mennyire lehet hatással az, hogy a szolgáltatást legális vagy illegális formában ajánlják fel nekik. Itt megint beleütközünk abba a problémakörbe, ami a szexuális célú kizsákmányolás kapcsán mindig felmerül, hogy egy kliens tudja-e vagy tudhatja-e azt, hogy olyan szolgáltatást vesz igénybe, amely jogellenes, tehát például azt, hogy a szexuális partnere emberkereskedelem áldozata.

A közvélemény elvi szinten egyértelműen elítéli azokat a helyzeteket, amikor a kliensek olyan prostituálttal létesítenek szexuális kapcsolatot, akiket kényszerítenek erre a tevékenységre, illetve akik kiskorúak. Ugyanakkor az interjúk tapasztalatai azt mutatják, hogy ezek az elvi tézisek a gyakorlatban nem nagyon működnek a kliensek oldaláról. Az interjúk alapján egyértelműnek mondható, hogy az interjúalanyok nem nagyon kapcsolnak a kliensek magatartásához bármilyen tudatosságot, tehát a motivációikra ezek a tényezők (hogy a prostituált kizsákmányolt-e, nagykorú vagy kiskorú személy) nincsenek érdemi hatással.

Ennek okai az interjúk tapasztalatai alapján a következők.

a.) Első értelmezési szint

Az első értelmezési szint alapján azt lehet mondani, hogy az interjúalanyok szerint a kuncsaftok már annak sincsenek tudtában, hogy ezek a cselekmények - például, ha egy nagykorú kizsákmányolt prostituálttal szexuális kapcsolatot létesítenek, vagy egy kiskorúval – jogellenesek. Utóbbiak esetében vannak – elsősorban a szakértők - akik azt mondják, hogy ennek jogellenességéről inkább tudhatnak az ügyfelek.

- „*Szerintem az emberek felmentik magukat az alól, hogy itt bármiféle kényszer lenne és hogy kiskorú, akivel van, és hogy az bűncselekmény... nem gondolnak erre.*” (szakértői interjúalany)
- „*A kiskorú, az más, azért azt külön választanám. Ha valaki látványosan kiskorú, az már neccesebb, azt már ők is érzik, hogy gáz, azt nem... Ha valakinek van ilyen igénye, akkor jellemzően itt azért már bejön a büntudat.... ilyenkor jellemzően olyan nőt próbálnak, olyan prostituáltat keresnek, aki ázsiai, akiknek alapvetően nagyon kislányos arcuk van, kislányos testfelépítésük, ezért könnyebben helyezik bele magukat abba a szituációba, mintha egy kiskorúval lennének, de addig már nem mennek el, hogy a valóságban is egy kiskorúval legyenek, mert azt már érzik, hogy morálisan abszolút nem helytálló.*” (szakértői interjúalany – külföldi tapasztalatokról beszélve)

A szakértők szerint ez a témakör - az, hogy egy prostituált szolgáltatásának igénybevétele mikor ütközik jogszabályokba - nincs is igazán felvezetve és bemutatva a közvélemény számára.

b.) Második értelmezési szint

A következő, második szint, amikor talán tudtában vannak a kliensek a tiltásnak, de kérdéses, hogy tudják-e, hogy akivel találkoznak az kizsákmányolt személy-e, vagy kiskorú-e. Vannak, akik szerint erről a kizsákmányolói háttérrel tudnak a kliensek, de vannak, akik szerint nem:

- „*Biztosan tudják, hogy kényszerhelyzetben van a hölgy, biztos tudják.*” (laikus interjúalany)
- „*Abszolút üzletként tekint rá és neki csak a kielégülés a lényeg. Kizárt dolognak tartom, hogy ha egy férfi tudja azt, hogy ezt a nőt folyamatosan bántalmazzák, megverik, épphogy adnak neki enni*

és nem engedik haza, hogy akkor odafekszik mellé és csinál vele, amit csinál. Ezt én kizártnak tartom.” (laikus interjúalany)

- *„Inkább nem tudják, mert hogy azt gondolom, hogy ott muszáj titkolni ezt (a prostituálnak), mert ha esetleg kiderül, akkor lehet, hogy megverik vagy még jobban elveszik a pénzét, még jobban bántják (a prostituáltat).” (laikus interjúalany)*
- *„Szerintem az embereknek fogalma sincs... akik prostituálthoz járnak, semmiképpen nem gondolnak arra, hogy ez nem az ő választása, és nem azért csinálja, mert neki is jó. Ahhoz meggyőződés kell, hogy valaki prostituálthoz menjen, hogy oda ő azért megy, mert az a nő azért van ott, mert a szex neki is jó. És ő ezt választotta, azért van itt, hogy..., ezt csinálja, hiszen csinálhatna bármi mást is. Azért azok az emberek, akik prostituálthoz járnak, felmentik magukat, és egyáltalán nem gondolnak arra, hogy kényszer lenne, vagy azt gondolják, gazdasági kényszer. Segít is neki, hiszen így keres pénzt, így tudja eltartani a gyerekeit, vagy megélni így fog tudni, úgyhogy tulajdonképpen ez egy ilyen jó dolog, hogy ő még fizet.” (szakértői interjúalany)*

Inkább a kiskorúakkal kapcsolatban merülnek fel olyan vélemények, hogy azért ezt tudniuk kell/kellene a klienseknek, de itt is megfogalmazódnak ezzel ellentétes vélemények.

- *„A legnehezebb a jogalkalmazók számára, bebizonyítani azt, hogy ő pedig tudta, ... a 70 éves bácsi, aki a 14 éves kislánnyal megbeszélte, hogy a gyermekotthonbeli társait (kiközvetíti), lehet, hogy ő azt gondolta, hogy 16 évesek, de azt biztos, hogy tudta, hogy gyermekotthonban élnek. Nagyon sokszor ő azzal védekezik, hogy nem tudta, hogy 17,5 éves vagy 18,5, de azért nagyon sokszor... feltételezhető, hogy mégiscsak sejtette.” (szakértői interjúalany)*
- *„Jóval nagyobb számban vannak az olyan férfiak, akik tudják, hogy kiskorúaknál kezdenek bele ebbe a dologba.” (laikus interjúalany)*
- *„A mai kiskorú lányokról már nehezen megmondható, hogy kiskorúak-e.” (laikus interjúalany)*
- *„Nyilván nem fog igazolványt kérni, a lány pedig igazából azt mond, amit akar, nem köteles az igazat megmondani.” (laikus interjúalany)*

c.) Harmadik értelmezési szint

A harmadik értelmezésbeli szintet az jelenti, hogy akár tudnak, akár nem tudnak a kuncsaftok ezekről a jelenségekről, őket ezek az információk egyáltalán mennyire érdeklik. Az interjúk tapasztalatai azt mutatják, hogy ezekkel a kérdésekkel a kliensek általában nem akarnak foglalkozni. Az interjúk során ez a megközelítés tűnik a leghangsúlyosabbnak. Általában szinte majdnem mindenki azt mondja, hogy a kliensek ezekre a dolgokra egyáltalán nem figyelnek oda. Még a legjóindulatúbb becslésnek az mondható, amikor valaki azt állította, hogy 15-20%-ra becsüli azon kuncsaftok arányát, akiket ezek a dolgok érdekelhetnek.

- *„Biztos, hogy tudják, mert ugye ezt mindenhol lehet hallani, hogy a prostituáltaknak van egy futtatójuk és ez benne van a tudatukban, csak nem foglalkoznak vele, illetve nem látnak bele ezekbe a mélységekbe és úgy vannak vele, ha a nő ezt csinálja, akkor ő ezt vállalta mindennel együtt, ami ezzel jár és ők, mint egy szolgáltatást veszik ezt igénybe, tehát ha kifizetik őket, akkor nekik ez így megéri, a felelősséget így hárítják el saját maguktól. Úgyhogy tudják, de szerintem nem nagyon érdekli őket.” (laikus interjúalany)*
- *„A férfiak többsége azért használ prostituáltat, mert a hatalmi egyenlőtlenségből való kiszolgáltatottságra izgul. Ily módon őt egyáltalán nem fogja zavarni, ha az, akivel együtt lesz, az saját akaratából van ott vagy sem. Sőt esetleg még izgató is lehet, pont ebből a kiszolgáltatottságból fakadóan.” (szakértői interjúalany)*

- *Őket nem érdekli, amiért jöttek, megfizették, megkapták az ellenszolgáltatást... Nem fog elkezdni egy kuncsaft romantikázni egy hölgygel, nem akarja onnan kihozni.*” (laikus interjúalany)
- *Szerintem nincsenek vele tisztában.... Vagy nem lehet látni vagy nem is érdekli őket, mert a szolgáltatást kifizették, megkapták a csereszolgáltatást és igazából mennek tovább, nem érdekli őket. Szerintem nem érdekli őket, ha lennének is jelek, nem vennék észre, mert nem azt nézik.*” (laikus interjúalany)
- *Nem figyelnek arra, hogy ez (a prostituált)... a kuncsaft pénzéből kap-e egyáltalán, övé lesz-e egyáltalán... A prosti se mondja, na most ebből a 100 euróból csak 10 euró az enyém, biztos nem mondja ezt közbe se, utána se... Nem hiszem, hogy érdekli a kuncsaftot, hogy akitől a szolgáltatást kapja, tényleg most az egy szerencsétlen kiszolgáltatott-e, vagy pedig egy olyan anyuka, aki a családjáért dolgozik és kénytelen megtenni ezt... Nem hiszem, hogy a kuncsaftok nagy része rákérdezne erre a háttérre, hogy most mennyire kizsákmányolt.*” (laikus interjúalany)
- *„Igazából mindegy... nem az érdekli, hogy hány éves, hanem az, hogy a testi kielégülése megtörténjen, meglegyen és az, hogy ezt egy... 18 éves vagy egy 18 év alatti vagy egy 20 éves csinálja, gondolom az nekik teljesen mindegy.”* (laikus interjúalany)

d.) Negyedik értelmezési szint

A negyedik fajta értelmezés, amikor a kliensek tudatosan, szándékosan olyan prostituáltakat keresnek, akik esetében a szolgáltatás igénybevétele jogszabályba ütközik. Ezzel kapcsolatban az interjúalanyok általában a kiskorúak tudatos keresését emelik ki a kliensek oldaláról.

- *„Ezek a kliensek azt szeretnék, hogy minél fiatalabb legyen, gyerek. Nagyon sok ilyet lehet hallani.*” (laikus interjúalany)
- *„Van egy réteg aki a fiatakorúakat (szereti).”* (laikus interjúalany)
- *„Szerintem az átlag felhasználó... tisztában van azzal, hogy ezek a lányok nem önállóan vannak, hanem futtatva vannak... vannak olyanok, akik olyat szeretnének, hogy legyen fiatalabb meg legyen ilyen, olyan.”* (laikus interjúalany)
- *„Akinek ilyen perverziója van, akkor gondolom nem érdekli, örül neki, ha minél fiatalabb.”* (laikus interjúalany)

Ezek a vélemények inkább a laikus interjúalanyok részéről hangzottak el, a szakma meginterjúvált tagjai úgy érzik, hogy ma már Magyarországon a 18 éves korhatár inkább tabutémaként jelentkezik, és mind a kuncsaftok, mind a futtatók jobban figyelnek erre az életkori határra.

Mivel a kuncsaftokat igazából nem érinti meg, hogy a szolgáltatást nyújtó személy pontosan kicsoda (nagykorú, kiskorú, kizsákmányolt, stb.), így az sem várható tőlük, hogy hatósági bejelentést tegyenek azokról az esetekről, amikor jogellenes tevékenységet érzékelnek. Itt is meg lehet különböztetni a tudatosság hiányának különböző szintjeit (nem is tudnak erről a kötelezettségükről, tudnak róla, de azt gondolják, hogy nem kizsákmányolt/kiskorú személyről van szó, tudják, de nem érdekli a dolog őket, vagy tudatosan jogellenes tevékenységet hajtanak végre), és ezek közvetlen hatását a nem-bejelentésekre. De a bejelentés elmaradásának hátterében nem csak a tudatosság hiányát emelik ki az interjúalanyok, hanem azt is, hogy a kuncsaftok félnek attól, hogy így kitudódhat a dolog, és a családtagok, ismerősök megtudhatják a konkrét bejelentő kapcsán, hogy prostituáltak szolgáltatását szokta igénybe venni.

- *„Alapvetően azt hiszem azzal senki sem kérkedik, hogy ő prostituálthoz jár. Így hát ő nem akar maga következményekben részt venni, hogy róla esetleg kiderül, hogy ő mit keres egy ilyen prostituálnál.”* (laikus interjúalany)

- „Ha utólag derül ki, biztos nem tesz bejelentést, főleg, ha van családi háttere, azt bevallani, hogy valaki prostituálthoz jár, az szerintem egy nagy stigma, hiába sok ember kipróbálta, biztos sokan járnak, meg a rosszlányok.hu virágzik, de... nem igazán vallják be. Azzal, hogy bejelentené ezt, ezzel önmagát behelyezné oda, hogy én amúgy oda járok.” (laikus interjúalany)

III/5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről

Amikor azt vizsgáljuk, hogy hogyan ítélik meg a kérdezettek a szexuális szolgáltatások fogyasztóit, magukat a kuncsaftokat, akkor azt látjuk, hogy abban teljesen egységes állásponton vannak a válaszadók, hogy minden olyan szexuális tevékenységet - és természetesen annak fogyasztóit is - mélységesen elítélnék, amely a nők prostitúcióra való kényszerítésén alapul – éppúgy, mint a korábban vizsgált, bármelyik más kizsákmányolási forma esetében:

- „Első gondolatomat nem oszthatom meg. Ami publikus, az abszolút elítélendő. Az én szememben úgy, ahogy az előbb mondtam, én nem venném emberszámba az ilyeneket.” (laikus interjúalany)
- „Hát a kényszerítés, ha ebbe bele van valaki kényszerítve, az egy gusztustalan dolog, már elnézést hogy így fogalmazok.” (laikus interjúalany)

Abban viszont már megoszlanak a vélemények, hogy az önként vállalt, szabad akaraton alapuló prostitúcióra hogyan tekintenek a kérdezettek.

Az egyik véleménycsoport szerint mindegy, milyen prostitúcióról van szó, önkéntesről-e vagy kényszerítettéről, a prostitúció igénybevétele mindkét formában elfogadhatatlan. Bár úgy vélekednek, hogy a kényszerítésen alapuló prostitúciót használók súlyosabb megítélés alá esnek, de számukra az vállalhatatlan, ha valaki olyan prostituálthoz fordul, aki szabad akaratából végzi ezt a munkát:

- „Szerintem az elítélendő, pejoratív dolog, ha valakiről kiderül, hogy prostikhoz jár, és igénybe vesz ilyen szolgáltatást.” (laikus interjúalany)
- „Egyiket sem tartom egyébként jónak, sem az önként vállaltat, hogy valaki bordélyházba szerveződve úgy gondolja, hogy neki ez jó, ez a pénzkereset, a kényszerítettet meg abszolút nem, ha valaki belekeveredik ebbe, és nem lát más kiutat, csak azt, hogy ezt csinálja. Mindenképpen elvetendőnek tartom, a kényszerítettet meg végképp.” (laikus interjúalany)
- „Egyiket sem fogadom el, de az számomra elfogadhatatlanabb, amibe belekényszerítik, és nem biztos, hogy önszántából akarja azt csinálni, amit csinál.” (laikus interjúalany)

Különböző okai lehetnek annak, hogy miért nem elfogadható valaki számára a prostitúció, illetve az, ha egy férfi prostituáltakhoz jár. Van, aki önzőnek tartja az ilyen férfiakat, mert másokat kihasználva csak a saját vágyaik kielégítése a fontos a számukra, nem elégszenek meg azzal, amit a házastársuk tud nyújtani nekik. Egy másik vélemény szerint érzelemhiányosak az ilyen férfiak. Egy négygyermekes nő szerint ezek a férfiak azt kockáztatják, hogy tönkremegy a családjuk, és szerinte ez olyan súlyos cselekedet, hogy náluk váláshoz vezetne, ha ilyesmi derülne ki a férjéről. Volt, aki azt róttta fel a kuncsaftoknak, hogy különböző betegségeket összeszedve akár a párjaikat is megfertőzhetik. Egy másik vélemény szerint ebben a folyamatban a prostituáltak szenvedik el a legnagyobb kárt, hiszen a prostitúció súlyos pszichológiai-lelki sérüléseket okoz a benne résztvevő nőknek:

- „Szemtelenek, mocskos emberek! Van feleségük, jó családi körülmények között vannak, akkor miért kell ezt csinálni? Hogy máson kihancúrozzák magukat, amit a feleségükkel nem tudnak megcsinálni.” (laikus interjúalany)

- *Aztán nem tudom én azt elképzelni, hogy egy férfit mi hajt oda, hogy elmenjen ilyen nőkhöz. Az érzelmek hiánya, az érzelmesség hiánya, inkább így fogalmaznám meg.* (laikus interjúalany)
- *„Nem tudom, lehet, hogy én maradi vagyok, nekem ez így nem elfogadott dolog. Én, a saját családomból kiindulva, nálunk ez félig-meddig válóok lenne.”* (laikus interjúalany)
- *„Az igényeik kielégítéséért fizetnek, és nem gondolkodnak, mert lehet, hogy pont várja őket otthon valaki, és lehet, hogy valamilyen betegséget visznek haza ezáltal.”* (laikus interjúalany)
- *„Mindenképpen elítélendő a szememben. Másrészt pedig egy másik embert (a prostituáltat) még jobban tönkretesz, a karma valamilyen szinten dolgozik, valahol ő vissza fogja ezt kapni.”* (laikus interjúalany)

Vannak, akik ezen a téren különbséget tesznek a családos és az egyedülálló kuncsaftok között, és úgy gondolják, hogy míg egy családos férfi nem teheti meg, hogy prostituáltakhoz járjon, addig az egyedülállóak esetében megengedőbbek, és jobban elfogadják ezt:

- *„(Aki egyedülálló), az lehet, hogy megint teljesen más. Az inkább elfogadható, mintha egy család emiatt borul fel.”* (laikus interjúalany)
- *„Jobban megérti az ember, ha nem családos, házas... gondolom én.”* (laikus interjúalany)

Az elutasító véleményeknek van egy másik altípusa is, ami nem a morális felháborodáson alapszik, hanem azon, hogy a prostitúció használata bizonyos mértékig szárnalmas és nevetséges, arról tanúskodik, hogy az adott férfi gyenge, nem elég férfias, nem tud nőt szerezni magának:

- *„Mindenképpen elítélem őket... jellemzően ő férfiként is, hogy néz magára, nem tud magának szerezni egy nőt, csak így? Akkor meg is érdemli a sorsát.”* (laikus interjúalany)
- *„Mi van, nem elég amit otthon kapsz?”* (laikus interjúalany)

A másik nagy véleménycsoport szerint –amelyik csoport egyébként kisebb az előzőnél -, bár a kényszerített prostitúciót használók tevékenysége teljesen elfogadhatatlan, az önként vállalt prostitúcióval viszont már nincs baj, annak használata nem elítélendő szerintük. Egyrészt azért, mert úgy gondolják, hogy a férfiaknak van egy természetes igénye, egy biológiai szükséglete, amit ki kell valahogy elégíteniük, és ha ilyen módon sikerül ezt megoldaniuk, azzal nincs semmi gond. Mások szerint ez a dolog mindenkinek a magánügye, nem az ő feladatuk, hogy azzal foglalkozzanak, hogy a többiek hogy élnek, milyen szexuális életet folytatnak. Olyan vélemény is van, hogy amíg a prostitúció legális, nem ütközik törvénybe, addig ezzel a tevékenységgel nincsen baj, mindenki szabadon gyakorolhatja. Valaki szerint pedig a prostitúció ugyanolyan foglalkozás, mint bármilyen más munka, jó lenne, ha nem tapadna hozzá annyi illegális tevékenység, ezért minél szabályozottabbá, minél ellenőrzöttebbé kellene tenni:

- *„Semmit (nem gondolok róluk), mondtam hogy ez természetes igény. Van, akinek igénye van rá, van, aki hobbiból, van, aki kíváncsiságból - megvan mindenkinek a kategóriája, nem ítélem el őket, ha (a prostituáltak) nincsenek kényszer alatt... Nem, ez természetes igény, fizikai igény. Igénylik, és addig keresnek, amíg meg nem találják a módját.”* (laikus interjúalany)
- *„Törvénybe ütközik az, hogyha valaki igénybe vesz egy ilyen szolgáltatást? Ha neki van arra igénye, hogy elmegy, és akkor fizet egy nőnek, ezt nem lehet büntetni, úgy gondolom. Addig, amíg ezt úgy csinálja, hogy nem okoz vele kárt, nem fiatalkorúval csinálja, akkor miért ne... Ez az ő lelkiismeretén múlik, ha a családjától ez még neki hiányzik, és van rá pénze, akkor...Erről megoszlik a vélemény, van, akit zavar, van, akit nem. Van, aki úgy van vele, hogy nem zavarnak vele senkit.”* (laikus interjúalany)
- *„Ameddig van rá igény, kereslet, addig elfogadható, engem nem zavar. Én nem járok ilyen környékeken...Én, ahogy mondtam, nem ítélem el. Amikor meglátogattam egy barátomat*

Hollandiában, egy közeli ismerőse dolgozik piroslámpás negyedben, ott ez ugyanolyan munka, mint itthon a pék, csak kevesebb adót fizetnek és nyilván nagyobb összeget szednek össze. Az ott egy teljesen legális formájú dolog, vannak ügynökségek, akik ezzel foglalkoznak. ... (A kuncsaftot) nem ítélem el, az ő dolga....Szabad területnek kellene lennie, kellene lennie jogi támogatásnak is, ahogy kellene biztosítani az ilyen szakmát választó nőknek az ingyenes orvosi szűréseket havonta legalább egyszer.” (laikus interjúalany)

- *„Ez mindenkinek a saját döntése. Meg most ne legyünk álszentek, mióta világ a világ, ez a dolog létezik, úgyhogy, ha azt mondanám, hogy szűnjön meg, az egy irreális elvárás lenne. Ha már ez a dolog létezik, akkor így kontrolláltabb, biztonságosabb körülmények között kellene üzni, hogy tényleg ne származzon ebből sérelme elsősorban azoknak, akik ezt űzik.” (laikus interjúalany)*

Megfigyelhető, hogy a fenti két nagy véleménycsoport között a válaszadók neme alapján jelentős különbség van: míg a prostitúció minden formáját – a jogszerűt és a jogelleneset is – elítélő és elutasító csoportban túlnyomórészt nők vannak, addig a laissez faire hívei, azok, akik elfogadják a legális alapokon működő prostitúciót, szinte kizárólag férfiak - bár természetesen mindkét táborban vannak kivételek.

Az egyéni megítéléseken túl érdemes megnézni azt is, hogy mit gondolnak a kérdezettek, milyen a megítélése ennek a jelenségnek társadalmi szinten. Természetesen itt is elhangzanak azok a bevett klisék, hogy „prostitúció mindig volt, mindig lesz, ez a legősibb szakma, ezt soha nem lehet felszámolni”, azaz a jelenség mindig velünk fog maradni. Ugyanakkor többen úgy látják, hogy a magyar társadalomban tabu jelent ez a téma, nem lehet erről nyíltan beszélni, ami egyesek szerint a társadalom álszentségéről tanúskodik, hiszen mindenki tisztában van azzal, hogy ez a jelenség létezik. Ezzel szemben az egyik válaszadó, aki egy kis faluban él, úgy látja, hogy ez a tabujelleg náluk mintha oldódni kezdene mostanában, a falu lakói nyíltabban beszélnek már a helyben élő prostituáltról:

- *„A magyar társadalom, az egy nagyon álszent társadalom, mindenki tudja, hogy ez van, tudja, hogy valakik csinálják, tudja, hogy valakik igénybe veszik, mindkét oldallal találkozott valaki valamilyen szinten már, de mivel ez egy tabutéma, ezért erről senki sem beszél, és így homokba dugják a fejüket.” (laikus interjúalany)*
- *„Eddig (ez) tabu volt, legalábbis szerintem tabu volt, itt X faluban sem merte felvállalni senki. Most már nyíltan, őszintén beszélnek róla, és (azt mondják, hogy a prostituált) a családja érdekében teszi, hogy el tudja tartani a gyerekeit, ne emeljék ki (őket a családból).” (laikus interjúalany)*

Az egyik szakértő szerint az, hogy egy társadalom mennyire elfogadó vagy elutasító a prostitúcióval kapcsolatban, mennyire kezeli ezt tabuként, nagyban függ attól, hogy legális-e az adott országban a prostitúciós tevékenység, nyilvánosan (pl. bordélyházakban) és ellenőrzötten zajlanak-e ezek a folyamatok. Minél kevésbé legalizált a jelenség, annál jellemzőbb, hogy a résztvevőket, így a kuncsaftokat is, stigmatizálni fogja a közvélemény:

- *„Ez nagymértékben attól függ, hogy milyen a jogi beállítottság ezzel kapcsolatban. Ha legalizált a prostitúció, tehát jogilag megengedett, akkor ott normalizálódik ezt a fajta viselkedés, tehát nem stigmatizál, sokkal szabadabban beszélnek róla. ...Én nem is hallottam még elítélően beszélni ezzel kapcsolatban, ahol legalizált, pl. Németországban, annyira normálissá vált. Ez azért is veszélyes, mert a felhasználók is egyre fiatalabbá válnak, mert annyira természetessé válik, és annyira a kultúra részévé válik ez a fajta viselkedés, hogy egyre fiatalabbak lesznek a felhasználók is.” (szakértői interjúalany)*

Nem csak földrajzilag, hanem történelmileg is más-más volt a társadalmi megítélése a prostitúciónak az egyik kérdezett szerint. A második világháborúig például sokkal nyíltabb és elfogadottabb volt ez a jelenség Magyarországon, mint most:

- *Szerintem eléggé elítélendő (most a prostitúció) társadalmi szinten. Nem úgy, mint a régi rómaiaktól tanultuk, legális volt már akkor ott, beavatták a fiatalokat, meg mit tudom én.. De most azért, a mai értelemben.. sőt, hát nem is kell... A két világháború között nálunk is voltak ilyen házak, a fiatalokat elvitték oda, viszonylag legalizálva volt. Elfogadta a társadalom, nem volt az, hogy szégyen.” (laikus interjúalany)*

III/6. A kereslet visszaszorításnak lehetséges útjai

A szakértők jelzése szerint a prostitúciós tevékenységek európai szabályozásának ma két olyan jellegzetes modellje van, amelyek a prostituáltak kizsákmányolása ellen, a maguk módján, „szélsőségesen” próbálnak fellépni. Az egyik véglet az ún. skandináv/északi modell, ami a keresleti oldal tekintetében a teljes tiltást vezette be, a másik véglet pedig, ami Nyugat-Európa sok országában él jelenleg (pl. Ausztriában, Németországban, Angliában, Hollandiában), és ami a prostitúció intézményét a teljes legalitás talajára helyezi (legális modell).

A jelentésünknek értelemszerűen nem célja ennek a két modellnek a részletes elemzése és bemutatása. A témánk szempontjából ennek a két modellnek a megkülönböztetése csak annyiban fontos, hogy a két szabályozási modell hatása – a szakértői interjúalanyok szerint - a keresletre milyen.

Mindkét modell célja az, hogy a kínálati oldalon a kizsákmányolási viszonyok felszámolódjanak, de ezen közös pontok, párhuzamok mellett a keresleti oldal vonatkozásában már inkább a különbségek figyelhetők meg. A szakértők szerint a skandináv modell hatása – az érintett országokon belül - egyértelműen keresletcsökkentő. A keresleti oldal kriminalizálása egy sor más intézkedéssel egyetemben (pl. edukációs tevékenység, felvilágosító kampányok, kiléptető programok, prevenciós tevékenységek, stb.) statisztikailag is mérhető módon mutatja, hogy visszaszorulóban a kereslet.

De van olyan szakértő, aki szerint ez a modell nem jött be igazán, illetve vannak ennek a szabályozási modellnek is árnyoldalai:

- *„(A modell azt mondja, hogy) tiltani fogjuk..., ha én szexuális szolgáltatást vásárlók, ugyanakkor nem tiltom a szexuális tevékenységnek a kínálatát, ami szerintem jogi abszurdum, mert akkor végül is nyújthatom, de kinek nyújtom, ha nincs, aki megvásárolja... A skandináv minta sem jött be... lényegében én férfiként nem mehetek oda, nem jelentkezhetek be egy lányhoz és fizethetem ki azt az 1 órát, mert azzal büncselekményt követek el és a svéd rendőrség ezeket az embereket fogdossa el azon emberek helyett, akik a lányokat kiszervezik külföldre és a szolgáltatásukat igazából lehetővé teszik szállással, minden egyéb ügyintézésrel... Én biztos vagyok benne, hogy büntetéssel ezt nem lehet érdemben (csökkenteni)... semmiképpen sem a büntetőjog módszereivel.” (szakértői interjúalany)*
- *„Nagyon sokan átmennek olyan országba, ahol nem... (tiltott), vagy átmennek az online térbe, ami nagyon divatos lett... Tehát nem feltétlenül szűnik meg ez, és egy naiv elképzelés, hogy teljes mértékben megszűnik, itt arról beszélünk, hogy le lehessen redukálni már ezt.” (szakértői interjúalany)*

A legalitásra építő modell – bár nem célja –, de inkább keresletösztönző hatású abban az értelemben, hogy természetessé, hétköznapivá teszi ezt a típusú fogyasztást. Igaz ezzel párhuzamosan azt is természetessé

teszi, hogy a kuncsaftok tudatosabban és jogszerűbben kezeljék ezeket a helyzetet (pl. ha kiskorúval találkoznak, akkor azt bejelentsék). Így ennek a szabályozásnak – ha lehet ilyen mondani - a jótékony hatása abban rejlik, hogy a kínálati oldal számára nyújt nagyfokú védelmet és transzparenciát.

- *„Volt egy magyar kislány, beleszeretett egy nagyon rossz fiúba, aki kivitte őt Amszterdamba, és feltette egy ottani ilyen rosszlányok nevű helyre, és elment a kuncsaft ehhez a kislányhoz, akkor 16 éves volt. A kuncsaft megállt az ajtóban, meglátta, hogy ő, hogy néz ki és elment a rendőrségre, nem is ment be. Mondta, hogy ő azt gondolja, hogy 18 év alatti kislány volt... Maga a kuncsaft mondja azt, hogy itt a blokk, ezt köszi, nem, mert ebből nekem bajom lesz.”* (szakértői interjúalany)

A két szabályozási modell kiemelése azt is mutatja, hogy a kérdésre válaszolva – mivel lehetne a keresletet csökkenteni – az interjúalanyok kétféle módon közelítenek a témakörhöz. Az egyik a keresleti oldal felől indul el, és arra az axiómára épít, hogy ha nincs kereslet, nem lesz kínálat sem, és nem lesznek szexuális célzattal kizsákmányoltak sem. A másik oldal viszont megfordítja ezt a tételt, és inkább a kínálati oldalra koncentrálna, és a kínálati oldalra gyakorolt hatásokat veszi számba, azt, hogy milyen módon lehetne elérni, hogy ezen az oldalon a kizsákmányoltak száma csökkenjen. Ha ugyanis ez a típusú kizsákmányolásra épülő kínálati oldal szűkül, akkor a kereslet csökkenhet, illetve egy „tisztább”, kevésbé jogellenes cselekményekkel terhelt kínálat alakulna ki.

Mindkét oldal esetében sokszor az egy alapvető premissza, hogy a másik oldalhoz úgy állnak hozzá, hogy az egy örök, állandó dolog. Akik szerint próbáljunk hatást gyakorolni a keresletre, azok gyakran gondolják azt is, hogy kínálati oldal mindig lesz, mert mindig lesznek olyan emberek, akik ebből akarnak (legálisan vagy nem legálisan) megélni, de a kereslet csökkentésével talán hatást lehetne elérni a kínálati oldalon is. Ha pedig a kínálatra próbálunk hatni, akkor abból kell kiindulni, hogy prostituáltak által kínált szexuális szolgáltatásra mindig lesz igény, de a kínálat csökkentése maga után vonhatja a kereslet visszaesését is.

A kétfajta megközelítésből kiindulva, az alábbiakban a lehetséges eszköztárakat annak függvényében mutatjuk be, hogy a javaslatok melyik oldalra helyezik inkább a hangsúlyt: a kereslet- vagy a kínálatcsökkentésre.

A keresletcsökkentésre koncentráló megoldások

a.) A kuncsaftok büntethetősége

A laikus interjúalanyok is többször hozzák szóba a kuncsaftok büntethetőségét, ennyiben azonosulni tudnak a fentebb bemutatott skandináv modellel. Igaz sokan olyan eseteket hoznak szóba, amelyek a hatályos magyar szabályozás alapján már ma is büntetendők, tehát ezek az elkövetési alakzatok, és ezek büntethetősége nem lenne új elem a hazai szabályozásban:

- *„Minden olyan embert, akit ilyennel elkapnak, büntetést kiszabni rájuk, legyen olyan is, akit ezzel kapnak el, világosítsák fel, miről is szól ez, mikben lehetnek ezek a lányok, akik ezt csinálják, konkrétan vegyenek részt... (oktatáson), amin elmagyarázzák, hogy igenis hány nő van belekényszerítve, lány, akár fiatalok.”* (laikus interjúalany)
- *„Szerintem érzelemmentesek ezek a férfiak, én úgy tudom elképzelni, ott nem lehetne rájuk hatni, inkább a büntetőjogi felelősség az, ami esetleg, ha megjelenne és azt mondja, ha ilyen rabszolgaként tartott nővel vagy férfival létesít szexuális kapcsolatot, akkor ettől-eddig terjedő börtönbüntetést von maga után.”* (laikus interjúalany)
- *„Hogyha ezt és ezt igénybe veszed, akkor mehatsz a börtönbe.”* (laikus interjúalany)

- *„Ezt akár úgy lehetne kezelni, mint egy pedofiliát, ha hasonló büntetést adnának itt is, akkor nagyon sokan elgondolkodnának rajta, hogy megéri-e.”* (laikus interjúalany)

b.) A nyilvánosság szerepe

Maga a büntetés már önmagában is azt jelenti, hogy valakiről a szűkebb-tágabb környezetében kiderülhet, hogy ilyen szolgáltatásokat vesz igénybe. Többen – a büntetésektől függetlenül is – azt gondolják, hogy komoly visszatartó hatása lenne annak, hogy ha ezek az ügyek nyilvánosságra kerülhetnének. Ugyan a mai GDPR által túlszabályozott világban ennek kevés a realitása, de egy lehetséges opcióként többen el tudnák ezt a megoldást képzelni (pl. hogy a családtagok, rokonok megtudják). Ezt a megoldást az egyik szakértő egy konkrét – kliensek körében lebonyolított - kutatásra hivatkozva hozta szóba. Maga a kutatás azt mutatta, hogy a kliens oldaláról ennek van/lehet a legnagyobb visszatartó hatása:

- *„Ha esetleg nyilvánossá tennék a nevüket, vagy az állandó lakcímükre a rendőrség küldene a családtagoknak (egy értesítést), tehát a nyilvános megszégyenítéstől félnek, de semmi más nem visszatartóerő számukra.”* (szakértői interjúalany)

De ez az érv a laikus interjúalanyok körében is felmerül:

- *„Nyilvánosságra hozás, újságok is, egy csomó dolgot, egy celeb élete, nyilvánosságra hozzák, akkor már lehet, elgondolkodik rajta az ember.”* (laikus interjúalany)

c.) Edukáció

Az egyik legfontosabb eszköz – mind a laikus, mind a szakértői alanyok szerint - az edukáció lehetne. Talán ez került leggyakrabban szóba a beszélgetések során. Ezt már az iskolákban el kellene kezdeni, minél korábban. Ennek az alapját a ma sokszor formálisan működő szexuális felvilágosítás jelenthetné. De ezen érdemes továbblépni, preventív szempontból szélesítve a tematikai kört, és nem pusztán csak a felvilágosításra kellene koncentrálni, hanem a szélesebb értelemben vett szexuális nevelésre. A tudatosítás jegyében ki kellene térni mindazokra a jogi aspektusokra, amelyek a jogtudatosság szintjét emelnék a gyermekek, fiatalok körében ezzel a témakörrel kapcsolatban. Az érzékenyítés során pedig arra, hogy mindenki megismerhesse az áldozatok teljes élettörténetét, a kezdetektől a végéig, hogy átélhető legyen, mi és miért történt meg ezekkel az emberekkel, ennek segítségével pedig tanulni lehessen ezekből a esetekből.

- *„Nagyon kis korban már általános iskolától, ugye ezt a bajt, ha már kialakult, nem lehet visszafordítani, de az elkövetkezendő generációkat edukálni kellene a témában mindenképpen, és akkor már ők is tudatosabbak lennének ezzel szemben.”* (laikus interjúalany)
- *„Csak iskolával, ott kell elkezdni.. az emberi.. ilyen tantárgy szerintem nincs is, hogy emberi jogok stb. Be kell ezt vezetni, mindenkinek tisztában kell lenni az általános iskolában, hogy milyen jogai, kötelességei vannak, mivel jár, ha embertársainkat megalázzuk.”* (laikus interjúalany)
- *„Közelebb hozni az embereket ahhoz, hogy ezek a nők, akik a prostitúcióban vannak, miért vannak benne, mik a pszichológiai mozgatórugói, miért kerülnek bele.”* (szakértői interjúalany)
- *„Azt meg kellene érteni, hogy ezek kiszolgáltatott helyzetű nők vagy férfiak, ez nem egy gazdasági kényszer, hogy ez egy megalázott helyzet, ez egy szolgátság, ez egy kiszolgálás, hogy a szex, az nem arról szól, hogy az egyik kiszolgálja a másikat. Azt gondolom, a szexuális nevelés is fontos, az is fontos, hogy a nők szexuális nevelése, hogy akármilyen helyzetben is ezt ne tegye, mert tönkreteszi a lelkét, meg tönkreteszi a jövőjét, mert nehezen lehet felépülni ebből a helyzetből. Ha valaki prostituált, az olyan pszichés problémákat okoz, olyan pszichológiai dolgok kerülnek elő, ami miatt nem tud később normális párkapcsolatot vinni... Az edukáció meg a szexuális nevelés, az tud a*

legtöbbet érni, hogy az emberek tisztában legyenek az emberi értékekkel, a saját értékükkel, a szexualitás funkciójával, értékével.” (szakértői interjúalany)

d.) A pornófogyasztás kérdése

Az edukáció témaköréhez tartoznak, és azon belül egy fontos részterületet jelölnek ki – ezért is emeljük ki egy külön pontban – a pornófogyasztással kapcsolatos kérdések (a tartalmak elérhetősége, szabályozhatósága, értelmezése, hatásmechanizmusa, stb. Mivel az internet révén ezek a tartalmak ma már szinte mindenki – felnőttek és gyerekek – számára korlátlanul elérhetők, az erről való beszélgetés, az ezzel kapcsolatos edukálás - különösen a kiskorúak esetében – elengedhetetlen.

- *„Ha sikerülne ezt az üzenetet átadni, hogy a másik testével, másik emberrel nem csinálhatok azt, amit akarok, mert én fizettem érte. Ha ez egy kattintás itt a fejekben, akkor már lehet, hogy sikerülne egy kicsit a keresletet csökkenteni, de ez annyira sok más dologgal is összefügg, pl. a pornóiparral, nyilván ott is elkezdhethetne valami, hogy a fiatalok ne a pornón nőjenek fel és ne abból induljanak ki, hogy ott mi van, de ez hosszú távú, nyilván 5-10 éves történet lenne, mire ezt láthatnánk a kereslet csökkenésében, módosulásában, megváltozásában.” (szakértői interjúalany)*
- *„(Svédországban tapasztalható, hogy) 10 éves korra kellett levinniük ezt a szexuális nevelést, 14-re tervezték, de le kellett vinni 10-re, mert már ennyire korán néznek pornót, és még nem értik, nem tudják, hogy mit látnak, ez a veszélyes. Nem tudják felfogni, hogy ami történik, az erőszak, mert akkor még nem volt jellemzően empirikus szexuális tapasztalatuk, ezért nem tudják, hogy az nem a normális. Ezért le kellett vinni 10 éves korhatárra ezeket az órákat, és abszolút látni..., hogy működik.” (szakértői interjúalany)*

e.) Reklámkampányok

Az általános tájékoztatás, edukálás fontossága mellett többen szóba hozták a figyelemfelkeltő reklámok fontosságát is, amelyek a témára úgy is ráerősíthetnének, hogy valamilyen új, nem szokványos eszközzel, megközelítéssel élnek.

- *„(Óriásplakátok,) az autópályán is vannak olyan plakátok, ha 130-cal vagy 150-nel mész (akkor büntetnek), valami hasonlóra gondolok.” (laikus interjúalany)*
- *„Akár flashmob-okat csinálni a prostikért... egy ember nagyon sokat tud tenni ennek érdekében... pár ember, ha így elkezdi ezeket nyomtatni, akkor biztos egy csomó mindent lehet tenni ezek érdekében.” (laikus interjúalany)*
- *„Esetleg elrettentő példákkal, betegségek, amik esetleg elkaphatók, vagy nem tudom, hogy mi az, ami elrettentő lenne, hogy ne vegyék igénybe. Mint a cigisdobozon a képek...” (laikus interjúalany)*

A kínálatcsökkentésre koncentráló megoldások

Ezeknek a megoldásoknak azért lehet létjogosultsága jelentésünkben, mert a kínálat csökkenése a keresletre is visszahat abban az értelemben, hogy azt visszavetheti.

a.) Edukáció

Itt az edukációs tartalmak „fogyasztói” elsősorban azok a fiatalok lennének, akik veszélyeztetettebb környezetben élnek, akik nagyobb eséllyel válhatnak áldozattá. Az ő hatékonyabb elérésük és edukálásuk révén a kizsákmányolási szerepkörbe kerülő áldozatok száma talán csökkenthető lenne.

- *„Az a megelőző magatartás, amit... folytat a magyar rendőrség és a civil szervezetek, a lányokat, lényegében azt a potenciális kört célozva, ahonnan leginkább kikerülnek ezek lehetséges áldozatai, teljes egészében célt érhet, és célt is ér. Valószínűsítem, hogy látják azt, hogy melyek azok a magatartások, amik már nem az önkéntesség irányába fogják hajtani a szekerét a lányoknak, hanem pénzelvétel lesz. Ezt a megelőző tevékenységet, oktatást kéne tovább folytatni... A sértetti oldalt tudjuk csak meggyőzni arról, hogy úgy csinálják a tevékenységüket, hogy abba ne lehessen beleszólni külsős személynek, ne engedjenek befolyást a saját tevékenységükre... Az érzelmi kötődés erősítését célzó magatartásokat kéne valahogy kiismerni a lányoknak.”* (szakértői interjúalany)

b.) Társadalmi-gazdasági környezet

Mivel a probléma hátterében az interjúalanyok szerint súlyos társadalmi-gazdasági problémák húzódnak meg (pl. mélyszegénység, aluliskolázottság), fontos, hogy ezek a társadalmi alrendszerek hatékonyabban, funkcionálisabban működjenek, és így kevésbé termelődhessen ki egy olyan réteg, amely kizsákmányolói, illetve kizsákmányolt szerepkörbe kerülhet.

- *„Én azt gondolom, hogy... óriási változásokat akkor fogunk tudni elérni, ha az embereknek meg a leszakadó rétegeknek perspektíva nyílik, hogy mit kezdhetnek magukkal az életben, meg hogy tanulni tudnak, hozzáférnek az oktatáshoz, benne tudnak maradni.”* (szakértői interjúalany)

c.) Jogszabályi környezet

Többen vannak azon a véleményen, hogy a jogszabályi környezet megváltoztatása a kizsákmányoltként „dolgozó” prostituáltak számát csökkenthetné. (Ez az elképzelés közel áll a legális modell teljeskörű bevezetéséhez.) Fontos volna a prostitúciós tevékenységre rátelepedő kizsákmányoló réteget valamilyen módon teljesen kiiktatni a rendszerből (eljárás alá vonni őket, szigorú büntetéssel sújtani őket).

- *„Törvényes keretek közé szorítsák, azt már igen.. nyilvános házak, orvosi vizsgálat, bejelentés, adóztatás, hatósági számla.. ahogy most is, ember vállalkozó, kiállít egy számlát, be is ment a navhoz – valahogy hivatalosítani és akkor eltűnnek a stricik, a kerítők.. vagy pedig másképp csinálnák.. közvetítési díjat venne fel, amiért kiközvetít egy nőt.. nem tudom.. valahogy hivatalossá kell tenni, ahogy sok mindent.”* (laikus interjúalany)
- *„Komolyabb razziákkal és ezt is komolyabb büntetésekkel... Mert például a hatóságok annyira nem foglalkoznak ilyen dolgokkal, pedig kellene.”* (laikus interjúalany)
- *„A futtatók csökkentése, pl. hát úgymond próbavásárlás szerint, szóval civil rendőrök mennek egy adott időpontra, és ott lecsapnak rájuk, vagy pedig az adott oldalakat, hirdetőportálokat kellene lezárni.”* (laikus interjúalany)

d.) A rendőrség fellépése, nyomozati cselekményei

A fenti példák is már utalnak a rendőrségi fellépések szükségességére. Az interjúalanyok szerint a rendőrségnek komoly szerepe van abban, hogy a kínálat milyen összetételű, mennyire könnyen elérhető, mennyiben legális, vagy illegális. Abban az esetben, ha a rendőrség minden esetben hatékonyan, proaktívan állna a kérdéskörhöz, akkor csökkenthető lenne a kizsákmányoltként dolgozó prostituáltak száma.

- *„Egyedül talán a kínálatot tudom elképzelni visszaszorítani, mégpedig így, hogy a rendőrségnek az erőteljesebb fellépése kapcsán mondjuk, hogy ahova mindig kijártak a lányok, oda kamerákat szereltek fel és azonnal megy a rendőrségi autó, ha ott valami mozgolódás van. Keresletet nehéz visszaszorítani ilyen formán, hogy ennyire titokban van tartva.”* (laikus interjúalany)

- „X városban folyamatosan járőröznek azon az úton, ahol a fiatal hölgyek szoktak állni, viszont ott sokkal nagyobb lett a közbiztonság ezáltal, és kevesebben vannak kint az úton azóta, amióta a rendőrök odafigyelnek, mennek és igazoltatják őket, büntetik őket.” (laikus interjúalany)
- „Nagyon sokszor indul hivatalból az ügy... Ez akkor szokott előfordulni, ha már van nekik valamilyen infójuk és ráállnak valakire, de láttam olyan esetet is, ahol pl. az egyik nyomozó, egyébként nagyon proaktív módon a Facebook oldalakat nézegette... ahol ismertebb családokra keresett rá. Nagyon ügyesek ezek az elkövetők, de... feltették magukat a vastag nyakláncsal, pénzzel, az új kocsikkal stb., és egy csomó bizonyítékát adták annak, hogy akkor erre rá lehet fűzni egy ügyet, és egy ilyen proaktív nyomozó éberségéből adódóan indult egy ügy. Egy nagyon nagy ügyet sikerült ebből feltárni.” (szakértői interjúalany)
- „A humán faktor szerepét ebben a bűncselekmény elleni fellépésben is nehéz kikerülni, ... kellett egy olyan ember, aki személyében elhivatott, motivált, képzett és akar tenni, és jól is szervez, tudott csinálni képzéseket és ezek beértek. Egy emberen múlt, de nyilván kell hozzá a szervezet is meg a főnökei támogatottsága, de ha ő nem ilyen aktív és nem ennyire elkötelezett, akkor lehet, hogy nem mondhatnánk ezt most, hogy ennyi változás történt.” (szakértői interjúalany)

e.) A bejelentői aktivitás növelése

A rendőrség számára sok esetben kívülről, „az utcáról” jöhetnek a bejelentések, hogy feltehetően XY elkövető valakit kizsákmányol, vagy valakit vélhetően kizsákmányolnak egy bizonyos helyen. Az interjúalanyok fontosnak tartanak, hogy ezen bejelentések száma a jövőben növekedjen, mert ennek révén lehetne sok-sok áldozatot megmenteni. Ezt a bejelentői aktivitást kellene valamilyen módon gerjeszteni, felerősíteni:

- „Ilyen figyelemfelkeltő táblákat lehetne kihelyezni, vagy reklámozni, ha valaki hasonló esetet lát, azonnal bejelenteni, vagy ha valaki ilyen szolgáltatást vesz igénybe és észreveszi, akkor azonnal jelentse.” (laikus interjúalany)

III/7. A látencia mértéke

Az interjúalanyok szerint nagyfokú látencia jellemzi ezt a kizsákmányolási formát. (Részben azért is, mert egy része külföldön valósul meg, a prostituált lányok külföldre való kiközvetítésével, amit itthonról nem láthatunk.) De összességében a látencia valamivel kisebb mértékű, mint a munkacélú kizsákmányolásnál, mert a tevékenység jobban szem előtt van (mint pl. a házi rabszolgaság), és több érintett is van a folyamatban, hiszen a kliens belépésével a kizsákmányoló és kizsákmányolt viszonylatba egy új, idegen szereplő is „megérkezik”. De az interjúalanyok szerint ennek az új szereplőnek a megjelenése igazából nem okoz változást a látenciában. Sőt, ellentétes hatást is kiválthat, mert ő maga is inkább abban érdekelt, hogy ezek a kizsákmányolások rejtve maradjanak.

A látenciát pont az alakítja ki és szilárdítja meg, hogy a cselekmény középpontjában álló főbb szereplők közül (kizsákmányoló, kizsákmányolt, „fogyasztó”) senki sem akarja vagy tudja a cselekményt a felszínre hozni, bejelenteni a hatóságok számára. Maguk a hatóságok pedig sok esetben nem proaktívan viselkednek, nem tudják/akarják az ügyeket maguk elindítani és felgöngyölíteni.

- „Amikor 18 év feletti az áldozat, akkor ott valahogy a hatóságok is jobban elfogadják, hogy ez egy üzlet.” (szakértői interjúalany)
- „Szerintem a hatóságok nem hülyék, tudnak róla, csak bizonyítási kényszer van szerintem. Nincs a kezükben annyi bizonyíték, hogy a futtató ellen forduljanak. Másik meg, bizonyos nyomozati

hatóságoknak szükségük is van információ miatt egy-két ilyen futtatóra, más információkat szereznek be ezáltal és ezért hagyják őket.” (laikus interjúalany)

- *„A három szereplőnek, prostituált, az ő futtatója és a kliens között van egy olyan érdekközösség, amit néha a harag, a szerelmi viszály, pénztelenség stb. felülírhat, de akkor is olyan szoros, hogy ezt így nem nagyon szeretik megbolygatni, leginkább a sértettek. Sokszor a sértett valamilyen szenvedéllyel küzd. Vagy az elkövető alakította ki, vagy már korábban is alkoholproblémái, drogproblémái voltak, esetleg gyógyszerfüggő. Nagyon sokan isszák az energiatalakat, azzal is nagyon függővé tudják tenni, nagyon sokuk sértettként már korábban is ilyen problémával küzdött, de nagyon soknál az elkövető alakította ezt ki, hogy a kontrollt jobban tudja felette érvényesíteni. Nagyon sokszor az alkohol vagy főleg a drogfogyasztó sértettek azért nem szeretnek elmenni a rendőrségre és elmondani, hogy mi történt, meg egy csomószor az alkoholos befolyásoltság alatt elkövetett dolgokról sem szívesen beszélnek.” (szakértői interjúalany)*

A sértetti oldal inaktivitása - a szenvedélybetegségek mellett - még egy sor más tényezővel is összefüggésbe hozható (félelmi helyzet, zsarolási szituáció, túlzott érzelmi kötődés a kizsákmányoló irányába, stb.) és azt sem szabad elfelejteni, hogy gyakran gyerekek az áldozatok, akik már csak koruknál fogva sem tudják ezt a helyzetet kezelni:

- *„Négy fal között nem minden derül ki. Eleve onnan indulunk ki, hogy gyerekek vannak az egyik oldalon, sértetti oldalon, akik szegények nem tudják, hogy kinek mondják el, hova menjenek ezzel az üggyel kapcsolatosan... Szegények most hova szaladjanak?” (laikus interjúalany)*
- *„A legnagyobb oka az, hogy félnek. Nagyon sokan félnek attól, hogy bántják őket vagy megszarolják, hogy megölik a családját, gyereket akár ,és féltik őket is.” (laikus interjúalany)*
- *„Mert ez egy tabutéma elsősorban, meg az áldozatok nem kérnek segítséget, benne ragadnak ebben a helyzetben, az ismerősök sem mernek, a megfélemlítés miatt elsősorban.” (laikus interjúalany)*

Ez ugyancsak tabutéma a kuncsaftok körében, akik még kevésbé hajlanak arra, hogy bejelentést tegyenek, és ezzel a látenciát csökkentse. Esetükben – ahogy korábban már említettük – komoly visszatartó hatása van annak, hogy inkognitóban akarnak maradni. De nem akarják vállalni azokat a stigmákat sem, amelyeket a társadalom a prostituáltak szolgáltatásainak igénybe vevőihez hozzákapcsol.

- *„Sosem fogjuk megtudni, mert ezek az emberek nem (jelentenek). Ahhoz, hogy megtudjuk, ezeknek a férfiaknak jelenteniük kéne, hogy akit használni akartak, az emberkereskedelem áldozata volt, de ezt nyilván nem fogják megtenni, mert akkor azt is el kéne árulniuk, hogy prostituáltat akartak használni, ami erősen stigmatizált. Ily módon teljesen látens marad a tevékenység, ahogy eddig is az volt.” (laikus interjúalany)*
- *„A széken vissza fogja tartani, illetve nem fogja szóvá tenni a futtatóknak sem, nem fog semmit tenni, mert fél, hogy esetleg fegyverrel vagy késsel nekiesnek és az életével fizet.” (laikus interjúalany)*

IV. KÉNYSZERKOLDULTATÁS

A kényszerkolduttatás keresleti oldalának vizsgálata kapcsán korábban már megjegyeztük, hogy a keresleti oldal beazonosítása viszonylag könnyű feladat az interjúalanyok számára, még ha a kifejezés használata egy kissé meglepő is számukra, ha a kereslet alatta szigorúan a fogyasztást, a használatot, az igénybevételt értjük.

Ebben részben talán inkább úgy érdemes értelmezni a kereslet kifejezést, hogy az embernek természeténél fogva igénye, „kereslete” van arra, hogy segítséget nyújtson másoknak. Ez a szándék áll a „szolgáltatás” középpontjában, és ez az igény válik erőteljessé, ha a másik fél egy rászoruló személy. Ezt a segítőszándékot használják ki az elkövetők a „szolgáltatásuk” nyújtásával. Paradox módon a segítségnyújtással - ha a támogatott koldus kényszerkolduttatás áldozata - az adakozó ember ahhoz járul hozzá, lényegében akaratlanul, hogy egy kizsákmányolói helyzetet tartson fenn.

Ugyanúgy, ahogy más emberekezelemmel kapcsolatos bűncselekményeknél is, a keresleti oldal kétféle ágazik aszerint, hogy a „fogyasztó” tudja-e, hogy kínálat milyen: adott esetben kizsákmányolásról (kényszerkolduttatásról) van szó, vagy egy ettől független formáról van szó, nevezzük úgy, hogy egyéni koldulásról. Abban az esetben, hogy ha a „fogyasztó” tudja, hogy kényszerkolduttatásról van szó, merülhet fel az a morális kérdés, vajon igazából jót tesz-e az ember a támogatással.

Az alábbiakban ismertetjük a kvalitatív kutatás tapasztalatait e témakörrel kapcsolatban, de jóval rövidebben, mint a munka-, illetve szexuális célú kizsákmányolás témaköre kapcsán, mert a bűncselekményi alakzat és a hozzá kapcsolódó kereslet csak rövidebben volt érintve az interjúban.

IV/1. A tájékozottság mértéke

Az interjúk tapasztalatai alapján közismert jelenségről van szó. Sajnos ma sok helyen találkozhat az ember koldusokkal, és adja magát az is, hogy szalakat a háttérben sokszor a „koldusmaffiák” vezérei, a „kolduskirályok” mozgatják.

A tevékenység – és általában az emberkereskedelem – határokon átívelő jellegét mutathatja, hogy a keresleti és a kínálati oldal ezen a területen is gyakran szétválik egymástól. Adott esetben a magyarországi koldusoknak külföldön kell „dolgozniuk”, a kereslet tehát már egy másik országból kapcsolódik a „szolgáltatáshoz”, Magyarországra pedig a környező országokból érkeznek kényszerkoldusok. A külföldi szál általában azért jön be a történetbe, mert az elkövetők/ szervezők abból indulnak ki, hogy ha minél nyugatabbra mennek, annál inkább tudnak nagyobb bevételeket elérni, mert annál nagyobb az adott országban a fizetőképes kereslet. Az alábbi idézetekből az is látható, hogy elkövetői (és áldozati) oldalon gyakran kisebbségekről beszélnek az interjúalanyok:

- „Egy házaspár eljárt a kórházakba... és ott a különböző, sebészeti osztályról pl. végtaghiányos embereket toboroztak, nyilván, akikről tudták, hogy egyedülálló, idősebb és vitték ki őket koldulni Bécsbe, Németországba különböző városokba templomok elé és nagyon jól kerestek vele. Nagyon nehezen volt megfogható, mert ő csak segített, ő hazavitte magához és ő csak lehetőséget biztosított, hogy gyógyuljon, közben meg sokkal nagyobb kárt tett a szervezetében az áldozatnak.” (szakértői interjúalany)
- „A román koldusmaffia dolgozott ezen a környéken. Ilyen patkányfejű emberek, sérült, beteg emberek, nagyon agresszívan koldultak. Jellemzően azért magyar anyanyelvű emberekről beszélgetünk, sőt én még olyat is hallottam, hogy innen Magyarországról elmentek teljesen jóvágású, jólsituált emberek koldulni Brüsszelbe vagy Berlinbe, egy nap összekoldult 3-400 eurót,

az neki milyen jó volt... ez a sajátja volt, ő kiment... tudta csinálni, 1-2 hétig, keresett vele egy kis pénzt, jött vissza... (egyéni kolduló) úgy működik, hogy egy idő után... feltűnik valaki és eltakarítják onnan, mert gondolom területekre van osztva mindenhol, óriási üzlet lehet ez amúgy.” (laikus interjúalany)

- *„Éltem (évekkel ezelőtt) Írországban és az első időkben... abszolút láttunk (ilyet)... Megjelentek a magyar cigányok, illetve a román cigányok és kiültette őket a családfe ide-oda és koldultak. Többet kerestek Írországban, mint én egy napi munkával, jóval többet... Ez itthon is működik, akár egy gyorsétterem kocsibeállójánál is várakoznak és kényszerkoldulnak, gyereket odaküldenek, sok ilyen eset van... itt Borsod megyében elsődlegesen cigányokról van szó, akik koldultatnak.” (laikus interjúalany)*
- *„Mindenképp etnikumot képzelek el és tényleg nem szeretnék rasszistának tűnni, de az összes ilyen hírben, ami ilyenrel kapcsolatban érkezik az emberhez, mindig valami etnikum az elkövető... (A koldulói oldalon is) nagyrészüket roma populációból érkeznek, de nem csak és kizáróan, érkeznek mindenhol, máshonnan is.” (laikus interjúalany)*

IV/2. A kereslet nagysága

Egy kérdés erejéig a téma érintve volt a kutatássorozaton belül lebonyolított egyik kérdőíves kutatás alkalmával. Ez alapján talán pontosabb adatokkal is rendelkezünk a kereslet feltételezett nagyságáról. Bár a kérdés a támogatás jellegéről, az ezzel kapcsolatos attitűdükéről szólt, de ez alapján azt lehet mondani, hogy a magyar társadalom 67%-a szokott adni koldusoknak pénzt, és 32%-a adna akkor is, ha adott esetben tudná, hogy az illető kényszerkoldultatás alanya. Tehát viszonylag sokan érintettek a keresleti oldalon (még ha nem is biztos, hogy ennek tudatában is vannak).

IV/3. A keresleti oldal profilja

Itt is érdemes még a kvantitatív kutatás adataira hivatkozni. Az adatok társadalmi-demográfiai bontása azt mutatja, a kényszerkoldultatás alanyának megsegítése részben abból fakad, hogy a támogatók információhiányosak: nem figyelnek oda arra, hogy kivel találkoznak, nem veszik észre a figyelmeztető jeleket, eszükbe se jut, hogy egy áldozatot segítenek meg. Erre utalhat, hogy a kényszerkoldusok támogatói között felülreprezentáltak a fiatalok és az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők.

Vagy lehet, hogy tudatában vannak ennek, de fontosabbnak tartják, hogy valamilyen módon segítsék a koldust, még ha ezzel lehet, hogy „iparág” fennmaradásának kedveznek. Erre utal, hogy a támogatók között relatíve többen vannak a nők és kisebb településeken élők is, akikben nagyobb emocionális töltet lehet, amikor arról döntenek, hogy kinek segítsenek (3.sz. táblázat).

3.sz. táblázat

A koldusok, kényszerkoldulás áldozatainak anyagi támogatásae

(%-os arányok a társadalmi-demográfiai változók bontásában, N=a kérdésre érdemben válaszolnak)

	akik szoktak koldusnak pénzt adni	akik kényszerkoldultatás alanyának is adnának
a kérdezett neme		
férfi	64	30
nő	70	34
a kérdezett életkora		
18-29	68	37
30-39	73	38
40-49	63	31
50-59	66	26
60-xx	67	29
a kérdezett iskolai végzettsége		
alapfok	68	35
középfok	69	31
felsőfok	65	28
lakóhely		
Budapest	65	24
megyeszékhely	61	27
egyéb város	68	33
község	73	39
összesen	67	32

IV/4. A keresleti oldal motivációi

Egyértelműen a támogatás, a segítség van a háttérben, bár nem feltétlenül mindig anyagi támogatásról van szó. Van, aki élelemmel és/vagy ruházattal támogatja a rászorulókat. Ebben szerepet játszik az is, hogy attól tartanak, hogy ha pénzt adnak, akkor annak a felhasználása nem biztos, hogy megfelelő volna:

- „Én... nem is adok pénzt koldusoknak. Ha látom rajta, hogy tényleg ételre kell neki vagy bármi és van a közelben bolt, akkor sokkal hamarabb megyek be és veszek egy almát vagy 2-3 péksüteményt neki, minthogy adjak neki teszem azt 500 Ft-ot, mert semmi nem garantálja azt... hogy abból a pénzből nem alkoholt vagy drogot, bármi más olyat vesz, ami nem az egészségét szolgálja.” (laikus interjúalany)
- „A bevásárlóközpontoknál anyuka ott áll az ajtóban és a gyerekeit küldi, hogy kérjenek pénzt, mert hogy ők nagyon szegények és élelmiszerre kell, közben az édesanya alkoholra költi el a pénzt. Mi is belefutottunk már ebbe, hogy mentünk be és ott kérte a gyermek a pénzt, bevásároltunk nekik és mondták, hogy nekik nem erre kell.” (laikus interjúalany)

A motiváltságot valamennyire befolyásolhatja, hogy ha az ember tudja, hogy az, akit segít, az éppen kizsákmányolás áldozata-e. Ha igen, akkor merülhet fel az a morális kérdés, hogy érdemes-e támogatni egy kényszerkoldultatás áldozatát, ha lehet, hogy ezzel rosszat teszünk. Ez a dilemma az interjúalanyok egy részében spontán módon is felmerül a beszélgetések során. A problémát az jelenti, hogy a támogatással a kizsákmányolói helyzet fennmarad, és olyan emberek támogatása történik meg, akiket az adakozó nem is akarna anyagilag segíteni (az elkövetőket). De ha nincs támogatás, akkor azzal lehet, hogy még rosszabb helyzetbe sodorják az áldozatot:

- *„Nagyon nehéz, nem tudod biztosan, hogy az a pénz, amit odaadsz, az kényszer koldusnak a kezébe megy vagy pedig... Nem láthatom, nyilvánvaló. Ha nem adok neki és esetleg kényszer koldultatják, akkor lehet, hogy rosszat teszek, mert hogy megverik, bármilyen fizikai bántalmazásnak lesz az elszenvedője. Ha adok neki, akkor pedig táptalaj továbbra, a következő napra is annak, aki kényszer koldultatja, hogy ugyanúgy kiküldje és továbbra is csináltassa vele ezt a dolgot. Nem tudni, hogy itt mikor tesz jót az ember.” (laikus interjúalany)*

IV/5. A megkérdezettek véleménye a keresleti oldal szereplőiről

Mindenképpen egy pozitív magatartásformáról beszélünk, amiben a morális problémát a fent említett dilemma jelentheti, amivel egyébként sokszor nem is foglalkoznak az emberek. Vagy azért, mert senkire sincs ráírva, hogy éppen miért, kinek a kérésére van kint az utcán. Csinálhatja ezt valaki önszántából is, csinálhatja valaki ezt külső kényszer hatására is, és még az se biztos, hogy maffiaszerű szerveződés áldozataként, lehet, hogy egy család dönt úgy közösen, hogy ezen a módon próbálnak meg pénzt keresni:

- *„Koldulni embert láttam már, de most az kényszerből csinálta-e vagy önszántából, azt nem tudom.” (laikus interjúalany)*
- *„Ilyen szerencsétlen anyóának beöltöztetett embereket kiraknak az utcára kéregetni, utána meg azonnal elveszik tőlük a pénzt, amit összekoldulnak” (laikus interjúalany)*
- *„Olyanba is belefutottunk, hogy tartotta a fiatal kislány a táblát, hogy az édesanyja beteg és segítsünk neki.” (laikus interjúalany)*

Nagyon a jeleket nem is nézik, illetve nem is látják az emberek, ami alapján talán rájöhetnének arra, hogy egy egyéni koldussal, vagy éppen egy kényszerkoldultatás áldozatával találkozunk-e.

Maga a „nem-tudás”, vagy a jelek fel nem ismerése könnyen fel is menti az adakozót. Sok esetben talán jogos is lehet a felmentés, mert maga a szituáció annyira gyorsan zajlik (pl. egy közlekedési lámpánál az autó mellett, a bolt előtt, stb.), hogy a pillanat tört része alatt nem ezen gondolkodik el senki sem, hogy pontosan mi állhat a folyamatok hátterében, hanem csak azon, hogy segítsenek. A kényszerkoldultatók pont ezekre az érzésekre és ezekre a pillanatokra várnak.

- *„Ez pillanatnyi döntés szokott lenni az emberekben, pont ezért szoktak nagy eséllyel féllábú, nyomorék embereket koldultatni, mert megsajnálja őket az ember és akkor hirtelen belenyúl a zsebébe, ott van valamennyi, odadobja és nem is gondolkodik tovább ezen a dolgon. Megtette a mai jó cselekedetét, úgy van vele és akkor ezt el is felejtette...” (laikus interjúalany)*

IV/6. A kereslet visszaszorításnak lehetséges útjai

Az interjúalanyok tapasztalatai alapján jó gyakorlatként azt lehetne kiemelni és beemelni a köztudatba, hogy a támogatók (a keresleti oldal tagjai) ne pénzt adjanak az áldozatoknak/koldusoknak, hanem olyan javakat, amelyek elvben ugyancsak segítséget nyújthatnak, de közvetlenül pénzzé nem konvertálhatók (pl. élelmiszert, ruházati terméket, cipőt, stb.). Ez a kizsákmányolók számára azt jelentené, hogy pénzben nem tudnak bevételt generálni az áldozatok révén, és ha ez a gyakorlat meghonosodna, tömegessé válna, akkor az talán a kínálati oldalra, az áldozatok számára is jótékony hatást gyakorolna.

IV/7. A látencia mértéke

Ez az eset, ahol látenciáról nem nagyon beszélhetünk, mert az áldozatok itt szinte mindig szem előtt vannak: az utcákon, aluljárókban, a kocsik között, a bevásárlóközpontok/áruházak előtt. Azt természetesen első körben nem lehet tudni/látni, hogy ezek a koldusok kényszerkoldultatás áldozatai-e, de egy erőteljesebb és

hatékonyabb nyomozati, hatósági fellépéssel feltehetően a háttérben lévő szervezőkhöz (potenciális bűnelkövetőkhöz) is könnyen el lehetne jutni.